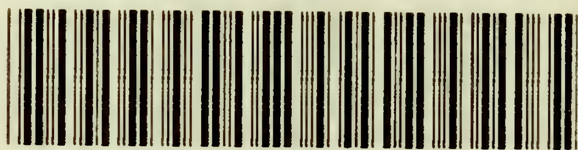

24396

[redacted]

DE MELAATSCHHEID.

DE MELAATSCHHEID,

VOORAL MET

BETREKKING TOT HARE OORZAKEN

EN

VERHOUDING IN DE MAATSCHAPPIJ,

DOOR

Dr. H. J. VINKHUIJZEN.

'S GRAVENHAGE,
DE GEBROEDERS VAN CLEEF.
1868.

VOORREDE.

Eene verhandeling over melaatschheid door een Hollandsch medicus! zal misschien menigeen met verwondering zeggen; daarom een enkel woord over aanleiding en doel van dit werk.

De aanleiding tot mijn geschrift waren vooreerst de uiteenloopende en verkeerde meeningen over deze ziekte onder het publiek, en vooral ook onder geneeskundigen verspreid, en vervolgens de gevaren aan de eene zijde, de onmenschelijke handelwijze jegens de aangetasten aan de andere, die door bovengenoemde dwalingen veroorzaakt worden. Dit door eenvoudige en heldere bewijsgronden aan te toonen, is mijn doel met dit geschrift.

Om aan dit doel te beantwoorden, moest mijn geschrift aan twee lijnregt tegenovergestelde vereischten voldoen: eene zooveel mogelijk populaire voorstelling, opdat iedereen de zaak zoude begrijpen, en tegelijk eene zuiver wetenschappelijke beschouwing en bewijsvoering om den deskundige te overtuigen. Het gevolg hiervan is, dat de niet geneeskundige niet alle hoofdstukken van dit geschrift begrijpen zal. En toch is het mijn vurige wensch, dat het in hunne handen komen moge, want alleen daardoor kunnen mijne denkbeelden over ontstaan en wezen dezer ziekte zich verspreiden en medewerken tot het doel dat ik voor oogen heb.

Dat men zich dan door niet voor iedereen verstaanbare kunstwoorden niet late afschrikken en vooral ook van die hoofdstukken kennis neme, waarin de „question brûlante" — de oorzaken der melaatschheid en hare verhouding in de maatschappij — besproken wordt.

Tot de behandeling van deze quaestie gevoel ik mij geregtigd door de persoonlijke ondervinding, die ik hieromtrent in Noorwegen, Zweden, Italië en ook bij enkele gevallen in ons vaderland heb opgedaan, verder door de beminnelijke wijze, waarop mij door verscheidene autoriteiten op dit gebied gewigtige bronnen, voor een gedeelte nog niet gepubliceerd, ter beschikking zijn gesteld. Hun zij hierbij mijn hartelijke dank gebragt.

Namen heb ik zeer weinig geciteerd, mijn werk toch heeft niet die zuiver wetenschappelijke strekking, waarbij dit eene eerste pligt is. Het geldt hier meer zaken, en ik heb dus gemeend alleen een ruimer exposé van feiten te moeten geven.

Eenige zeer gewigtige bronnen heb ik niet geheel te pas kunnen brengen, daar mijn werk reeds voltooid was bij de verschijning der werken waarin zij vervat waren. Als zoodanig noem ik in de eerste plaats de uitstekende recensie van Dr. VAN LEENT van de meermalen in mijn werk genoemde dissertatie van Dr. DROGNAT LANDRÉ.

Moge mijn werk iets hebben bijgedragen tot meerdere overeenstemming uit een theoretisch, maar vooral uit een praktisch opzigt op het gebied der lepra!

INHOUD.

EENIGE WOORDEN OVER DE MELAATSCHHEID,

Belangrijk is eene uitdrukking van zeer betrekkelijke beteekenis. In zuiver wetenschappelijken zin is ieder feit, ieder onderzoek van eenig onderwerp, hoever overigens ook de toepassing liggen moge, even belangrijk. Uit een ander oogpunt is alleen dat belangrijk, wat middellijk of onmiddellijk wegen opent om winst of voordeel te behalen. In gewonen maatschappelijken zin noemt men datgene belangrijk, wat door den zamenloop van omstandigheden, door toevallige gebeurtenissen, zich bezig houdt met een onderwerp, dat hetzij door vrees te verwekken, hetzij door nieuwsgierigheid te prikkelen, de algemeene oplettendheid tot zich trekt. In dezen zin is het dat de Fransche schrijvers der nieuwere tijden het woord «actualité» gebruiken en aldus spreken van een «sujet palpitant d'actualité».

Men begrijpt ligt hoe iedere, zelfs het meest drooge, op zich zelf staande wetenschappelijk feit, in maatschappelijken zin belangrijk worden kan door eene gebeurtenis, die als het ware uit de lucht is komen vallen. «Acht gevallen van melaatschheid op Bronbeek!» hoorde men voor nog geen jaar fluisteren, en de bespiegelingen over het wezen en den aard dezer ziekte, vroeger voor

ons land gelukkig alleen wetenschappelijke belangrijkheden, werden een onderwerp van meer algemeen belang. En toen voor nog geen half jaar de couranten de tijding behelsden « dat de lepra (melaatschheid) te Veenhuizen was uitgebarsten », verkregen de schrikbeelden, die men vroeger meer onbestemd op het hooren van den naam dezer ziekte zich maakte, eenen vorm. Men denkt aan cholera, typhus en veepest, en verwacht eene plaag nog veel grooter, die even als de bovengenoemde over ons land heen zal trekken. Zoo als altijd vergroot de faam de waarheid: men informeert, en halve wetenschap maakt de zaak nog veel erger, zoodat het mij al herhaalde malen is voorgekomen, dat men mij beangst vroeg, of er dan geene middelen als voorbehoeding tegen dat vreesselijk monster bestonden.

Doch niet alleen onder de min beschaafden of min onderwezenen heerscht die vrees; bij de regering zelve is men niet in het zekere en weifelt men welke houding aan te nemen: en de geneeskundigen zelfs, voor het grootste deel weinig of niet bekend met deze ziekte, helpen dwaalbegrippen verspreiden, die de schromelijkste gevolgen zoowel voor de rust der inwoners als voor het lot der arme zieken hebben kunnen.

Hoewel nu op het oogenblik de agitatie, die op het verbreiden van bovengenoemde tijdingen volgde, weêr bekoeld is, wensch ik om bovengenoemde redenen uiteen te zetten wat melaatschheid is, wat men met eenige zekerheid in antwoord geven kan op de gewigtige vragen naar oorzaken, al of niet besmettelijkheid en behandeling, en hoop tegelijk de redenen aan te wijzen hoe dat aantal dwaalbegrippen over deze ziekte in de wereld gekomen is.

Dit ondernemende ontveins ik mij de groote moeijelijkheid mijner taak niet: ten eerste toch is het ont-

zettend moeijelijk op eene populaire en toch juiste wijze geneeskundige onderwerpen te behandelen; ten tweede is het een verdrietig en ondankbaar werk te vechten tegen ingewortelde begrippen en vooroordeelen. Mogt ik echter door mijne kleine verhandeling er toe bijdragen, om bij eenigen meer juiste begrippen over dit onderwerp te brengen, zoo zal ik mijne moeite ruim beloond achten.

Er zijn weinig woorden op het gebied der geneeskunde, die zich in zulk eene algemeene bekendheid kunnen verheugen, als juist dat woord melaatschheid. Ieder heeft in zijne kindsheid de prentenboeken gehad, voorstellende verschillende tafereelen uit het Oude en Nieuwe Testament aangaande melaatschen. Zoodra het kind godsdienstig onderwijs geniet, vindt het in alle bijbelsche geschiedenissen van melaatschen en melaatschheid melding gemaakt. Wandelt men door zijne vaderstad, zoo kan bijna iedere stad haar leprozenhuis of pesthuis aanwijzen en ieder denkt met ontzetting aan den tijd toen die huizen door melaatschen bewoond waren.

Bij het volk zelf is eene spreekwijze doorgedrongen hieruit zijnen oorsprong hebbende, wanneer gezegd wordt: « men schuwt hem of haar als een melaatsche. »

En zelfs den beoefenaar der romantische en dichterlijke litteratuur is dit woord niet onbekend; wie toch wordt niet geboeid en tot tranen toe bewogen door de schildering van den toestand en het lijden van den « Lepreux de la cité d'Aoste ».

Deze ziekte, bij naam zoo algemeen bekend, is dit dan ook reeds zoo lang, dat in de oudste berigten, die tot ons zijn gekomen, er melding van wordt gemaakt. Daar de geschiedenis dezer ziekte zeer veel licht over

het later te vermelden verspreidt, acht ik het noodig in het kort na te gaan wat de historie ons aangaande deze ziekte leert.

Maar, evenals sinds den torenbouw te Babylon spraakverwarring de hoofdoorzaak van alle misverstanden en twisten en misslagen op de wereld is, zoowel in maatschappelijken als in wetenschappelijken zin, zoo stooten wij hier in ons onderwerp reeds dadelijk op die moeijelijkheid, die dreigt, zoo men niet met de meeste omzigtigheid te werk gaat, geheel «irre zu führen». Toch reeds in de oudste berigten die ons bekend zijn, worden ziekten onder verschillende namen aangevoerd, waarvan het niet juist bekend is wat zij beteekenen, en vooral benamingen die voor verschillende geheel onderscheidene ziektevormen gelijk gebruikt worden. Het is hier dus de pligt van den medicus, om uit de min of meer volledige beschrijving der verschijnselen op te maken wat bedoeld wordt. Maar in plaats hiervan, is dit eene zuiver letterkundige quaestie geworden, en dat de zaak onder handen van heeren taalkundigen in helderheid niet is toegenomen, zal iedereen begrijpen. Maar het zijn niet de taalkundigen onzer dagen die ik hiervan beschuldig, het kwaad dagteekent reeds van den tijd, toen het eenig vereischte een geneesheer te zijn, was om de vroegere schrijvers vaardig en vlug te kunnen interpreteren, scherp en kritisch hunnen stijl en zinbuigingen te beoordeelen, een tijd dus, waarin de studie der geneeskunde geene studie der natuur, maar eene taalkundige studie was. En zoo geschiedde wat altijd geschiedt, zoo men den weg dien de natuur ons wijst verlaat en zich aan afgetrokkene bespiegelingen overgeeft, men komt op eenen dwaalweg. Ik wijd hier zoo over uit, omdat ik

later hoop aan te toonen, hoe de meeste dwaalbegrippen over ons onderwerp, die nu nog hunnen noodlottigen invloed doen gevoelen, in die dwalingen hunnen oorsprong vinden.

Dat is zeker, de melaatschheid was 15 eeuwen vóór onze christelijke jaartelling in Egypte bekend. Hoe men slechts eenen stroohalm behoeft om eene geheele theorie te scheppen, bewijst een voor eenige jaren verschenen werk, waarin wordt beweerd dat de Israëlieten in Egypte zoo in minachting waren, omdat juist onder hen de lepra zoo verspreid was, en dat ook om deze reden het bevel uitgevaardigd werd, eerst om de kinderen te verdrinken en alzoo de ziekte uit te roeijen, later het geheele volk uit Egypte te verbannen: dat het omzwerven in de woestijn ten doel had den gezondheidstoestand in dit opzigt te verbeteren en dat hiervoor de bekende strenge wetten en bepalingen van MOZES over de melaatschheid afgekondigd waren. Si ce n'est pas la vérité, convenez donc que c'est bien inventé. Maar dit neemt niet weg dat wij met zekerheid zeggen kunnen, dat de melaatschheid bij de Israëlieten bekend was. Men heeft veel getwist over den vorm der ziekte, die onder hen heerschte; maar men dient in het oog te houden, zoo als ik later hoop aan te toonen, dat in het gezegde geschiedverhaal over verschillende zoogenaamd onreine ziekten door elkander gesproken wordt, en het bepaald verkeerd is, en den toets van een gezond oordeel niet kan weêrstaan, dit alles melaatschheid te noemen. Doch hierover later.

In Europa is de lepra eerst veel later bekend geworden, en wel bij de Grieken eerder dan bij de Romeinen. CELSUS toch zegt: « Er is nog eene ziekte, genoegzaam

onbekend in Italië, maar die in sommige streken zeer menigvuldig voorkomt, en die door de Grieken elephantiasis genoemd wordt. Het ligchaam wordt zoo aangetast, dat zelfs de beenderen schijnen te lijden. Het bovenste gedeelte van het ligchaam is bedekt met vele vlekken en gezwellen, wier roodheid langzamerhand in eene donkere kleur verandert. De huid wordt ongelijk van dikte, hier hard, daar zacht, en bedekt zich met schubben: het gezigt, de kuiten en de voeten zwellen op: gaat de ziekte voort, zoo vallen vingers en toonen af: er ontstaat eene ligte koorts, die spoedig den door zoovele kwalen verzwakten lijder medesleept.»

Later echter, en wel vooral in de keizerstijden, schijnt de ziekte zich over het geheele Romeinsche rijk verbreid te hebben: zoo zelfs dat verscheidene Latijnsche geneeskundige schrijvers eene beschrijving der ziekte, als van te algemeene bekendheid achterwege lieten, en alleen een groot aantal van de meest verschillende remediën er tegen opsomden. Ja, de ziekte was in de eerste eeuw p. C. n. zoo verbreid in Italië, dat er melding wordt gemaakt van lieden die horoskoop trokken, om iedereen die het verlangde, te voorspellen of hij door die gevreesde ziekte zoude aangetast worden of niet (1).

De berigten der Grieken werden door de Arabieren overgenomen. Er bestond echter in de landen waar zij te huis behoorden eene andere ziekte, die aldaar den naam van olifantsziekte of elephantiasis droeg, en waarschijnlijk den Grieken onbekend was: deze ziekte, die ook nu nog veel aldaar wordt aangetroffen, bestaat in eene knoestachtige opzetting van een of van beide beenen, zoodat het geheel eenige gelijkenis krijgt met den

(1) Hirsch, *Historisch-Geograph. Pathol.* Theil I, p. 305.

poot van eenen olifant, van daar de naam. De Arabische schrijvers, om verwarring te voorkomen, noemden de elephantiasis der Grieksche schrijvers nu met den Griekschen naam van lepra. Maar tot overvloed van ramp werd dit woord lepra door de Grieksche schrijvers gebruikt, om sommige schubachtige huidziekten, die met de melaatschheid niets gemeens hadden, aan te duiden. Toen men nu in de middeleeuwen bijna uitsluitend door de Arabieren bekend werd met de kennis door de Grieken weleer bijeengegaard, veroorzaakten al deze overleveringen en vertalingen uit de vierde en vijfde hand eene bijna ondoordringbare verwarring. En zoo werden de meest verschillende ziektevormen (hetzij constitutionele, hetzij zuiver plaatselijke) te zamen gevat onder den naam van lepra, leprosy, lèpre, Auszatz, melaatschheid. Vele schrijvers dier dagen konden zich met deze zamenvoeging niet vereenigen, daar gezond verstand opkwam tegen zulk eene opvatting, maar zij redden zich, door, zoo als onder anderen GUY DE CHAULIAC deed, voor die zeer uiteenloopende vormen verschil van inwerkende oorzaken aan te nemen.

In ééne zaak echter kwam men overeen: dat de lepra in hooge mate besmettelijk was. Iedere vereeniging van bevolking, iedere Staat, iedere stad zorgde daarom voor behoorlijke afzondering der aangetasten. Van hier reeds vroeg de oprigting van verpleeggestichten voor melaatschen, of liever gestichten waar men hen van de gezonden afscheidde, om de vermeende besmetting af te weren. Strenge wetten werden uitgevaardigd over alles wat betrekking had tot het verkeer en den omgang met die gestichten en hunne bewoners; zware straffen dreigden de ongelukkige lijders, zoo deze ze niet in acht namen. Het was hun niet verboden uit te gaan, maar zij moesten

allen een voorgeschreven kleed dragen en het aangezigt omhullen; zij moesten voorzien zijn van kleppen, waardoor zij een ieder van hunne nadering kennis konden geven; zoo zij iemand tegenkwamen, moesten zij zich zorgvuldig aan die zijde van den weg bewegen, waarheen de rigting van den wind gekeerd was, opdat bij geene mogelijkheid de lucht de besmetting aan den wandelaar zoude kunnen overbrengen; zij mogten tot niemand het woord rigten, maar alleen hun eentoonig klagend gesmeek doen hooren: « Help den armen broeder van den heiligen LAZARUS ». Op bepaalde dagen in het jaar mogten zij eene publieke quête in de stad doen; deze geschiedde dan (zoo vreemd is in de middeleeuwen steeds de tegenstelling tusschen domme wreedheid en naïve eenvoudigheid) in processie met muziek aan het hoofd. Voor het overige behoefden velen niet van de publieke liefdadigheid te leven: want door legaten en giften van vermogenden, zoowel als door eene soort van geheven belastingen, verkregen velen dier gestichten aanzienlijke bezittingen. Deze gestichten droegen den naam van leprozenhuizen, ladreries, lazaretti, leproseriën. Men ziet hoe sommige dezer termen in onzen tijd van beteekenis veranderd zijn. Uit de oorkonden en berigten over de leproseriën in ons vaderland heeft Dr. ISRAËLS, in het *Nederl. tijdschrift voor Geneeskunde*, 1853, blz. 161, eene uitstekende bijdrage voor de geschiedenis der melaatschheid in ons vaderland gegeven.

Wat betreft het tijdstip, waarop de melaatschheid in geheel Europa zich verbreidde, loopen de opiniën nog zeer uiteen. De meening dat de melaatschheid door de kruistogten in Europa is verspreid, is verkeerd, hetgeen gemakkelijk door de berigten van oudere schrijvers

bewezen kan worden. De Longobarden waren in de 7de eeuw reeds berucht wegens de onder hen heerschende melaatschheid, en verschillende oude wetten in onderscheidene landen schijnen op deze ziekte te duiden. Velen meenen ook, en zoo ik meen met regt, dat de meeste plaatsen in oudere schrijvers waar sprake is van groote verwoestingen door eene ziekte aan het menschelijk ligchaam aangebragt, en die aangehaald worden als bewijzen voor het reeds lang bestaan der syphilis, op lepra betrekking hebben.

Dit is echter waar, dat na de kruistogten de melaatschheid plotseling zeer vermeerderd optrad. Haeser, in zijne *Geschichte der Medicin*, verklaart dit, door aan te voeren dat de hoogere standen en de adel, die vroeger door eene scherpe lijn van het vulgus waren afgescheiden, gedurende de kruistogten meer daarmede in contact kwamen en zich er mede vermengden; dat alle bevolkingen zich meer bewogen, van hier meerdere bekendheid en verspreiding dezer kwaal, en van hier ook dat de meeste leprozenhuizen van dien tijd dagteekenen.

Uitgenomen de oprigting van leprozenhuizen uit een algemeen instinct van veiligheid, ontbrak het geheel aan maatregelen om het kwaad te keer te gaan. Eensdeels kleefde een soort van godsdienstig bijgeloof aan deze ziekte, van den anderen kant kon er in die tijden, waarin door gebrekkige middelen van gemeenschap dikwijls hongersnood ontstond en voortdurende oorlogen overal jammer en ellende verspreidden, van hygiënische maatregelen geen sprake zijn, en zoo bleef de melaatschheid van de 12de tot de 15de eeuw eene plaag in Europa als een der meest verbreide ziektevormen. Van dien tijd echter af werden door den vooruitgang in wetenschap en be-

schaving de noodige maatregelen als van zelven genomen, om deze ziekte te keer te gaan. Sinds dien tijd toch verdween de lepra langzamerhand uit ons werelddeel, en bleef bijna niets van haar overig, dan in vele steden een verlaten en vervallen gebouw, waarvan ik boven melding maakte, en dat nog den naam van leprozenhuis of pesthuis draagt.

Evenmin als het juiste tijdstip waarop de ziekte in onze streken zich vertoonde kan opgegeven worden, evenmin kan men dit, zelfs niet bij benadering, doen aangaande het tijdstip waarop de lepra het grootste deel van Europa verliet. Het eerst verdween de lepra uit Italië, later uit Frankrijk, toen uit de Nederlanden, eindelijk uit Noord-Duitschland, dus juist in de rigting waarin zich de beschaving in Europa verbreidde. Voorzeker heeft de, door die toenemende beschaving veroorzaakte verbetering in levenswijze en toestand der volksklasse veel bijgedragen tot verdrijving der melaatschheid; maar van den anderen kant valt het niet te ontkennen, dat de veranderde genius epidemicus ook wel degelijk haren invloed hierin heeft doen gelden. Wij zien toch duidelijk juist in die tijden eene exanthematische ziekte-constitutie, kenbaar door het optreden van den petechiaaltyphus, van den Sudor Anglicus, en zelfs volgens sommigen, van de syphilitische huidaandoeningen, die vroeger meer in inwendige organen, neus en keelholte, hare verwoestingen aanrigtte. Van eene verandering van den genius epidemicus toch zijn in latere tijden zulke duidelijke bewijzen aan te toonen in het beurtelings afwisselen der verschillende geneeskundige scholen, als van Cullen, Brown, Broussais, dat dit geene gewaagde onderstelling kan genoemd worden. Maar tusschen deze onderstelling en de meening van Simon uit Hamburg, dat de syphilis

niets anders is dan vervormde lepra, is een groot onderscheid: èn op historisch, èn op pathologisch gebied worden gronden genoeg gevonden, om deze meening bepaald voor eene dwaling te verklaren.

Terwijl de lepra nu uit Europa verdween, vond men weder in de deelen van den aardbol, die door de groote ontdekkingen in het begin der nieuwe geschiedenis voor het onderzoek geopend waren, spoedig ziektevormen die met de oude lepra overeenkwamen. En, naarmate wetenschappelijk onderzoek op het gebied der geneeskunde het grove empirisme verving, vond men zelfs in sommige streken van Europa in aldaar endemische ziektevormen de overblijfselen der middeleeuwsche melaatschheid.

Maar naauwkeurige onderzoekingen, onbevooroordeelde en ijverige nasporingen waren en zijn nog noodig, om het labyrinth van al datgene wat onder den naam van lepra doorging te ontwarren, en te verzamelen alles wat het wezenlijk karakter dezer ziekte droeg: en het is juist de kritische vergelijking, hiertoe benoodigd, die geleid heeft tot een eenvoudig en helder inzigt in eene zaak, die vroeger door hare talrijke schijnbare uitzonderingen en vreemde eigenschappen een onverklaarbaar raadsel op geneeskundig gebied scheen te zullen moeten blijven. Zich te verplaatsen in de meest verschillende omstandigheden van levenswijze, zeden en gewoonten, onderzoek te doen naar de oogenschijnlijk meest dwaze sprookjes en bijgeloovige vooroordeelen die onder het volk in verschillende landen aangaande deze ziekte rondgaan (en wat is er moeijelijker en waartoe behoort meer geduld dan juist om zulke volks-opiniën te ontleden of te weêrleggen?) te bestuderen en te vergelijken de

invloeden van alle min of meer schadelijke werkingen, dit is de weg die alleen tot eene juiste oplossing voeren kan van de verschillende vraagstukken, die dit onderwerp aanbiedt. Bovenal echter is het een eerste vereischte zich los te maken van alle vooruit gevormde, uit wijsgeerige bespiegelingen geboren, theoretische opiniën, want juist deze zijn het, zoo als ik in het vervolg mijner verhandeling hoop aan te toonen, die aanleiding hebben gegeven tot de geheel tegenstrijdige meeningen over de belangrijkste punten dezer quaestie.

Het eerste resultaat van eene onbevooroordeelde beschouwing der zaken, en tegelijk de eerste stap tot eene vernieuwde wetenschappelijke beoefening der lepra, is geweest de afperking van het gebied dezer ziekte en de afscheiding van de vele ziektevormen, die in den loop der tijden aan haar waren toegevoegd.

Men schiftte de verschillende schubachtige vormen van huidziekte (door WILLAN weleer onder de klasse der leproïden gebragt) er van af: evenzoo de verschillende constitutioneel syphilitische processen en syphiloïden, of endemische uitingen van het syphilitisch proces. Vooral echter was het een groote stap voorwaarts, dat men de elephantiasis Arabum als geheel en al onafhankelijk van de lepra uit het gebied der lepreuse ziektevormen schrapte. Het is vooral de vereeniging van dit proces met de melaatschheid die het meest was doorgedrongen, en die zelfs nog niet geheel is uitgeroeid, zoo zelfs dat in een stuk onlangs verschenen in het *Archief* van VIRCHOW over de lepra in Portugal en geschreven door eene der eerste medische autoriteiten aldaar, die fout nog begaan wordt, en melding wordt gemaakt van de elephantiasis Arabum als van eenen ondervorm der melaatsch-

heid. Ja, zelfs de weifelende wijze waarop zelfs Duitsche en Hollandsche geneeskundigen hierover spreken, door te zeggen: « het is genoegzaam zeker dat beide ziektevormen niet geheel bij elkander behooren », of: « het is te betwijfelen of enz.», toont dat nog niet iedereen doordrongen is van het fundamentele verschil tusschen die ziektevormen.

De grondslag voor deze verwarring is voorzeker de boven reeds vermelde naamsverwarring door de Arabische schrijvers begaan. Om deze voor goed weg te nemen, stelt VIRCHOW voor de benamingen te veranderen en de elephantiasis Arabum niet anders dan pachydermie, tegenover het woord lepra (in de plaats van elephantiasis Graecorum) te noemen.

Eene tweede oorzaak voor die verwarring is gelegen in de omstandigheid, dat in sommige tropische gewesten beide ziekten gelijktijdig en zelfs op een en hetzelfde individu voorkomen. Inzonderheid vindt men dit in onze West-Indische koloniën. En daar de Hollandsche schrijvers die over tropische ziekten handelden (en deze waren langen tijd de eenigste schrijvers over deze ziekte), vooral SCHILLING en HASSELAAR, òf beide vormen ineen deden smelten, òf ze als wijzigingen van één en hetzelfde proces aanduidden, is die dwaling zeer lang blijven bestaan. En toch kan men zich moeijelijk grooter onderscheid in wezen tusschen twee ziektevormen denken.

De elephantiasis Arabum of pachydermie is een locaal, begrensd, niet constitutioneel ziekteproces dat inzonderheid tot de onderste ledematen bepaald blijft. Het is te beschouwen als eene nieuwvorming van bindweefsel in het onderhuidsche celweefsel en in de huid, veroorzaakt door verschillende oorzaken, als: verstopping der beenaderen, sluiting of ontsteking der afvoerende watervaten,

roos, enz. Het is deze ziektevorm, die onder den naam van pied de Mosambique, pied de Malabar, Maduravoet, naar de plaats waar die endemisch voorkomt, door verschillende schrijvers beschreven is.

De lepra daarentegen, de ware melaatschheid, is eene constitutionele ziekte, die zich op verschillende wijzen in de meest verschillende organen van het ligchaam openbaart. En dan moet men vragen hoe ooit eene zamenvoeging tusschen deze pathologische toestanden heeft kunnen bestaan.

De eer tot eene definitieve scheiding dezer beide ziektevormen te hebben gewerkt komt in de eerste plaats toe aan den Noordschen Professor Boeck, die in 1842 in zijn werk hierop aandrong, aan den Hollandschen doctor ter Beek, die het als onderwerp zijner dissertatie koos, en eindelijk aan Virchow, die door de verbreiding zijner werken en de autoriteit van zijnen naam de waarheid geheel ingang deed vinden.

Ik heb het noodig geoordeeld, alvorens tot de behandeling van mijn onderwerp over te gaan, naauwkeurig het gebied er van af te perken, ten einde mogelijke misverstanden of verkeerde opvattingen te voorkomen, die toch eigentlijk den grond uitmaken van de redenen, waarom stellingen, die bijna onomstootbare waarheden toeschijnen, dikwijls aangevallen worden.

Dit begrip nu vastgesteld zijnde, gaan wij over tot de behandeling van ons onderwerp.

In het eerste gedeelte wensch ik de natuurlijke historie der melaatschheid te behandelen, dat is: natuurgetrouw de verschijnselen nagaan die gedurende het leven en na den dood bij den lepralijder gevonden worden; tegelijk hierbij vermelden de geographische verspreiding dezer

ziekte over den aardbol en wat de werken van verschillende schrijvers ons mededeelen aangaande natuur en klimaat en verdere verhoudingen van land en volkeren waar zij heerscht.

In een tweede gedeelte wensch ik een beeld te ontwerpen van het wezen der lepra, waardoor wij ons eenigzins het ziektebeloop verklaren kunnen, en eene meening uiten over de verschillende vraagstukken die er zich bij opdoen, als: oorzaken, ontstaan, besmettelijkheid en erfelijkheid, eene pathologische physiologie der lepra.

In een derde gedeelte meen ik dan, gesteund op de verkregene resultaten, mijne overtuiging bloot te kunnen leggen over de behandeling dezer ziekte, over de verhouding der aangetasten in het maatschappelijk- en staatsleven, over de maatregelen die genomen kunnen worden tot beteugeling der melaatschheid, vergeleken met de maatregelen van privaten of publieken oorsprong, genomen in de landstreken waar de ziekte heerscht.

De ziektevorm, waarover ik in het volgende eenige opmerkingen mededeel, is aan zeer weinigen, niet alleen onder de leeken, maar zelfs onder de geneeskundigen, door eigen aanschouwing bekend, zoodat ik dikwijls de vreemdste voorstellingen aantrof over de uitwendige teekenen der lepra. Het is daarom dat hierachter gevoegd zijn twee afbeeldingen van de beide hoofdtypen waaronder melaatschheid zich voordoet. Zij zijn naar het leven genomen, dat is te zeggen, bewerkt naar schetsen die ik zelf in Noorwegen er van genomen heb; deze schetsen, door het onvolledige dat zulk een arbeid van geen bedreven teekenaar of schilder steeds aankleeft, zijn verbeterd geworden, door ze te vergelijken met de uitste-

kend schoon uitgevoerde platen, opgenomen in den atlas die behoort bij het groote werk van DANIELSSEN en BOECK, *Traité de la Spedalskhed.* Laten de hierbij gevoegde afbeeldingen echter, dat ik de eerste ben te bekennen, uit een kunstenaarsopzigt veel te wenschen over, zij geven toch aan hem, die nimmer melaatschheid zag, een meer bestemd beeld, hoe zich deze ziekte voor te stellen. Hier toch geldt bovenal de spreuk: de beste beschrijving van eene zaak doet op verre na niet die duidelijke voorstelling er van geven als de ruwste of grofste afbeelding.

EERSTE GEDEELTE.

Natuurlijke historie der Lepra.

HOOFDSTUK I.

LITTERARISCHE BRONNEN TER KENNIS DER LEPRA.

Wanneer men eene volledige litteratuur wilde maken van alles wat over de melaatschheid geschreven is, zoo zoude men dikke boekdeelen vol kunnen schrijven; maar, daar wij ons hier beperken tot de bronnen die ons licht kunnen geven over de kennis der ziekte, vervalt een groot gedeelte dezer litteratuur.

Ten eerste toch moeten wij laten wegvallen alle oudere schrijvers der oude geschiedenis en middeleeuwen, die alleen belang aanbieden bij historische studiën over deze ziekte.

Ten tweede zijn er vele verhandelingen over lepra geschreven, die over geheel andere ziekten handelen.

En eindelijk hebben de jongste studiën in dit gedeelte der ziektekunde zoo geheel andere inzigten geopend, dat wederom een groot deel der litteratuur weggelaten kan worden, die dit onderwerp uit een geheel ander standpunt beschouwt.

Eene eigentlijk wetenschappelijke behandeling van de lepra bleef lang uit, en de redenen hiervan laten zich

ligt verklaren. Zoodra toch de vooruitgang op het gebied der ziektekundige ontleedkunde en de schepping der pathologische weefselleer eenen geheel anderen weg openden ter beoefening der ziekteleer, en de kunst ziekten te herkennen op vastere grondslagen bouwden, is het duidelijk dat men begon met in deze rigting de voor de hand liggende ziektevormen te onderzoeken. Hoewel treurig, zoo is het toch waar, dat het geneeskundig personeel in de tropische en in het algemeen buiten Europeesche gewesten zeer veel tot voor eenige jaren te wenschen overliet. En de lepra kwam juist het meest voor dáár waar de geneeskundige ontwikkeling op zulk eenen lagen trap stond. Het kan ons daarom niet verwonderen, dat het aan de melaatschheid eerst veel later dan aan zoovele andere ziektevormen te beurt viel, aan een wetenschappelijk onderzoek te worden onderworpen. Zoo komt het dat de eerste berigten, waar men wetenschappelijke waarde aan kan hechten, van Hollanders zijn, daar in hunne koloniën die ziekte zeer véélvuldig voorkwam en het eerst bekwame geneeskundigen zich er mede bezig hielden.

Dit erkent ook Virchow in zijne *krankhaften Geschwülste*, en zoo noemen wij onder de eerste wetenschappelijke bronnen ter kennis der lepra, het werk van G. C. Schilling, *De lepra commentationes*, Lugd. Bat. 1778, waarop later, eveneens uit onze West-Indische koloniën, gevolgd zijn: Landré, in de *Bijdragen tot de bevordering van de kennis der Nederlandsche West-Indische koloniën*, Deel II, afl. 3; A. van Hasselaar, *Beschrijving der in de kolonie Suriname voorkomende elephantiasis en lepra* (melaatschheid), Amsterdam 1835, en de boven reeds vermelde dissertatie van Dr. J. P. ter Beek, *De elephantiasi Surinamensi* (waarin hij de aandacht vestigt op de

verkeerde bijeenvoeging van lepra en pachydermie). Hieraan sluiten zich aan, om steeds in West-Indië te blijven, de jaarlijksche rapporten van de dirigerende geneesheeren der leprozengestichten aldaar, berustende in de archieven van het Ministerie van Koloniën, inzonderheid die van Dr. Ooykaas en van Constantin Hering, en vooral de onlangs geschreven verhandeling van Dr. Uhlig. Ook in de jaarlijksche rapporten aan het Ministerie van Marine gedaan door de geneeskundige dienst in Oost-Indië, zijn vele wetenswaardige bijzonderheden over ons onderwerp. Onlangs eindelijk verscheen eene zeer belangrijke dissertatie van Dr. C. L. Drognat Landré, te Utrecht, getiteld: *De besmettelijkheid der lepra Arabum bewezen door de geschiedenis dezer ziekte in Suriname*, waarover later uitvoerig sprake zal zijn.

Terwijl wij dus zien dat Nederland een belangrijk contingent heeft geleverd tot de kennis der lepra, kwamen van eene andere zijde, namentlijk van het Scandinavisch schiereiland, gewigtige gegevens. Linnaeus schreef: *De Lepra*, Upsala, 1763.

De vreesselijke verwoestingen, die deze ziekte vooral onder de Noordsche bevolking aanrigtte, spoorden de regering en de geneesheeren tot een krachtig onderzoek aan, en zoo verscheen eene reeks van werken, die wel het meest hebben bijgedragen tot de meer heldere inzigten in ons onderwerp.

De Heeren Danielssen en Boeck werden van wege het gouvernement belast deze ziekte zorgvuldig na te gaan. Op kosten van het gouvernement deden zij eene reis door geheel Europa, om zich bekend te maken met den aard van de hier en daar endemische huidziekten, de maatregelen daartegen genomen en de behandeling waarvan men gunstige resultaten vermeende te hebben.

Hunne onderzoekingen werden medegedeeld in verscheidene geschriften als: C. W. Boeck, *om den spedalske Sygdom*, Christiania, 1842; in het groote werk van Danielssen en Boeck, *om Spedalskheden*, Christiania, 1842, in 1848 ook in het Fransch uitgegeven onder den titel van *Traité de la Spedalskhed*, een werk dat de grondsteen is voor iedere wetenschappelijke beoefening dezer ziekte. Verder een plaatwerk door beide voornoemde schrijvers uitgegeven: *Sammling of Jagtagelser of Udmaerklige Hudensygdomme*, waar Danielssen in de 3de aflevering den anaesthetischen vorm der lepra behandelt, terwijl de nog niet verschenen 4de aflevering den tuberculeusen vorm van Professor Boeck bevatten zal. Verder Danielssen, *den spedalske Sygdom*, *dens Aarsager*, *og dens Forebyggelsemidler*, Bergen, 1854.

Vele andere Noordsche medici leverden bijdragen tot de kennis dezer ziekte, vooral in het *Norsk Magazin for Laegevidneskaben*, als: Kjerulf, Hoegh, Loeberg, Bidenkap, Hyordt en Holmsen.

Een derde tijdvak in de studie dezer ziekte begint bij de oproeping die Virchow in zijn *Archiv für pathologische Anatomie*, bd. XVIII, p. 161, rigtte tot de geneeskundigen van alle landen, ter inwinning van berigten uit hunne landstreken over weleer geheerscht hebbende of nog heerschende lepra. Reeds vroeger had Griesinger in hetzelfde Archief (bd. V, p. 417) eene uitstekende verhandeling geleverd over de melaatschheid in Egypte.

Sinds de oproeping van Virchow komen in zijn Archief talrijke stukken over dit onderwerp voor uit verschillende landstreken, als: van Wolff uit Madera, van Kessler uit Portugal, van Oldekopp en Meijerson uit Rusland, enz.

Deze lofwaardige poging, om tot eene juiste kennis

der ziekte te geraken, voltooide de onvermoeide VIRCHOW, door in zijne *krankhaften Geschwülste* de resultaten mede te deelen van zijn eigen onderzoek over dezen ziektevorm en in het bijzonder de weefselleer der lepra te schetsen op eene wijze, dat het beloop en het wezen der ziekte er eene groote helderheid door heeft verkregen.

A. HIRSCH, in zijne *Historisch-geographische Pathologie*, geeft onder het hoofdstuk *Auszatz* eene klassieke, geheel nieuw bewerkte geschiedenis en verspreidingsleer dezer ziekte en behandelt ook de aetiologische momenten.

Verschillende Duitsche geleerden hebben Noorwegen opzettelijk bezocht met het doel zich met de lepra bekend te maken, en deelden hunne bevindingen in verschillende tijdschriften mede, zoo als HEBRA in de *Allgemeine Wiener Medicinale Zeitung* 1857, n⁰. 42, en VIRCHOW zelf op verschillende plaatsen in zijn Archief.

De deelneming breidde zich nu hoe langer hoe meer uit, getuigen de berigten van H. V. CARTER in de *Transactions of the medical and phys. society of Bombay*, 1862, New Ser. n⁰. VIII, en KÖBNER in *Comptes rendues de la société de Biologie*, 1861, Ser. III, tome III. Hieraan sluit zich een groot aantal opstellen en geschriften over aan de lepra verwandte endemische huidziekten.

Het nieuwste en wel een der meest belangrijke werken heeft zijn ontstaan aan den volgenden maatregel te danken.

In Mei 1862 werd, naar aanleiding van eene missive van den Gouverneur der Barbados-eilanden, waarin geklaagd werd over de ontzettende toename der lepra aldaar in de laatste jaren, aan het *Royal College of Physicians* te Londen van wege het Ministerie van Koloniën opgedragen, een naauwkeurig onderzoek naar alles te doen wat over deze ziekte eenig licht kon verspreiden.

Het collegie rigtte daarop een zeventiental vragen aan deskundigen op alle plaatsen, zoowel in Britsche koloniën als elders, met verzoek ze naar de ondervinding in hunne woonplaats verkregen te beantwoorden.

In Junij 1867 nu verscheen een lijvig boekdeel, het rapport bevattende, onder den titel van *Report on Leprosy by the Royal College of Physicians prepared for Her Majesty's secretary of state for the colonies.* Ofschoon de vorm, waarin het rapport gesteld is, het minder aangenaam voor lectuur maakt, bevat het zoovele merkwaardige bijzonderheden, dat het eene ware goudmijn genoemd kan worden voor de studie van ons onderwerp, en men het Engelsche gouvernement erkentelijk zijn moet voor de grondige behandeling van zaken die er overal in doorstraalt.

Wat de geschiedenis betreft der melaatschheid in de gewijde en ongewijde oude geschiedenis en in de middeleeuwen, zoo vindt men belangrijke nasporingen bij P. G. HENSLER, *vom abendländischen Auszatze im Mittelalter*, Hamburg, 1790; K. SPRENGEL, *Beitraege zur Geschichte der Medicin*, bd. I, st. I, nº. 8, benevens de boven reeds vermelde werken van Dr. ISRAËLS, HAESER en HIRSCH.

Maar met al deze rijke litteratuur is het onderwerp in lang nog niet uitgeput. De eigenaardigheden, overleveringen, sprookjes en vooroordeelen bij de verschillende volken bevatten nog menige waarheid, verborgen onder eene menigte min of meer dichterlijke versiersels, waarmede ieder volk in meerdere of mindere mate, naar zijnen practischen aanleg, zich beijvert gewigtige feiten onkenbaar te maken.

Een geduldig, scherp kritisch onderzoeker kan uit zulke volksoverleveringen, vooral op het gebied der lepra, nog vele nuttige feiten verzamelen.

HOOFDSTUK II.

VERSCHIJNSELEN EN VERLOOP DER LEPRA.

Onze kennis van het geheele beloop der melaatschheid dagteekent nog slechts van zeer onlangs. De belangrijkste bijdragen toch aangaande deze ziekte werden geleverd door de geneesheeren verbonden aan de hospitalen en verpleeggestichten der lepreuzen. In deze gestichten echter werden alleen lijders gevonden, bij wie de ziekte zulke verwoestingen had aangerigt, dat zij zich niet meer in het maatschappelijk leven durfden of mogten vertoonen, of zieken die onbekwaam geworden waren hunnen arbeid uit te oefenen. De eerste tijdperken der ziekte daarentegen bleven geheel onbekend; ten eerste, omdat men het lang niet eens was over de voorboden, ten anderen, omdat zij, die bij zich zelven de eerste teekenen der lepra bespeuren, die zoo lang mogelijk trachten te verbergen, daar in de meeste landen, zoodra hunne ziekte bekend worden mogt, de aangetasten voorwerpen van schrik en afschuw worden. Ja, niet zeldzaam zijn de voorbeelden van huwelijken, waar een der echtgenooten eerst na verloop van jaren bemerkte dat de ander melaatsch was, en echtscheiding aanvroeg, terwijl bij naauwkeurig ingesteld onderzoek bleek, dat bij het aangaan van het huwelijk de lijder er al van bewust was.

Wanneer het dus mogelijk is, dat in zulke naauwe

betrekkingen dit onopgemerkt blijven kan, moet het geen verwondering baren, dat er zoo weinig en slechts tegenstrijdigs bekend was over de eerste verschijnselen der lepra.

Op wetenschappelijke en zekere gronden is onze kennis hieromtrent eerst gevestigd sinds de onderzoekingen van DANIELSSEN te Bergen. Nadat toch van wege het gouvernement op verschillende plaatsen aan de westkust van Noorwegen gestichten gebouwd werden, die prachtig waren ingerigt, bestemd om de lijders aan Spedalskhed (Noordsche naam der lepra) op te nemen, en zoo de ziekte behoorlijk waar te kunnen nemen, verspreidde zich het denkbeeld onder het volk, dat in zulke mooije gebouwen zeker ook wel wonderbaarlijke kuren zouden gedaan worden, en dat men daar van de ziekte wel zou genezen. Zij oordeelden, dat in hoe vroeger stadium zij zich aanmeldden, des te meer mogelijkheid tot genezing voor hen bestond, en zoo kwam het dat in de laatste tien jaren overvloedig gelegenheid aan het hospitaal LUNGEGAARD te Bergen zich opdeed ter wetenschappelijke waarneming van de voorboden der Speldalskhed. Dit is dan ook de reden, waarom in het klassieke en overigens zoo volledige werk van BOECK en DANIELSSEN, *Traité de la Spedalskhed*, dit punt niet met genoegzame zekerheid behandeld kon worden, en DANIELSSEN voor het eerst de resultaten zijner observatiën mededeelde in de derde afdeeling van het onlangs verschenen plaatwerk over Noorwegens huidziekten.

Het voorboden tijdperk van iedere ziekte blijft steeds iets raadselachtigs houden; ik voor mij heb de overtuiging dat door eene naauwkeurige studie van het zieke individu en van de omstandigheden waaronder het dan verkeert, veel van de raadsels zal kunnen worden

opgelost, die de kennis van de oorzaken der melaatschheid nu zoo van alle kanten in den weg staan. Doch hierover behoud ik mij voor later te spreken, en bepaal mij hier alleen tot de bloote vermelding van hetgeen waarneming ons leert. Ik voeg hierbij en herhaal het, dat over het begin dezer ziekte de waarnemingen bijna alleen op Noordschen bodem zijn gedaan.

Doch vooraf ter meerdere duidelijkheid van het volgende, een algemeen woord over de vormen waaronder lepra zich voor kan doen.

Het lepraproces openbaart zich op vele verschillende wijzen, waarvan wij de voornaamste verschijnselen tot de volgende vijf hoofdklassen kunnen brengen:

I. Exanthemen van verschillenden aard.
II. Paralysen (motorische en sensibiliteits).
III. Watervaatsontstekingen.
IV. Gangreneuse en ulceratieve processen (waaronder Caries en Necrose in de eerste plaats te noemen zijn).
V. Onderhuidsche celweefsel-infiltratiën.

De in deze vijf hoofdklassen opgesomde verschijnselen kunnen op zeer verschillende wijzen met elkander verbonden zijn: somtijds komen sommigen dezer processen gedurende het geheele beloop der ziekte in het geheel niet voor, terwijl anderen boven alle overigen een overheerschend karakter aannemen: dan weder kunnen zij verschillend gecombineerd worden waargenomen zonder dat zij het algemeen karakter van lepra verliezen.

Men begrijpt dus dat de melaatschheid zich onder een groot aantal verschillende vormen vertoont. De oudere schrijvers namen daarom dan ook een groot aantal variëteiten in het beloop van lepra aan en bestempelden die met afzonderlijke namen, ontleend hetzij aan voorwerpen

uit het dieren- of plantenrijk waarmede de ziektevorm uiterlijk eenige overeenkomst aanbood, hetzij naar de plaats wáár of de wijze waarop de verwoestingen het meeste voorkwamen. Zoo vindt men melding gemaakt als even zoovele ondersoorten van melaatschheid, van eene lepra leontica, satyriaca, eene lepra theria, glabra cet.

Boeck en Danielssen hebben in hun groot werk voor het eerst eene opruiming hierin gehouden, en al deze vormen als onderscheidingen van niet wezenlijk belang te zamengebragt, en twee hoofdklassen aangenomen, naarmate de rigting waarin het ziekteproces het meest zich voordeed, te weten:

Elephantiasis Graecorum tuberculosa.

Elephantiasis Graecorum anaesthetica.

Ofschoon men nu niet uit het oog verliezen mag, dat deze verdeeling slechts eene kunstmatige is en er wel gevallen voorkomen, waar beide vormen op hetzelfde individu vereenigd voorkomen, zoo moet men toch bekennen, dat beide hoofdklassen vrij wel de typen vormen van twee verschillende rigtingen, waarin het ziekteproces zich kan openbaren.

Na deze voorloopige uitwijding keeren wij tot het voorboden tijdvak terug, dat voor alle vormen der beide hoofdklassen nagenoeg dezelfde verschijnselen aanbiedt.

De melaatschheid heeft in al hare tijdperken over het algemeen een bij uitstek chronisch verloop, en het is alleen in den tuberculeusen vorm, dat men enkele stadiën meer acuut ziet verloopen. Boeck vermeldt zelfs een geval van geheel acuut verloop. Maar dit is eene zeer zeldzame uitzondering.

De voorboden zijn dikwerf van zoo weinig beteekenis dat zij onopgemerkt voorbijgaan; enkele malen slechts

vertoonen zij zulk een heftig karakter, dat de lijder het bed houden moet; zij bestaan in koude rillingen, horripilatiën, gevolgd door schijnbare gloeijingen, dikwijls eene ijskoude over het geheele ligchaam met een gevoel van zwaarte en onoverwinlijke lust tot slapen; dikwijls klaagt de lijder over scherpe pijnen, die naar verschillende plaatsen verschieten en aan spierrheumathismus denken doen. Overigens neemt men de verschijnselen waar, die men in het voorboden tijdperk van iedere ziekte ontmoet: zware hoofdpijn, afkeer van voedsel, maagpijnen, met alle vormen van dyspepsie, eene beslagene tong en hevigen dorst.

De intensiteit en duur dezer prodromi is zeer verschillend; inzonderheid vestig ik de opmerkzaamheid op het feit dat volstrekt geen bepaalde tijd kan vastgesteld worden als gemiddelde duur van het voorloopend tijdperk. De verschijnselen zelve zijn zoo wisselend dat het uiterlijk, dat bij sommige lijders vaal en bleek wordt, bij anderen volstrekt niet teekent.

Onder deze omstandigheden zijn doorgaans de lijders zeer verwonderd op eenen goeden dag over hun ligchaam eenige zwak gekleurde roodbruine vlekjes waar te nemen op plaatsen waar de huid tegelijk eene geringe verhevenheid vertoont. Die vlekjes bedekken inzonderheid rug, borst, armen en dijen. Na het verschijnen dezer vlekjes wordt de algemeene toestand beter. Onder die vlekken zijn er eenigen die weder verdwijnen, anderen die jaren lang constant blijven en dikwijls de zitplaats zijn van heftig jeuken.

Met de loupe vindt men dat die roode vlekjes, die in den aanvang voor den vingerdruk wijken, gevormd worden door een groot aantal verwijde bloedvaatjes.

In dit tijdstip kan de lijder dikwijls jaren lang blijven,

en met uitzondering van eenige pijnlijke scheuten, die snel en achtereenvolgens de ledematen treffen, is er niets dat den lijder het gevaar verraadt, waarin hij zich bevindt. Zulk een stationaire toestand is echter zelden: meestal treden weldra verschijnselen op, die den lijder met kracht aan zijnen toestand herinneren.

Van dit tijdstip aan bieden de beide hoofdtypen van anaesthetische en van tuberculeuse lepra, zooveel verschil in hun verloop aan, dat het noodig is ze beide afzonderlijk na te gaan; het eindbeloop der ziekte valt weder van beide typen in al hare vreesselijkheid zamen.
Wij zullen beginnen met den tuberculeusen vorm, de elephantiasis Graecorum tuberculosa.

Wanneer onder bovengenoemde verschijnselen de huidvlekken met afwisselende uitbottingen zich gedurende zekeren tijd (somtijds wel 5 jaren) vertoond hebben, ziet men de vlekken een meer blijvend karakter aannemen.
Eerst op het aangezigt, later over het geheele ligchaam, nemen deze rozeroode- tot bruinroode vlekken eene bruine naar het donkere overhellende kleur aan.
In sommige landen is deze toestand als een afzonderlijk ziekteproces bekend, onder den naam van morphaea nigra. Zij wordt veroorzaakt door eene pigmentafzetting die vooral in het rete Malpighii haren zetel heeft. Terwijl deze zich ontwikkelt, verdwijnt de vroegere hyperaemie, en de huid wordt plaatselijk dikker dan voorheen; de vlekken verdwijnen niet meer onder den vingerdruk en alles wijst op een plastisch exsudaat in de huid. De naauwkeurigste waarnemingen hebben evenwel noch algemeen noch locaal de temperatuur verhoogd gevonden. Tegelijk met het optreden dezer bruine

vlekken, vallen de haren uit, evenwel alleen op die plaatsen waar infiltratiën gevonden worden; daar deze het eerst op het voorhoofd, vooral boven de oogkassen voorkomen, verdwijnen ook het eerst de wenkbraauwen, van hier dat het gemis van wenkbraauwen in vele landen door het volk als een verdacht teeken wordt beschouwd. De kaalheid bij lepra onderscheidt zich echter zeer van de alopecie bijv. die bij syphilis wordt gevonden, doordat zij alleen op de onmiddellijk aangetaste plekken voorkomt en het hoofdhaar bijv., waar bijna nooit lepreuse infiltratiën voorkomen, ook nimmer uitvalt. In den omtrek der kale plekken daarentegen zijn doorgaans de vaten sterk verwijd, en daardoor de haren sterk ontwikkeld.

Tegelijk met deze verschijnselen, wordt door eene vermeerderde werkzaamheid van de smeerklieren der huid het geheele ligchaam en vooral het aangezigt als met olie bestreken, welk afzonderingsproduct eene eigenaardige bedorvene lucht verspreidt.

Met of zonder koortsverschijnselen nu nemen deze vlekken toe in grootte en consistentie; zij worden bobbels, tubercula, die eerst veerkrachtig op het gevoel, evenals normale huid, later eene deegachtige consistentie verkrijgen, zoodat de vingerdruk er in blijft staan. Ook deze tubercula vormen zich het eerst op het aangezigt en verspreiden zich bij voorkeur over de wangen: zij worden hoe langer hoe grooter en, vooral daar waar zij aan de onmiddellijke inwerking van koude of guur weder zijn blootgesteld, rood gekleurd, verheffen zich hoe langer hoe meer boven de oppervlakte en vormen zelfs ronde gezwellen van de grootte van eenen hazelnoot tot die van een klein kippenei. Daar waar de omstandigheden medebrengen, dat de lijder voor schadelijke invloeden van weder en temperatuur of bezigheden bewaard blijft, blijven

ook deze tubercula vrij wel stationair. Op die plaatsen echter waar zij bij lijders voorkomen die aan de invloeden van weder of bezigheden zijn blootgesteld, vooral op het aangezigt en de beenen (de deelen die meestal onbedekt zijn), worden deze tubercula week, fluctuërend en verkrijgen iets doorschijnends. Sommige breken open en gaan over in vrij diepe zweren die eene ichoreuse vloeistof afzonderen, welke in korsten opdroogt; tegelijk zwellen de naburige watervaatsklieren op.

Deze tuberkels staan alleen, somtijds bij groepen van meerderen; vooral vindt men dit op het aangezigt, waar zij zich aan de neusvleugels, de mondhoeken, de wenkbraauwen en oogleden bij voorkeur ontwikkelen, en aan het aangezigt die uitdrukking geven, waaraan deze vorm den naam van lepra leonina, leontiasis verschuldigd is.

Bij gekleurde rassen toonen zich deze vormen eenigzins anders dan bij blanke en noordelijke volken. Inzonderheid bij negers neemt men de kleursveranderingen der huid niet duidelijk waar en vindt men hoogstens een gemarmerd uiterlijk.

Bovenbeschrevene pigmentafzetting, zelfs zonder dat bijzonder merkbare infiltratie er bij komt, kan gedurende langen tijd het eenige verschijnsel eener zich toch zeker ontwikkelende melaatschheid zijn. Wat den algemeenen toestand der lijders in dat tijdperk betreft, zoo is de eerste ontwikkeling der bobbels op de huid doorgaans met eene ligte koorts gepaard; hoe meer zich echter deze «lepraknoten» ontwikkelen, des te heviger herhalen zich de koortsaanvallen. Deze herhaalde intercurrerende acute tijdperken maken het verloop der lepra tuberculosa doorgaans korter, dan dat der hierna te beschrijven lepra anaesthetica.

De toestand der lijders bij dag is overigens vrij dra-

gelijk, 's nachts daarentegen vervullen zij hunne woningen met gejammer wegens de stekende pijnen in de aangetaste deelen.

Het beeld der ziekte neemt nu zulke vreesselijke vormen aan, als welligt geene andere ziekelijke aandoening van het menschelijk ligchaam vertoont. Niet alleen op de huid vertoonen zich nu bovenbeschrevene tuberkels, ook op de slijmvliezen komt eene vorming van dergelijke producten: in het bijzonder op het mond-, neus- en keelslijmvlies, met dit onderscheid echter, dat wegens de meerdere teederheid en zachtheid der weefsels, het zelden tot vorming dier « knoten » komt, maar het geheel spoediger openbreekt en in het verzweringstijdperk treedt. Al deze vormen beginnen met granulatiën, die in het begin veel overeenkomst met syphilitische tubercula mucosa hebben. De aldus ontstane zweren hebben een zeer torpied karakter en eene bijzondere neiging zich in de diepte en in de breedte uit te breiden. Hierdoor worden uitgestrekte verwoestingen te weeg gebragt: het zacht gehemelte gaat veelal verloren; het laryngeaal slijmvlies deelt in het proces, en allengs verdwijnt de stem (de schorre stem, vox rauca leprosa, was reeds in oude tijden als een verdacht verschijnsel bekend); hierna kunnen zich verschijnselen van bronchitis vertoonen, of stenose der larynx, en wordt door plotseling ingetreden stikking een einde aan het rampzalig leven gemaakt.

Doch breidt het proces zich niet zoo zeer op de ademhalingsorganen uit, zoo worden de kraakbeenderen onder de slijmvliezen aangetast, de neus in eene fungeuse vormelooze massa veranderd. Met groote naauwkeurigheid heeft men het proces in de oogen nagegaan. Dezelfde vlakke granulatiën als op overige plaatsen vertoonen zich ook op het bindvlies. Zij beginnen met een gezwel-

letje ter grootte van eenen gerstkorrel, vooral op de grens waar hoornvlies in bindvlies overgaat; de bloedvaten zijn rondom sterk gevuld. Van hieruit verbreiden zich die granulatiën eerst over het hoornvliesweefsel zelf, en vormen eenen waren pannus leprosus. Weldra deelt ook de iris in het proces; het geheel wordt dan eene tusschen de oogleden uitpuilende roode massa. Deelt de geheele bulbus eindelijk in de ontaarding, zoo schrompelt het gezwel inéén en de oogleden kunnen zich weder sluiten.

Hoe ongestoord de algemeene toestand in vroegere tijdperken ook geweest moge zijn, nu komen zware koortsen, waarbij meer en meer ziekelijke producten afgescheiden worden. Deze koortsen duiden oogenblikken van heftiger algemeen lijden aan: men ziet meestal op verschillende plaatsen der huid tuberkels opzwellen, om na eenigen tijd weder in te zinken. Vreemd is het dat na zulk een tijdperk van meer acuut lijden, de patiënt zich, wat algemeenen toestand betreft, veel beter gevoelt, zoodat oudere schrijvers hier eene soort van kritisch karakter aan toeschreven. Na iederen aanval evenwel, vertoonen de geïnfiltreerde plaatsen der huid meerdere vastheid. In dit tijdperk voegen zich bij deze voortdurende infiltratie der huid dikwijls verschijnselen van watervaatsontsteking (lymphangoitis) met opvolgende algemeene verdikking der huid (pachydermie), en zoo vinden wij eene reden te meer ter verklaring der dwaling, die de elephantiasis Arabum onder den groep der lepra-ziekten plaatsen en van het verwarren der beide ziektetoestanden onderling. Opmerking verdient verder, in dit vergevorderd stadium der ziekte, de belangrijke invloed dien de ulcera op het geheele ziektebeloop uitoefent. Zoolang de uitgestrekte ulceratiën open blijven, blijft het alge-

meen lijden op dezelfde hoogte; vermindert echter de afscheiding, zoo gaat het ziektebeloop met vernieuwde woede voorwaarts.

De slotscène van zulke processen kan gemakkelijk geraden worden. Valt de patiënt niet als offer van een intercurrerend ziekteproces (suffocatie na vernieling der larynx, pneumonie), zoo komen zij in eenen comateusen toestand en sterven onder typheuse en pyaemische verschijnselen.

De duur van dezen vorm van lepra is gemiddeld van vier tot twaalf jaren.

Doctor Uhlig, in zijn regeringsrapport over de lepra in Suriname, verwerpt den naam van lepra tuberculosa voor dezen vorm, daar dikwijls volstrekt geene tuberkels of knobbels gevormd worden, en de pigmentering somtijds het eenige verschijnsel is: hij stelt daarom den naam voor van lepra pseudotrophica, in tegenoverstelling van dien van lepra atrophica, waaronder hij de lepra anaesthetica begrijpt.

Eene andere aanmerking op den naam van lepra tuberculosa, door Boeck en Danielssen gegeven, wordt herhaaldelijk in het officiële Engelsche rapport gemaakt. Zeer te regt zeggen zij dat het woord tuberculose in de pathologie zulk eene beteekenis gekregen heeft (men doelt hier op de tuberculose der longen, hersenvliezen, buikvlies), dat, om verkeerde voorstellingen voor oningewijden te voorkomen, het beter is, mijns inziens zeer te regt, te spreken van eene lepra tuberculata. Ik bleef echter vasthouden aan de oude benaming, om niet ontrouw te worden aan de beide mannen, die voorzeker de grootste verdiensten op dit veld van onderzoek verworven hebben.

De lepra anaesthetica, of lepra atrophica volgens Uhlig,

ofschoon optredende onder dezelfde prodromale verschijnselen als de hierboven beschreven vorm, verschilt echter, vooral in hare eerste perioden van ontwikkeling, zoo zeer van den tuberculeusen vorm, dat men meenen zoude een geheel ander ziekteproces voor zich te hebben.

Jaren lang kunnen hier de vlekken zich vertoonen, die ik hierboven vermeldde als de eerste zigtbare teekenen van het lepraproces; de vlekken breiden zich zeer uit en vormen cirkelvormige, bogtige, ligtbruine streken, waarop voortdurend door afschubbing de bovenste epidermislagen worden afgestooten. Het is in dit tijdperk dat de differentiële diagnose van zoovele huidziekten, zoo moeijelijk, zoo niet somtijds onmogelijk is.

In tegenoverstelling van den voorgaanden vorm, vinden wij hier een bijna geheel ophouden der huidsmeerafzondering. Ook missen wij hier het uitvallen der haren.

De onbestemde pijnen, die den lijder vroeger van tijd tot tijd plaagden, localiseren zich nu meer en meer, en de patiënt kan de plaats duidelijk aanwijzen. Zij hebben steeds eene bepaalde rigting, bijv. de ulnaire zijde van den voorarm tot aan den middelvinger, den buitenkant van de kuit en den rug van den voet. De pijnen worden door den lijder als kruipend beschreven en vermeerderen steeds des nachts in hevigheid. Doch niet alleen de extremiteiten, ook ieder der bovengenoemde vlekken wordt de zitplaats van pijnen. Op scherp omschrevene plaatsen van meerdere of mindere uitgebreidheid neemt men eene verbazend verhoogde gevoeligheid, eene hyperaesthesie in den waren zin des woords waar. De minste aanraking op die plaatsen geeft den lijder het gevoel alsof hij met naalden gestoken wordt, of liever, om de vergelijking van Boeck te gebruiken, alsof hij eenen schok van eene Leidsche flesch ontving. Het

onmiddellijk gevolg hiervan is, dat de lijder onbewegelijk ter neder ligt, terwijl uitwendig bijna geene verschijnselen zijn waar te nemen: de ongelukkige kan zelfs niet het gewigt van de bedekking op het bed verdragen.

Hierbij komt eene groote neiging der ledematen om zoogenaamd in te slapen, de minste drukking is hiertoe voldoende. Onderzoekt men den lijder gedurende dat tijdperk, zoo zal men bevinden, dat op die plaatsen, waar de groote zenuwstammen voor het betasten toegankelijk zijn, men verdikte, harde strengen, pijnlijk bij aanraking vindt.

In dezen tusschentijd ondergaan de vlekken, die tot nu toe alleen door hunne bruinachtige kleur en verheffing boven de huid zich onderscheidden, eene teruggaande metamorphose. Zij verliezen hunne kleur, en worden helderwit, zoodat op die plaatsen alle spoor van pigment uit de huid verdwijnt. Het gevoel is op die plaats geheel uitgedoofd, de huidafzondering heeft geheel opgehouden, de haren worden wit en de geheele huid dun en atrophisch. Hoewel de schietende pijnen door de ledematen niet verminderen (de pijnen die de rigting der groote zenuwstammen volgen), zoo verdwijnt die pijnlijke hyperaesthesie geheel en gaat over in volslagen anaesthesie.

In tegenstelling van de donkere kleuring, de melanose of morphaea nigra, die bij de lepra tuberculosa voorkomt, neemt men deze morphaea alba veel duidelijker waar bij kleurlingen, dan bij Europeanen. Bij negers is de kleur zelfs eerst rood, die dan scherp afsteekt tegen de zwarte kleur der huid. Van hier de benaming der ziekte: *mal rouge de Cayenne.*

Uhlig neemt drie vormen aan van pigmentsverandering der huid, namentlijk de *leuce plana*, *prominens en marginata*, naarmate de huid geïnfiltreerd is of niet,

en naar de wijze van verbreiding over de huid.

Vele jaren kunnen voorbijgaan, zonder dat andere verschijnselen hierbij komen; er zijn voorbeelden, dat dezelfde vlekken 18 tot 20 jaar onveranderd bleven, terwijl de pijnen verminderden. De patiënt ziet er dan vrij goed uit, en slechts bij toeval hoort hij somtijds van eenen geneesheer de vreesselijke beteekenis in de toekomst van genoemde vlekken; want hoogst zeldzaam is het, dat de ziekte niet vroeg of laat in hare ontwikkeling voortgaat en de volgende verschijnselen zich vertoonen.

Zonder verdere algemeene symptomen, vertoonen zich plotseling op de gevoellooze ligchaamsplekken groote blazen, afscheidingen van een groen geelachtig vocht onder de opperhuid, een proces dat men zonder eenigen twijfel tot den pemphigus brengen moet. Onder het verschijnen dezer blazen verminderen de pijnen dikwijls zeer. Deze blazen bersten en laten eene zwerende plek na, die, genezen, door een wit schitterend litteeken wordt aangeduid. Deze pemphigusblazen komen slechts in zeer gering aantal tegelijk voor: zoodra de eene verdwenen is komt er weder eene andere. Hun tijd van bestaan is zeer kort, hoogstens eenen halven dag. Danielssen verhaalt hieromtrent, dat lijders zoogenaamd gezond naar bed gaan en 's morgens met verwondering groote zweren gewaar worden, binnen welken tijd het pemphigusproces is afgeloopen. De korte duur dezer blazen is dan ook de reden, dat ik nimmer in de gelegenheid geweest ben ze in de verschillende lepreuzen-gestichten in Noorwegen waar te nemen. Waar men nu deze blaren heeft aangetroffen, kan men verzekerd wezen, dat binnen kort de ziekte met woede zich zal ontwikkelen.

De eigenaardige voedingstoornissen in de huid gaan

hunnen gang: de huid schrompelt ineen, verliest hare kleur, wordt vaal en geel; de glans verdwijnt. Doch niet alleen tot de huid bepalen zich deze stoornissen; het vet verdwijnt uit het onderhuidsch celweefsel, de spieren atrophiëren, ondergaan eene vetmetamorphose, en de plaatsen die vroeger door het promineren der spierbuiken gewelfd waren, zijn nu ingevallen. Dit is zelfs een belangrijk diagnostisch teeken geworden, en men had te Bergen de gewoonte, personen die verdacht van spedalskhed waren, de duim te laten abduceren, en dan den thenar te onderzoeken. In plaats van gewelfd te zijn, zoo als bij gezonde menschen, door den spierbuik van den adductor pollicis en andere korte spiertjes, vindt men in geval van lepra, eene holte; dit gold daar voor een bijna onfeilbaar teeken van zich ontwikkelende melaatschheid.

Onder voortdurend toenemende pijnen in het aangezigt, begint men nu ook daar dergelijke veranderingen waar te nemen; de lijder klaagt over verscheurende pijnen over het geheele gezigt heen, dat eene ligtgele, naar het violet zwevende kleur aanneemt. De conjunctivae zijn geïnjicieerd, de oogopslag wordt mat, en het geheel neemt eene zwaarmoedige uitdrukking aan. Door atrophie van den musculus orbicularis palpebrae verlaat het onderste ooglid den bulbus, en wordt door de ineenschrompeling der aangezigtshuid naar beneden getrokken, zoodat er een ectropion in den hoogsten graad ontstaat. Het onderste traanpunt wordt hierdoor buitenwaarts gekeerd, waardoor de afgescheidene tranen voortdurend over de wangen rollen. De lijder klaagt over eene vreesselijke droogte in het oog. Het bovenste ooglid hangt, in volkomen ptosis verlamd naar beneden: de oogbol verliest zijne spanning, en na eenige oppervlakkige ulceratiën aan de cornea,

atrophieert de bulbus geheel, men zoude bijna zeggen: droogt uit.

De wang wordt bleek en hol, de mond naar links of regts opgetrokken, de onderlip hangt neder; de lijder kan den mond niet meer sluiten, zoodat tanden en tandvleesch zigtbaar worden. Het speeksel loopt onophoudelijk over de kin en veroorzaakt erosiën der huid. De neusholte is droog, ten deele ook door de ontbrekende traandoorvloeijing: somtijds vormen zich op het septum eenige doorvretende zweren. Door de atrophie der gelaatspieren verkrijgt het aangezigt eene geheel eigenaardige uitdrukking, die onder geene gemoedsbeweging veranderd kan worden: het spreken is door de verhinderde beweging der monddeelen zeer moeijelijk, zoo niet onmogelijk geworden.

Aan de ledematen is nu de anaesthesie zoo groot geworden, dat verbranding tot verkoling zonder pijn plaats kan hebben. Er zijn voorbeelden van ongelukkigen die bij eenige bloeding aan een der extremiteiten na uitwendige beleediging, het bloedend deel zonder eenig gevoel van pijn in eenen bak met gesmolten lood staken. Ik zelf heb herhaalde malen waargenomen hoe men eene speld tot aan den kop in het vleesch kon steken, zonder dat, wanneer de lijder de oogen gesloten hield, hij het gewaar werd. Door de atrophie der spieren, vooral aan de ledematen, nemen deze bijzonder in omvang af. Door deze atrophie, gepaard aan volkomen ongevoeligheid, verandert de loop der zieken geheel: zij slingeren voortdurend met de beenen en kunnen alleen wankelende zich opgerigt houden. De atrophie met opvolgende verlamming heft het evenwigt op dat bestaat tusschen extensoren en flexoren der ledematen; de flexoren krijgen de overmagt over de veel zwakkere extensoren, waardoor vingers,

handen, toonen, allen naar de buigzijde gekromd worden. Zoo deze verkrommingen eenigen tijd bestaan hebben, heeft er een retractieproces in de spieren plaats, zoodat de kromming onmogelijk zonder fracturen meer opgeheven kan worden. Deze verkrommingen beginnen altijd met den pink of den kleinen toon; langzamerhand volgen de overige vingers van hand of voet. In 't kort, aan het einde van dit tijdperk zien wij eerder eene uitgedroogde mummie voor ons dan eenen menschenvorm.

Maar het volgende tijdperk brengt nog grooter storingen in het organisme te weeg. De lijder, wiens algemeene toestand, al het voorgaande in aanmerking genomen, nog vrij redelijk was, begint te febriciteren, te klagen over onbestemde pijnen door het geheele ligchaam, en kort daarna breekt een brandig absces open, het eerst doorgaans op de binnenvlakte van de geledingen van den laatsten en eersten phalanx van den grooten toon van beide voeten, en laat eene atonische zweer achter. Deze zweer zondert een sereus vocht met beenschilfers gemengd af en is in het minst niet pijnlijk.

Het is hier, mijns oordeels, de beste plaats om te spreken over een merkwaardig verschijnsel in het verloop der lepra, dat met den naam van *Fonticulus leprosus pedis* bestempeld is.

De Fonticulus leprosus is eene chronische torpiede zweer, die in sommige streken als voorlooper en tevens als begeleider voorkomt bij bijna iederen vorm van lepra. Bijna uitsluitend wordt de zweer gevonden op het plat van de voeten, zeldzamer in de handpalmen; op beide plaatsen echter steeds daar waar drukking doorgaans het grootste is, en het been door de minste weeke deelen bedekt wordt.

Doctor UHLIG zegt, dat deze zweer haren naam van fonticulus met regt draagt, want dat zij wel 20 jaar bestaan kan, iederen dag eene groote hoeveelheid gele waterachtige vloeistof afzonderende, welke groote afzondering het genezen van het ulcus schijnt te verhinderen. Wordt deze afscheiding echter onderdrukt, zoo komen, terwijl vóór dien tijd de fonticulus dikwijls het eenigste verschijnsel der lepra was, alle overige verschijnselen der melaatschheid met heftigheid te voorschijn. Zelfs in reeds zeer ver gevorderde gevallen wordt de toestand nog steeds verslimmerd, zoo de fontikel zich sluit.

In Nederlandsch West-Indië schijnt deze fonticulus bijna algemeen te worden gevonden: in Noorwegen daarentegen observeerde men nu en dan een dergelijk verschijnsel, maar veel zeldzamer.

Na deze uitwijding keeren wij tot den verderen loop der verschijnselen terug. De afscheiding van het waterachtig vocht der op bovengenoemde wijze gevormde ulcera wordt hoe langer hoe spaarzamer; pezen en been liggen bloot, en eindelijk valt, zonder verdere verschijnselen, het kootje, boven in het ulcus gelegen, af. De wond op den top van den achtergebleven phalanx sluit zich terstond, terwijl hetzelfde proces zich over andere toonen of vingers uitstrekt. Het verdient opmerking dat doorgaans aan den aangetasten vinger of toon de tweede phalanx het eerst wordt afgestooten, en het aldus vervormde deel slechts uit twee geledingen, de eerste en de derde phalanx, schijnt te bestaan. De geheele loop der verschijnselen is die van een droog gangreen: pijnlijkheid ontbreekt geheel, en zelfs operatieve hulp bij de caries en necrose der phalanges veroorzaakt niet de minste smart.

Dit verzweringsproces aan de plantaire en palmaire vlakten der ledematen gaat steeds voort; er vormen zich

ulcera met harde, calleuse randen, waarvan de bodem door de onderliggende spieren, pezen of beenstukken gevormd wordt. Deze ulcera breiden zich steeds zoowel in de breedte als in de diepte uit, en zijn zoo torpiede, dat DANIELSSEN vermeldt ze meermalen met poeder van spaansche vliegen te hebben gevuld, zonder dat eenige ettering hierdoor werd veroorzaakt.

De nekrose van haren kant gaat ook steeds voort vergezeld van hevige pijnen, die eene scherpe tegenstelling vormen met de volstrekte ongevoeligheid der peripherische organen. Van tijd tot tijd vertoonen zich algemeene reactieverschijnselen, zware koorts, coma en deliriën, waarin de patiënt dikwijls blijft.

Wanneer men niet zelf de ziekte in dit tijdperk heeft waargenomen, kan men zich geen denkbeeld vormen van de veranderingen die de melaatschheid dan aan het ligchaam te weeg brengt, zoo zelfs dat men in sommige deelen met moeite slechts eene menschelijke gedaante herkennen kan; te Bergen in Noorwegen zag ik lijders, wier ledematen stukken verkromd brandhout of stokvisch geleken. BOECK vergelijkt de aldus vervormde extremiteiten met de pooten van den zeehond. Oudere West-Indische schrijvers maken melding van het afvallen van voorarm of onderbeen; dit wordt in Noorwegen niet waargenomen. Maar ik zie niet in waarom men de waarheid dezer berigten betwijfelen zoude, zoo als het minder waarschijnlijke verhaal van HASSELAAR, hoe een melaatsche bij het ingaan eener deur zich het hoofd stootte, en het hoofd van den romp viel! Men ziet hoe fantasie dikwijls geneeskundige waarnemingen op kan smukken.

Bovengenoemde verschijnselen verloopen bij uitstek

chronisch en zijn doorgaans over een tijdvak van vele jaren verbreid: hoe meer het ligchaam achteruit gaat, des te meer nemen ook de geestvermogens af: een weldadig verschijnsel, waardoor de lijders niet dat bewustzijn van hunnen rampzaligen toestand hebben, als men oppervlakkig denken zoude.

De klagten, die zij het meest uiten, zijn over eenen onleschbaren dorst, veroorzaakt door de voortdurende droogte in mond, keel en slokdarm: dit verschijnsel ontbreekt zelden. Hiernaast moeten vermeld worden voortdurende klagten over koude.

Wat nu verder de algemeene verschijnselen betreft, zoo wordt de doodelijke afloop verhaast door eene dikwijls reeds spoedig optredende albiminurie, met waterzuchtige verschijnselen enz.; voortdurende diarrhoeae bekleeden ook eene groote plaats onder de oorzaken die een einde maken aan het leven dezer ongelukkige lijders.

Nog eenige korte opmerkingen wil ik hierbij voegen over de verhoudingen van sommige functiën gedurende het ziekteproces.

De stofomzetting is in de laatste tijdperken der ziekte zoo verminderd, dat de ligchaamstemperatuur merkbaar gedaald is, en wel zoo, dat deze daling zeer gemakkelijk met den thermometer aangewezen kan worden. Danielssen vermeldt, en ik ben in de gelegenheid geweest dit ook zelf waar te nemen, dat de temperatuur aan de extremiteiten 10° Celsius in overigens gewone omstandigheden, met de normale kan verschillen. In den mond, het rectum of onder de oksels gemeten, bedraagt dit verschil een paar graden.

De appetitus venereus is, tegen de algemeen verbreide meening van het tegenovergestelde, in goed gedecla-

reerde ziektevormen zeer verminderd of totaal opgeheven. De anaesthesie spaart dus die organen ook niet.

De menstruatie houdt in de meeste gevallen op, zoodra de ziektesymptomen met eenige hevigheid zich vertoonen. Was de lijderes nog niet op dien ouderdom toen zij lepreus werd, zoo wordt de menstruatie doorgaans nimmer gezien. Over dit punt zal later onder het hoofdstuk der aetiologie nog gesproken worden.

Afgezien van de tijdperken van heftiger algemeen lijden, van koorts en algemeene reactieverschijnselen, blijft de eetlust in het algemeen goed: in enkele gevallen alleen worden hevige zure oprispingen en maagpijnen waargenomen, die het eten verhinderen.

De ontwikkeling van de lepra is tot geenen leeftijd bepaald. De ziekte verschijnt het meest om en bij de puberteit, en van dit tijdperk van het leven tot aan den mannelijken of vrouwelijken leeftijd; maar dit neemt niet weg dat men de ziekte van de vroegste jeugd af tot op den ouderdom van 50 jaar op iederen leeftijd heeft zien verschijnen.

De tuberculeuse vorm begint volgens de Noordsche schrijvers het meest tusschen 20 en 30 jaar, de anaesthetische tusschen 10 en 40 jaar. Er zijn enkele zeer zeldzame voorbeelden bekend, waar de tuberculeuse ziektevorm het kroost van lepreusen dadelijk bij of zeer spoedig na de geboorte aangreep.

Men gelooft algemeen dat de ziekte menigvuldiger voorkomt bij mannen dan bij vrouwen; men ziet lepra ten minste meer bij mannen; maar op de statistiek mag men, wat dit punt betreft, niet te veel vertrouwen, zoo als wij later hopen aan te toonen.

HOOFDSTUK III.

PATHOLOGISCHE ANATOMIE DER LEPRA.

De beschrijving van het beloop eener ziekte, al is zij nog zoo uitmuntend en al is het ziekbed nog zoo naauwkeurig waargenomen, draagt weinig bij tot de kennis dier ziekte, zoo zij niet tegelijk voorgelicht wordt door de resultaten der lijkopening, die in het breede, en zonder dat men bevreesd behoeft te zijn schade aan te brengen, toestaat de storingen die het proces in het ligchaam heeft achtergelaten, na te gaan. Van den anderen kant zijn de vruchten der ziektekundige ontleedkunde, niet toegepast op een goed waargenomen ziektebeloop, dor en droog. Dat wij daarom dit hoofdstuk achter het vorige volgen laten, omdat zij te zamen de gewigtigste bronnen uitmaken tot beoordeeling der vragen, die wij ons stellen zullen, zal niemand verwonderen.

Bij het groote aantal lijders aan melaatschheid in verschillende streken, en de bijna volstrekte ongeneeslijkheid, kan men wel begrijpen dat het niet aan genoegzaam materieel voor lijkopeningen ontbreekt. Echter is er gebrek aan iets anders, namentlijk aan goede en met kennis van zaken verrigte onderzoekingen in cadavere. Want niet overal, en het allerminst in de tropische gewesten, staan Virchow's, Forster's en Rokitansky's gereed, om de bestaande afwijkingen met scalpel en mikroskoop na te sporen. De officiële Engelsche commissie tot onderzoek der quaestiën, de melaatschheid betreffende, had in hare vragen, die zij aan deskundigen van alle oorden van den aardbol zond, ook onder anderen in hare zeventiende vraag verzocht de resulta-

ten van lijkopeningen mede te deelen. Welnu, van een aantal van over de 500 rapporten die ingekomen waren, waren er maar vier die over resultaten van lijkopeningen spreken konden, en van die vier was er maar één, dat van Dr. Carter uit Bombay, dat wezentlijk wetenschappelijke waarde had. Een sprekend bewijs dus, hoe weinig uit deze bron van kennis der ziekte nog geput is.

Doch ook op dit gebied heeft de ondervinding geleerd, hoe verdeeling van den arbeid de rigting is, waarin de meeste vooruitgang te verwachten is. Terwijl de grovere pathologische anatomie door de werken van Danielssen en Boeck, en door verschillende bijdragen van geneeskundigen van andere landen, vooral ook van onze koloniën bekend werd, werden de aldus verkregene feiten bewerkt, in overeenstemming gebragt door eenen man als Virchow, en anderen die met de fijnste handgrepen der mikroskopische anatomie vertrouwd zijn, zoodat men nu reeds eene vrij naauwkeurige en volledige kennis van dit gedeelte heeft.

Gedurende mijn verblijf te Bergen in Noorwegen, viel het mij te beurt tegenwoordig te zijn bij verscheidene lijkopeningen bij lepreusen gedaan, zoodat persoonlijke ervaring mij eveneens hierin te hulp komt.

Het eerste raadsel, waarvan wij de oplossing aan de pathologische anatomie vragen, zal wel voor iedereen dat zijn: wat is het gemeenschappelijk karakter, dat de beide, in uiterlijk en verloop zoo verschillende ziektevormen, waaronder de melaatschheid zich voordoet, namentlijk den tuberculeusen en den anaestethischen vorm, met elkander verbindt?

Een geheel voldoend antwoord verkrijgen wij in de resultaten van het onderzoek: dat dezelfde veranderingen, die wij in den tuberculeusen vorm in de huid aan-

treffen, bij den anaesthetischen vorm in het zenuwstelsel inzonderheid worden gevonden.

Beschouwen wij eerst den tuberculeusen vorm.

De werkingen van het ziektebedrijf schijnen zich hier geheel op de huid te vereenigen. Het corium is de voorname zitplaats van de ontaarding, de zetel van de opeenhooping van pathologische producten, die zich als eene infiltratie in de huid kenbaar maken. Zoolang deze infiltratie, deze verdikking, vast is, namentlijk zoolang er vlekken aanwezig zijn, vertoont zij zich doorschijnend wit op doorsnede, en laat een bloederig vocht uitvloeíjen. Begint daarentegen de infiltratie te verweeken, in den toestand der verweekte knobbels dus, is de doorsnede veel zachter, geelwit en vochtig. Het onderhuidsch bindweefsel is eveneens doordrongen met eene spekachtige of geleivormige massa, die eenen sterken zamenhang heeft en op het gevoel vrij vast is. Doch niet alleen het huidweefsel, alle deelen die tot de huid behooren deelen in dit hypertrophisch ontaardingsproces: inzonderheid wordt het waargenomen in de huidaderen en de huidzenuwen die zich als strengen van veel vermeerderden omvang voordoen. De watervaten en watervaatsklieren onder de huid zijn eveneens belangrijk gezwollen en hard, vooral in die streken waar de gevormde knobbels beginnen te ulcereren. De nagels worden dof, bros en geel, en breken af. Eindelijk moet nog melding gemaakt worden van een belangrijk pathologisch « Befund » in de huid van lijders aan den tuberculeusen vorm van lepra, namentlijk van de gezwellen op de patella en het olecranon: zij geven knie en elleboog een zeer misvormd aanzien en kunnen eenen verbazenden omvang bereiken. Deze gezwellen zijn steeds met verdikt epidermis bedekt,

dat zich evenals bij ichthyosis voortdurend afstoot; wanneer zij eenigen tijd bestaan hebben, wordt hun inhoud dikwijls etterig. Het zijn niets anders dan de in physiologischen toestand aanwezige bursae mucosae in den omtrek der gewrichten, die aldus door vermeerderde uitstorting van pathologische producten eene enorme vergrooting ondergaan, en dus toestanden daarstellen analoog met hetgeen in de handboeken der chirurgie als *the housemaids knee*, of *the miners elbow* bekend is.

Dit zijn de grovere ontleedkundige veranderingen in de huid bij lepra tuberculosa: het blijkt nu duidelijk waarom UHLIG dezen vorm met den naam van lepra pseudotrophica bestempeld wilde hebben. Hij zegt, en dat te regt, dat een naam moet voldoen aan het vereischte, van ten minste een der voornaamste kenmerken van datgene wat de naam aanduiden moet, in zich op te sluiten. De benaming van lepra tuberculosa duidt volstrekt niet het algemeen karakter der ziekte aan, terwijl hij met de door hem voorgestelde benaming van lepra pseudotrophica wil te kennen geven, hoe in dezen ziektevorm, door vorming van heterogene producten, eene pseudo hypertrophie der aangetaste deelen ontstaat.

Voor het bestaan toch eener ware hypertrophie wordt nevens den vermeerderden omvang van het deel ook vereischt dat de bestanddeelen, waaruit het vergroote deel bestaat, homogeen met de vroeger aanwezige weefselelementen van het deel zijn. En dat missen wij hier. Even als dus in de elephantiasis Arabum, in de pachydermie, de huid hypertrophisch is, moet zij hier pseudotrophisch genoemd worden.

Na deze kleine uitwijding gaan wij over tot de behandeling der fijnere structuur en mikroskopische ontleedkunde der ziekelijke veranderingen in de huid.

In hun *Traité de la Spedalskhed* maken Boeck en Danielssen melding van eene korrelachtige eiwitachtige stof (niet ongelijk aan die der zoogenaamde longtuberkels!) die in de huid is afgezet. Zich steunende op eene reeks van talrijke bloedanalysen, waardoor zij een aanzienlijk vermeerderd albumine en fibrinegehalte van het bloed vonden, leiden zij hieruit de neiging tot locale afzettingen af. Forster maakt zich van een oordeel over de natuur dier stof af, door ze als eene soort van specifieke producten der melaatschheid te houden, en ze met den naam van « lepraknoten » te bestempelen. In zijn onlangs verschenen werk echter gaf Danielssen zijne vroeger wat al te veel humoraalpathologische beschouwingen op, en paste hij de nieuwere ontdekkingen op histologisch gebied hierop toe, tot dat Virchow in zijne *krankhaften Geschwülste* eene heldere voorstelling van dit proces gaf, die in alle opzigten voldoet.

Volgens zijne onderzoekingen behooren die afzettingen in de huid te huis in de afdeeling van gezwellen, door hem « Granulationsgeschwülste » genoemd, en zeker zijn juist hier zeer goed de woorden toe te passen, waarmede hij het hoofdstuk over die soort van gezwellen begint: « Deze soort van gezwellen onttrekt zich in vele opzigten aan het gebied der gezwellen, in zoover het dikwijls zeer moeijelijk uit te maken is, of datgene wat men in een gegeven geval voor zich heeft een ontstekingsproduct, of een gezwel genoemd moet worden; terwijl in andere gevallen de nieuwvormingen zulk een karakter aannemen, dat zij niet goed van een gebied uitgesloten kunnen worden, wiens gebied slechts door de practische behoeften bepaald wordt. »

Deze klasse der Granulationsgeschwülste doet hij grenzen aan die der bindweefsel- en bindweefselaardige ge-

zwellen; zij onderscheiden zich van deze groepen vooral door het kenmerk, dat zij niet bestaan uit volkomen ontwikkeld bindweefsel, maar uit weefsel dat als het ware op eenen embryonalen vorm er van is blijven staan; verder bestaat het onderscheid vooral daarin, dat de weefseldeelen geen blijvend karakter hebben, maar uitsluitend uit elementen van voorbijgaanden aard bestaan, waardoor inzonderheid verweeking, ulceratie, het regelmatige en noodzakelijke einde van hun bestaan is. Een practisch kenmerk komt hierbij: dat steeds een specifieke constitutionele prikkel tot hunne vorming moet aanwezig zijn.

Na deze korte uitwijding zal men veel beter den aard der huidaandoening in dezen vorm der melaatschheid begrijpen. In pas gevormde knobbels, waar de haren nog niet zijn te gronde gegaan, ziet men boven beschrevene granulatïen (geheel gelijk aan het granulaire weefsel der vleeschheuveltjes van wonden die op weg van genezing zijn) gelijkmatig verdeeld van digt onder de opperhuid tot in het onderhuidsch celweefsel zich uitstrekken: vooral in den omtrek der haarzakjes vertoonen zij de sterkste ontwikkeling, en, volgens Virchow, hun uitgangspunt. Zij breiden zich niet in de papillen der huid uit, zoo als bij condylomata, maar zijn gelijkmatig door het gehcele huidweefsel verdeeld, zoodat de sleufvormige verheffingen en verdiepingen, in de huid door de schikking der papillen gevormd, te loor gaan. Deze jonge granulerende weefselmassa's bestaan uitsluitend uit cellen, die, naar den toestand hunner ontwikkeling, verschillend van grootte en vorm zijn. Zij komen voort uit de bindweefselligchaampjes, wier vorm men nog in de onmiddellijke producten der celdeeling herkennen kan; maar, hoe meer deze deeling zich herhaalt, des te meer

kleine ronde cellen ontstaan er. In het midden van den knobbel, waar de plaats der oudste cellen is, vindt men deze al dikwijls te gronde gegaan en ziet men vrije kernen in menigte. De verdere bestanddeelen der huid atrophiëren hoe langer hoe meer: de haren vallen uit, zweet- en huidsmeerklieren gaan te gronde. Van alle «Granulationsgeschwülste» vertoonen deze lepraknobbels de minste neiging tot verval en ulceratie. (De groep der «Granulationsgeschwülste» stelt VIRCHOW zamen, behalve uit de lepreuse infiltratiën, uit de syphilitische gomgezwellen en de lupusknobbels). Men ziet deze ulceratie-verschijnselen alleen spoedig optreden bij lieden, die de eigenaardigheden van hun beroep of van het klimaat van het land dat zij bewonen, de ruwheden van het weder, regen en sneeuw trotseren moeten. Bevinden zich de lijders in goede hygiënische omstandigheden, bijv. in verpleeggestichten, zoo komt ulceratie eerst veel later; in deze gevallen kunnen de lepraknobbels jaren lang in eenen genoegzaam stationairen toestand blijven.

De verandering, die men het veelvuldigst waarneemt, en die onder de beschrijving van het verloop der lepra als een slap en als het ware doorschijnend worden der knobbels genoemd is, bestaat in eene vetontaarding der elementen, die in enkele gevallen zelfs tot volkomen verdwijning van het product leiden kunnen. Het is dan ook tot dit proces, dat het geval van natuurgenezing, door BOECK vermeld, te brengen is, en wel het eenigste dat in de wetenschappelijke wereld als goed geconstateerd bekend is. Het betreft eene oude vrouw te Bergen, maar zoo men hare afbeelding ziet, gemaakt toen zij zoogenaamd genezen was, staat men in twijfel, wat afzigtelijker is, de ont-

wikkelde vorm der lepra, of het beeld dat het na genezing, of liever na teruggang van het proces, vertoont.

Heeft echter bij bovengenoemde vetmetamorphose geene voldoende resorptie plaats, zoo vormt zich eene buil met vloeibaren inhoud, die hoe langer hoe dunner wordt, eindelijk openbreekt, en eene atonische zweer achterlaat.

Over de slijmvliesaandoeningen in neus, larynx, pharynx en mondholte is boven reeds gesproken: hier vooral vormt ulceratie het hoofdkarakter.

Boeck en Danielssen spraken vroeger van eene lepra der inwendige organen, waarin een dergelijk proces plaats zoude vinden, als zij in de huid beschreven hadden. In den atlas bij hun groote werk gevoegd beelden zij dan ook zulke toestanden af. Carter te Bombay, na hen de grootste autoriteit op dit gebied, ontkent dit; ik voor mij houd het voor waarschijnlijk, dat de aandoeningen der inwendige organen, in deze ziekte voorkomende, niets specifieks hebben en tot andere algemeen voorkomende ziektevormen, als: tuberculose, interstitiële ontstekingen der verschillende spijsverteringsklieren, benevens de verschillende vormen der onder den naam van morbus Brighthii beschrevene nieraandoeningen gebragt moeten worden.

Eene andere en zeer gewigtige reeks van ziekelijke veranderingen vinden wij in den anaesthetischen of atrophischen vorm van lepra: hetzelfde proces, dat boven voor de huid en slijmvliezen beschreven is, wordt hier aangetroffen in het zenuwstelsel.

Reeds wanneer men opmerkzaam het ziektebeloop nagaat, hierboven beschreven voor dezen vorm van melaatschheid, moet men dadelijk de overtuiging erlangen, uit de door vermeerderde gevoeligheid voorafgegane

ongevoeligheid, uit het aanzwellen der groote zenuwstammen, voor zoover zij voor het onderzoek toegankelijk zijn, dat het hier storingen in het zenuwstelsel zijn moeten, die de grootste rol spelen. En inderdaad, de lijkopening staaft volkomen dit vermoeden. De groote zenuwstammen zijn, òf over een groot gedeelte van hun verloop spoelvormig aangezwollen, òf alleen op enkele scherp omschrevene plaatsen als het ware van uitwassen voorzien. Overal waar deze verdikking wordt waargenomen ziet men tegelijk eene aanmerkelijke verandering van kleur, die van glinsterend wit, zoo als de zenuwstammen gewoonlijk zich vertoonen, naar gelang van de tijdperken der ziekte, zich rozenrood, geelrood, bruin en zwartbruin voordoet. En onderzoekt men naauwkeuriger, door middel van het mikroskoop, de structuur der ziekelijk aangedane zenuwstammen, zoo ziet men dat geheel hetzelfde proces hier plaats heeft als bij den boven beschreven tuberculeusen vorm. Met de loupe eene doorsnede beschouwende, geeft het den indruk, alsof de afzonderlijke zenuwbundels omgeven zijn door, en geheel begraven in eene geleiachtige massa, die van het perineurium uit schijnt te gaan. Maakt men gebruik van eene meer aanzienlijke vergrooting, zoo ziet men dat die geleiachtige massa zich oplost in eene massa kleine, met kernen voorziene cellen, zoo als boven vermeld zijn, en die hier hunnen oorsprong nemen uit de bindweefselligchaampjes van het perineurium. Men zoude dit dus eene *perineuritis chronica leprosa* kunnen noemen. Maar het blijkt dan tevens dat dit nog niet het essentiële verschijnsel is. In iederen zenuwbundel en iedere zenuwvezel heeft zich hetzelfde proces voortgezet, en het neuroglium is hier aanleiding geweest tot de woekering van diezelfde lepramassa, die iedere zenuwvezel geheel omgeeft, en eindelijk

zich zoo vermeerdert, dat zij die drukt. Wanneer het proces zoo toeneemt, dan neemt men ook veranderingen in de zenuwvezel zelve waar, de inhoud wordt korrelig, scheidt zich in verschillende brokken, van ascilinder is niets meer te bespeuren: dat in dit geval van zenuwleiding geene sprake meer is, spreekt van zelf.

Dit is nu goed voor de anaesthesie, maar hoe is het met de motorische zenuwen? Over het algemeen zijn de motorische zenuwen dieper gelegen, verder van de oppervlakte verwijderd, en deelen zij niet zoo zeer in dit proces. Evenwel zijn er voorbeelden genoeg van paralysen, vooral van spieren der onderste extremiteiten, ten gevolge van dergelijke ontaardingen in het beloop der motorische zenuwen.

Doch niet alleen in het peripherische zenuwstelsel, ook in het centrale vindt men veranderingen. In de eerste jaren van het proces bepalen deze zich tot aanmerkelijke bloedovervulling der adervlechten van de wervelkolom, inzonderheid van de venae spinales posteriores, en ten gevolge hiervan een waterachtig, veel eiwit bevattend exsudaat in de cavitas arachnoïdalis, met verdikking der ruggemergsvliezen. Evenwel bij heviger en meer gerekt verloop der lepra, komt dezelfde granulatiewoekering in den vorm van die witte geleiachtige stof aan de binnenvlakte der ruggemergsvliezen, en vormt daar, vooral aan de achterzijde, eene laag soms van verscheidene duimen dikte. Deze laag oefent natuurlijk eene drukking op het ruggemerg uit, dat hieronder atrophieert, en, zooals ik in sommige preparaten gezien heb, eene dikte van eene penneschacht verkrijgt.

Wat de hersenen betreft, zoo vindt men hier dergelijke veranderingen, hoewel niet zoo zeer uitgedrukt. In het algemeen vindt men alleen belangrijke vulling der aderen.

In enkele gevallen alleen vindt men het perineuritisch proces om de wortels van het 5de, 6de, 7de en 8ste paar hersenzenuwen, en vooral om het ganglion Casseri.

Wat de overige stelsels betreft, zoo vinden wij overal aandoeningen, die van den bovengemelden toestand middellijk of onmiddellijk het gevolg zijn. De huid is op vele plaatsen atrophisch, zelfs papierdun: de structuur echter heeft weinig verandering ondergaan, de haren blijven bestaan, het pigment echter is verdwenen en de huidklieren zijn geatrophieerd. Onder de huid vindt men de atrophische spieren: op het aangezigt vergelijkt Boeck de huidspieren met eene dunne laag gelei.

De overige organen bieden in hunne pathologische veranderingen dezelfde verhoudingen aan als de eerste hoofdvorm: alleen komen chronische ontaardingen hier veel meer voor, vooral bij de nieren in den vorm van parenchymateuse nephritis. De cariës en de nekrose in de articulatiën der phalangen bieden pathologisch-anatomisch weinig of niets afwijkends van andere processen van dien aard aan.

Ons rest nu nog te spreken over de afwijkingen die het bloed in chemische zamenstelling aanbiedt, en welke door verschillende schrijvers vermeld worden. Inzonderheid Danielssen en Boeck vermelden in hun werk eene lange reeks van proefnemingen, waaruit zij meenen te moeten besluiten tot eene aanmerkelijke toename van fibrine en vooral van eiwit in het bloed, tegelijk met eene vermindering der zouten. Op dezen toestand van hyperalbuminosis bouwen zij dan ook eene theorie der ziekte. Wat hiervan zij, hoop ik later te vermelden. Alleen zij hier gezegd, dat latere onderzoekingen deze hyperalbuminose, of vermeerdering van eiwit in het bloed, zeer in twijfel trekken.

HOOFDSTUK IV.

GEOGRAPHISCHE VERSPREIDING DER LEPRA.

Om van het onbekende tot het bekende te geraken, bestaan, in welke wetenschap men het ook verlange, maar twee wegen. Den eersten weg, dien van eene naauwkeurige observatie, hebben wij in de twee voorgaande hoofdstukken ingeslagen: den tweeden, om e iuvantibus et nocentibus, uit de kennis der omstandigheden, die gunstig of ongunstig voor de te onderzoeken zaak zijn, tot de kennis der eigenschappen te komen, willen wij hier volgen. Dien toetssteen vinden wij in de studie van de verspreiding der lepra over den aardbol, door te vergelijken welke gemeenschappelijke kenmerken de plaatsen bezitten waar zij heerscht, en welke haar schijnen uit te sluiten. De studie der geographische pathologie dagteekent nog maar van zeer kort: de uitstekendste verhandeling hierover vinden wij in de *Historisch-Geographische Pathologie* van A. HIRSCH: zoo uitstekend, dat verschillende schrijvers over lepra zich vergenoegd hebben met, wanneer zij aan de behandeling der geographische verspreiding gekomen waren, eenvoudig zijn werk over te nemen of te vertalen. Het werk van HIRSCH steunt zich dan ook op een groot aantal authentieke bronnen. Na hem zijn echter èn door de antwoorden op de uitnoodiging van VIRCHOW, èn vooral door de Engelsche commissie, vele nieuwe feiten hierbij gekomen, die ik, vereenigd met wat ik door mondelinge mededeelingen vernemen kon, in het volgende vermelden wil. Wegens het groote belang dezer quaestie, en om een gemakkelijker overzigt van de zaak te verkrijgen, voeg ik hier-

achter eene schetskaart, waarop de plaatsen en streken waar lepra voorkomt, en de uitgebreidheid waarin zij zich op die plaatsen uitstrekt, staan aangeteekend.

Een eerste overzigt van de kaart leert ons al dadelijk, dat wij de melaatschheid tot geene bepaalde lengte of breedte van den aardbol begrensd zien. Dat lepra geene tropische ziekte is, bewijzen Groenland, IJsland, Noorwegen en Kamschatka; dat zij echter ook niet uitsluitend in het Noorden te huis behoort, toonen de breede schaduwen in Mexico, het Noorden van Zuid-Amerika, de kusten der Roode Zee, de kust van Senegal.

Om een rationeel uitgangspunt te nemen voor onze reis, zullen wij met HIRSCH dáár aanvangen, van waar de oudste berigten omtrent lepra tot ons zijn gekomen en wel met Egypte, door velen als de bakermat dezer ziekte beschouwd. De melaatschheid kan dan ook bepaald als endemisch in Egypte genoemd worden, zoowel langs de kusten der Roode Zee, aan de oevers van den Nijl, als inzonderheid in de omstreken van Alexandrië, in het Nijldelta, daar vooral waar het door talrijke lagunen omslotene zeewater met zoet water vermengd, tot stilstand komt en waar tegelijk vele malariaziekten heerschen.

Uit Nubië wordt geene melding van de ziekte gemaakt: in Abyssinië daarentegen is zij volstrekt niet zeldzaam, niet alleen aan de zeekusten, maar ook in de meer binnenwaarts gelegen bergplateaux: intermitterende koortsen bekleeden den eersten rang in de ziekten van dit land.

Onder dezelfde verhoudingen als in bovengenoemde landen wordt lepra endemisch gevonden langs de geheele Afrikaansche noordkust: in de laatste tijden echter schijnt het aantal lijders aldaar zeer te zijn afge-

nomen: misschien wel dat een meer naauwkeurig ingesteld onderzoek de vroeger als lepra verklaarde gevallen, als tot andere aandoeningen behoorende, heeft afgetrokken.

Eene algemeene aanmerking echter over de bevolking, waaronder de ziekte het meest voorkomt: vooral in Egypte vindt men onder de Joden de meeste lepreusen, hierop volgen de Copten; zeer zelden vindt men lepra bij Arabieren en nooit bij de Beduïnen. Verder verdient nog opmerking dat de tuberculeuse vorm vooral bij de Arabische bevolking, de anaesthetische onder de Joden en de aldaar in grooten getale aanwezige Grieken voorkomt.

In Senegambië, en van de Sierra-Leone tot aan de kust van Congo wordt overal lepra gevonden, en wel uitsluitend onder de Afrikaansche bevolking. Met uitzondering van de geheel binnenlands gelegene negerrijken Dahome en Fellatah, komt de ziekte zoowel in het binnenland als aan de kusten voor. Echter is het aantal der lijders aan lepra niet bijzonder groot, behalve aan de monden van den Niger en de Congo, zoo als het Engelsche rapport uit Sierra-Leone zegt, van waar de aangetasten over den geheelen omtrek zich verspreiden.

Echter moet men hier bijzonder voorzigtig wezen met het aannemen en beoordeelen van gevallen, daar herhaalde malen de verschijnselen, door de aldaar endemische *filaria medinensis* in de huid voortgebragt, als lepraverschijnselen worden opgeteekend. Een geneesheer der Engelsche kolonie aldaar verhaalde mij in een geval, hem als lepra toegezonden, waar de borst geheel bedekt met lepraknobbels zijn moest, van onder de huid die de borst bedekte verscheidene ellenlange filariae, die langs de ribben zich hadden uitgestrekt, te hebben verwijderd.

Bovengenoemde verhouding geldt ook voor de Nederlandsche bezitting in die streken. Hoewel de ziekte er gezien wordt, bijv. in de omstreken van St. George d'Elmina, is zij niet in die mate endemisch, als wij dit in andere kustlanden van Afrika vinden.

Evenwel is het over die geheele kust nog voorkomen dezer ziekte daarom zoo belangrijk, daar waarschijnlijk van hier de nieuwe wereld de lepra heeft ontvangen.

Aan de Kaap de Goede Hoop is melaatschheid weder zeer verbreid. Van de verschillende rassen, die aldaar de bevolking uitmaken, zijn het de Hottentotten, die het meest worden aangegrepen: met de Kaffers is dit minder het geval; hierop volgt de verdere Afrikaansche en gekleurde bevolking, terwijl onder de blanke bevolking slechts enkele gevallen ter kennis zijn gekomen. Het is wel der opmerking waardig, dat de Hottentotten, waar, zoo als gezegd is, de melaatschheid het meest onder verbreid is, opene valleijen bewonen en hooge en drooge zandvlakten, die niet aan malaria-invloeden onderhevig zijn. Echter mag hier niet de tot een spreekwoord geworden onreinheid en verdierlijking dier volkstammen onvermeld blijven, terwijl de Kaffers reeds veel intelligenter zijn.

In de Engelsche kolonie Natal is lepra geheel onbekend.

Over geheel Madagascar wordt lepra gevonden. Op dit eiland vindt men verschillende rassen: van den neger *pur sang* tot den Hovah, wiens kleur niet donkerder is dan die van eenen Spanjaard. Zij bewonen zeer verschillende klimaten. De centrale provinciën zijn zeer hoog gelegen en hebben een klimaat, gelijk aan dat van het Zuiden van Frankrijk; het klimaat van de vlakte is tropisch; het Noorden van het eiland eindelijk is brandend heet. De levenswijze der onderscheidene rassen is even verschillend als hunne afkomsten en de natuur der door

hen bewoonde plaatsen. En toch tast de lepra hen allen gelijkelijk aan. De Hovah, die geheel op Europeaansche wijze leeft in vrij gematigde luchtstreken, is er niet meer tegen beveiligd dan de Afrikaansche slaaf.

Op St. Helena en Reunion is lepra, ten minste in tegenwoordige dagen, onbekend.

Op de kleinere eilanden gelegen tusschen de Oostkust van Afrika en de Westkust van Voor-Indië, vinden wij overal lepra: Mauritius, Bourbon, de Seychellische eilanden. Op Mauritius is de ziekte zeer verbreid en komt zij in beide vormen voor: het schijnt alsof de endogene bevolking, blank, mulat of zwart, er in gelijke mate aan onderhevig is: terwijl geboren Europeanen slechts zeer zelden de ziekte krijgen. Op de Seychellische eilanden heeft het Engelsch gouvernement een leprozen-gesticht geplaatst, zoowel voor de op die eilanden voorkomende zieken als voor die van Mauritius. Ook op Bourbon komen vrij veel lepreusen voor: in het laatst der 18de eeuw nam dit aantal plotseling zeer toe. Het veel voorkomen van lepra op deze plaatsen werd toen op rekening gebragt van het emigreren van vele aangetasten uit Madagaskar, om onder de Fransche vlag bescherming te vinden tegen de wreede behandeling, waaraan melaatschen in die dagen op dat eiland waren blootgesteld.

Wat Azië betreft, zoo gold Arabië weleer als geheel vrij van melaatschheid. De reis van Palgrave echter door centraal Arabië heeft aan het licht gebragt, dat in de streken van Yemen en Djerid, namelijk de rijken gelegen aan de Perzische golf, vooral binnenwaarts het land in, lepra vrij menigvuldig voorkomt.

Wat Syrië betreft, zoo wordt de melaatschheid nog steeds op dezelfde plaatsen en bijna onder dezelfde

omstandigheden aldaar gevonden, als de gewijde schriften zoo herhaaldelijk vermelden: door geheel Palestina, en vooral in de Zuidelijke districten van Syrië, in Beiruth en op het eiland Cyprus. Doch niet alleen de zeekusten zijn door haar bezocht: volgens een rapport van den Engelschen consul te Damascus, ook de omstreken dier stad, de hooglanden in den Libanon en Anti-Libanon, en de omstreken van Aleppo.

In het Noord-Westelijk gedeelte van Perzië is lepra zeer verbreid, vooral aan de oevers van de Kaspische zee; hetzelfde geldt voor Boukhara, waar bovendien een tweede foyer gelegen is aan de grenzen naar Indië en China, inzonderheid om Samarkand.

Het is vooral in Indië dat melaatschheid, zoo als dan ook reeds sinds onheugelijke tijden het geval is, zeer verbreid voorkomt. Geen gewest van dit gedeelte van den aardbol, van Point de Galle tot Peshawur, van de oevers van den Indus tot aan de straat van Malacca, is er vrij van. De frequentie is echter verre van gelijkelijk verdeeld over het uitgestrekte gebied.

In het algemeen komt de ziekte veel menigvuldiger voor op de Westkust (presidentschap van Bombay) dan op de Oostkust (presidentschap van Madras). Op de Westkust het menigvuldigst in de omstreken van Bombay en in de moerassige door de zee dikwerf ingesnedene landen van Guzerate; minder in het centrale Dekanland; terwijl zij volstrekt niet endemisch is in het rijk van Sind.

Wat het presidentschap Bengalen (Calcutta) betreft, zoo wordt lepra vooral in de omstreken van Calcutta aan den Ganges gevonden. Over het algemeen evenwel wordt lepra hier minder dan aan de Westkust aangetroffen.

Op Ceylon is daarentegen de lepra zeer verbreid en is zij in de laatste vijftien jaren zeer toegenomen, vooral

door immigratie van inwoners van de kust van Malabar: de ziekte wordt niet gevonden in de centrale heuvelachtige districten, het meest in de Noord-Westelijke gedeelten, lage, vochtige, door malaria geteisterde gewesten.

Wat de verhouding der aangetaste bevolking in de Engelsche bezittingen betreft, zoo staat vast dat de gekleurde bevolking het meest wordt aangegrepen: zeer zelden is dit toch het geval met Europeanen, en in tegenoverstelling van hetgeen uit Egypte wordt vermeld, bestaat hier eene bijna absolute immuniteit voor Joden. Hoe dit schijnbaar onoplosbare raadsel toch eene gemakkelijke verklaring vindt, hopen wij later te vermelden. Dezelfde verhouding geldt ook voor Ceylon, waar de Shingalezen, de oorspronkelijke bewoners van den grond, het meest zijn aangetast.

Wat Achter-Indië betreft, zoo wordt lepra eveneens endemisch er gevonden, doch niet in die mate als van Voor-Indië gezegd is: echter verklaart het Engelsche rapport, dat in de laatste tijden de ziekte in de omstreken van Singapore en over het geheele schiereiland Malacca is toegenomen. Men noemt hier als groote oorzaak de invoer door de Chinezen, waaronder lepra dan ook het meest is verbreid; hierop volgen de Maleijers, terwijl de inboorlingen hier het minst worden aangetast.

Wat de overige onafhankelijke rijken in Achter-Indië betreft, bijv.: Siam en Cochinchina, zoo is hier weinig anders van bekend, dan door de berigten der Fransche geneesheeren, die de expeditie in die streken hebben medegemaakt, en volgens welke melaatschheid aldaar zeer verbreid is.

Voor het eerst komen wij nu op een gebied dat ons meer

direct aangaat, namelijk de Nederlandsche Oost-Indische bezittingen. Wij zien hier aan de kusten der groote eilanden lepra overal verbreid: aldus op Sumatra (inzonderheid om Palembang, minder in het Noorden), op Java en Borneo. Op de kleinere eilanden evenwel veel minder of in het geheel niet; de Molukken alleen waren wegens het groote aantal leprozen zeer berucht; in de laatste tijden echter is dit aantal zeer verminderd.

Op het Australische vasteland komt lepra oorspronkelijk niet voor: alleen in de laatste jaren zijn er in de gouddistricten in Victoria en Nieuw-Zuid-Wallis eenige gevallen voorgekomen, uitsluitend onder de Chinezen, die daarheen getrokken waren om fortuin uit den grond te graven en waarschijnlijk hunne lepra uit het vaderland hadden medegenomen. Op Van Diemenseiland komt geene lepra voor.

Des te meer verwondering moet het daarentegen baren, dat onder de Nieuw-Zeelanders ware lepra voorkomt, bekend onder den naam van Ngerengere: en dit niet aan de kusten, maar in het binnenland, waar Europeanen zelden doordringen: de ziekte was er reeds vóór dat de inwoners met Europeanen in aanraking kwamen.

In den grooten Archipel wordt slechts hier en daar van enkele gevallen van lepra door reizigers melding gemaakt.

Keeren wij weder tot Azië terug, zoo komen wij aan een rijk dat wel het meest van den geheelen aardbol door deze plaag geteisterd wordt, ik bedoel het groote Hemelsche rijk. Lepra wordt door geheel China onder verschillende vormen gevonden: de ziekte is vooral zeer verbreid in het Zuiden, waar afzonderlijke leprozen-

huizen en lepradorpen bestaan: zeer algemeen vooral aan de zeekusten in lage vochtige malariastreken, inzonderheid aan de monden der groote rivieren. Als plaatsen waar de lepra veel voorkomt worden genoemd: Hong-kong, Canton en de provinciën Kouang-Si en Fou-Kiang, vooral te Macao, waar echter de melaatschen van heinde en verre te zamen komen, omdat zij daar in een Portugeesch gesticht liefderijk verpleegd worden. Verder vindt men de ziekte verbreid aan de monden van de Yan-tse-kiang en de Hoangho, en om Shanghaï. Vele Chinezen beweren, dat er geene leprozen in het Noorden van China voorkomen; dit moet echter als zeer aan twijfel onderhevig beschouwd worden: maar men kan aannemen dat aldaar zachtere vormen der ziekte gevonden worden. Het is waar, dat in sommige Chinesche provinciën geen enkel geval van lepra voorkomt, doch dit is toe te schrijven aan de goede werking van hetzelfde middel, dat in der tijd door Tijl Uilenspiegel gebruikt werd om zijn hospitaal te ledigen: men maakt aldaar van tijd tot tijd bekend, dat ieder melaatsche, die na eenen bepaalden termijn in die provincie gevonden wordt, levend verbrand zal worden. Zoo als men denken kan, is de kuur radikaal.

In Japan is de ziekte veel minder verbreid; het meest komt zij nog voor in de Zuidelijke streken aan zee: doch men kan haar geen bepaald endemisch karakter toeschrijven. Volgens het officiële rapport der Japansche geneesheeren, vermeld in Virchow's Archief, neemt ook de ziekte ieder jaar in frequentie af.

Op Kamschatka moet ook, volgens sommige berigten, lepra voorkomen.

In Europa is lepra zoo goed als verdwenen, terwijl

weleer geen rijk van deze plaag verschoond was. Alleen op enkele plaatsen wordt er nog melding van gemaakt.

Als zoodanig noemen wij in de eerste plaats Noorwegen, het land van waar de eerste impulsie tot ernstige studie dezer ziekte is uitgegaan. De lepra is echter niet door het geheele land verbreid: het meest komt zij voor aan de West- en Noordkust, aan de door de zee als zoogenaamde fiorden ontelbare malen ingesnedène rotsachtige stranden, te beginnen bij de omstreken van Stavanger tot aan Finmarken toe, het meest echter in het Bergenstift: vreemd is het dat, terwijl de kusten van het vasteland op zulk eene schrikbarende wijze de lepra vertoonen, de bewoners der eilanden, in zulk een ontelbaar aantal er vlak over gelegen, nimmer aan die ziekte lijden. Dieper landwaarts in wordt lepra of spedalskhed (aldus in Noorwegen genaamd) alleen in Thelemarken gevonden, terwijl zij in het Zuidelijk en Oostelijk gedeelte des lands nimmer voorkomt.

In Zweden kwam, nog niet lang geleden, lepra vrij uitgebreid voor; nu zijn er nog slechts enkele gevallen in Angermanland, en heeft de ziekte dus haar endemisch karakter verloren.

Op IJsland is de lepra nog vrij algemeen verbreid, terwijl zij op de Faroër en Shetlandsche eilanden niet meer bekend is.

Ofschoon in het geheele binnenland van het groote Russische rijk melaatschheid onbekend is, zoo vinden wij lepra nog endemisch op enkele plaatsen der Russische Oostzee-provinciën: Finland, Esthland en Koerland. Eene veel grootere uitgebreidheid daarentegen heeft de lepra aan de oevers van de Kaspische zee, vooral aan de monden van de Wolga verkregen; en in

het algemeen in het land tusschen de Zwarte Zee, van de Krim af en de oevers van den Don, tot aan Astrakan en de oevers van den Ural, een groot gedeelte van het land der Donsche kozakken insluitende. Men beweert dat de lepra eerst in het midden der 15de eeuw aldaar inheemsch zoude zijn geworden, en zoude wijzen op eene nieuwe verbreiding der ziekte in Europa van uit Perzië: een feit dat VIRCHOW zeer betwijfelt, maar dat, zoo het waar is, zeer belangrijk is om, ter verkrijging van nadere kennis dezer ziekte, nader onderzocht te worden. Het waarschijnlijkst verklaart men dit echter hierdoor, dat er uit die streken geene historische berigten van tijden vóór de 15de eeuw tot ons zijn gekomen. Bovengenoemde streken en inzonderheid het Wolgadelta, waar lepra het meeste heerscht, worden door verschillende nationaliteiten bewoond. Russen, Armeniërs, Kalmukken, Tartaren, Duitschers en Perzen komen er voor; evenwel niet al deze volkeren zijn in gelijken graad aan de ziekte onderworpen: het meest lijdt de Slavische stam, onder de Tartaren en Kalmukken komen slechts enkele sporadische gevallen voor, doch niet in die intensiteit als bij de Russen (Oldekopp).

De eenige plaats in Europeesch Turkije, waar lepra nog endemisch voorkomt, is het district Salonika, aan de kusten van de golf van dien naam, en eenigzins in de aangrenzende provinciën Thessalië en Macedonië.

In de Donauvorstendommen is zij geheel onbekend, en zelfs in Constantinopel wordt zij zelden gezien, waar echter een leprozengesticht in de voorstad Scutari gevonden wordt. De meeste lijders in dit gesticht komen van de Aziatische kusten der Zwarte Zee, waar trouwens ook slechts geisoleerde gevallen worden waargenomen.

In de meeste eilanden van den Archipel is melaatschheid meer of minder endemisch. Op het eiland Cyprus komt de ziekte meer voor dan op het tegenover liggend vasteland van Syrië. Evenzoo op Samos, Rhodes, Tenedos, Scio en Mitylene. Sinds eeuwen is lepra verbreid op Creta, en dit is zelfs nu nog de streek van Europa waar zij het meest voorkomt: op eene bevolking van 240000 inwoners komen meer dan 1000 melaatschen voor: veel meer vindt men ze onder de Grieksche bevolking dan onder de Mahomedanen.

Op het vasteland van Griekenland kan men de ziekte niet meer inheemsch noemen; echter komen vooral op den Peloponesus enkele gevallen voor, vooral van den ulcererenden vorm, aldaar onder den naam van *Spirocolon* bekend.

Tot in het begin dezer eeuw heerschte lepra endemisch op de Ionische eilanden: nu komt zij nog slechts sporadisch op Corfu en Xanthe voor.

Danielssen en Boeck, op hunne reis met het doel zich met nog bestaande lepravormen bekend te maken, vermelden dat op enkele plaatsen aan de kusten van Zuid-Oostelijk Frankrijk en Sardinië lepra nog inheemsch voorkomt. Hoeveel moeite ik er ook voor aanwendde, heb ik, vóór twee jaren in het Zuiden van Frankrijk reizende, geene gevallen kunnen waarnemen, noch heb ik van eenig medicus gehoord dat in de laatste tijden eenig geval was voorgekomen.

Anders is het met Sardinië: vóór weinige jaren zelfs heeft men gemeend dat het aantal melaatschen toenam en is er daarom te San Remo een leprozengesticht ingerigt, waar men ze in opnam. Inzonderheid vindt men ligte lepravormen endemisch aande kusten van de Middel-

landsche zee, aan de zoogenaamde Riviera di Levante tot aan Genua toe.

De eenige plaats in Italië waar verder nog lepra voorkomt, is het stadje Comacchio en omstreken, gelegen aan de Oostkust van Italië aan de Adriatische zee, of liever aan de lagunen van Ferrara.

Op het Spaansche schiereiland komen enkele melaatschen voor in de provinciën Catalonië, Grenada en Andalusië; endemisch echter alleen in Asturïe en Gallicië.

In Portugal daarentegen is de ziekte bijna algemeen endemisch, vooral in de provinciën Algarvië en de bergachtige streken aan de Spaansche grenzen gelegen, namelijk de provincie Beira Inferiore. Het bergdistrict Lafoës alleen zou volgens sommigen nog bij de drie duizend melaatschen bevatten, een getal dat zonder twijfel overdreven is. In het algemeen schijnen de oevers van den Taag en de Mondigo de praedilectieplaatsen der lepra in Portugal te wezen.

Op de Portugesche bezittingen, Madera, de Canarische eilanden en de Azoren is lepra een niet ongewoon verschijnsel. Onder de oorspronkelijke bevolking, die aldaar vóór de inbezitneming door de Europeanen aanwezig was, was lepra geheel onbekend: zij is daar dus door de Portugezen gebragt. Op Madera komt lepra alleen onder het arme gedeelte der bevolking voor, vooral in het westen, waar het gekleurde ras zich het minst met het blanke vermengd heeft.

Op de Kaap-Verdische eilanden komt volstrekt geene melaatschheid voor.

In de Nieuwe Wereld was melaatschheid geheel vreemd, toen in het laatst der zestiende eeuw dit werelddeel aan de Oude Wereld bekend werd. De ziekte, die nu op

sommige plaatsen eene schrikbarende uitgebreidheid heeft gekregen, is door de Europeanen (onder welke toen de lepra nog zeer algemeen verbreid was), en meer nog door hunne kolonisatie met Afrikanen, aldaar overgebragt. En, ofschoon de ziekte door hare overplanting niets van haar vreesselijk karakter verloren heeft, ja zelfs een gunstig terrein voor hare uitbreiding heeft gevonden, zoo blijft zij evenwel vooral beperkt tot de later ingekomene bevolking en wordt de oorspronkelijke bevolking der Indianen, zoo zij zich met geen ander bloed vermengd hebben, nimmer aangetast.

Terwijl in Panama, Nicaragua en Honduras, lepra nimmer gevonden wordt, vindt de melaatschheid eene vrij groote uitbreiding in Mexico. In dit gewest komt de ziekte niet alleen aan de zeekusten, maar ook op vrij hoog gelegene bergplateaux voor. Onder enkele Indiaansche stammen, waarvan echter geene aan de vermenging met vreemde elementen heeft kunnen ontsnappen, wordt ook lepra waargenomen.

In de vroegere Spaansche bezittingen, de vroegere republiek Columbia, tegenwoordig de republieken Ecuador, Grenada en Venezuela, is lepra algemeen verbreid: voor eenige jaren wekte de beschrijving der melaatschheid in Ecuador, door eenen geneesheer Echeveria, die zelf in Quito als melaatsch was opgesloten, algemeene belangstelling.

Wat Guyana betreft, men behoeft naauwelijks in een Hollandsch werk te vermelden, welk eene plaag de *Boasie* Suriname is, en welke uitgebreidheid zij door de geheele kolonie verkregen heeft. In Engelsch en Fransch Guyana is het evenzoo gesteld: in het laatste land is de ziekte onder den naam van *Mal rouge de Cayenne* bekend, naar de eigenaardige kleur der lepravlekken bij de negers. Voor geheel Guyana geldt de herhaaldelijk geconstateerde

opmerking, dat lepra nooit onder de in de bosschen levende, endogene Indianen voorkomt.

Op de Antillen heeft lepra, wat het meerendeel der eilanden betreft, in de laatste jaren eene groote uitbreiding verkregen, hetgeen de eerste aanleiding heeft gegeven tot het meermalen besprokene Engelsche rapport. Hier, waar dikwijls onder dezelfde klimaatsverhoudingen, onder nagenoeg dezelfde lengte en breedte, lepra op het eene eiland wel, op het andere niet voorkomt, vindt men eene vruchtbare bron tot onderzoek der oorzaken van deze kwaal, zoo als wij later zien zullen. Op Cuba, Jamaica, de Virginische, Bermudische en Bahama-eilanden, Guadeloupe, Antigua, Dominica, Trinidad, St. Vincent en de Barbados-eilanden, wordt lepra in meerdere of mindere mate gevonden, terwijl op Santa Lucia, Barthelemy, Martinique en Porto-Rico slechts bij uitzondering lepragevallen voorkomen.

Van onze Hollandsche bezittingen in de Antillen wordt op St. Eustatius geene lepra gevonden, terwijl zij op Curaçao wel voorkomt.

In Brazilië heeft de melaatschheid, aldaar bekend onder den naam van *Morfea*, eene uitbreiding zoo als bijna nergens anders op den aardbol. Daar hier de inheemsche bevolking zich tamelijk met de later ingekomene rassen vermengd heeft, kunnen wij hier niet het verschijnsel waarnemen van immuniteit der endogene rassen.

Op eenige uitzonderingen in de hooge bergprovinciën na, is de lepra door het geheele land verspreid: doch in enkele streken komt de ziekte in het bijzonder endemisch voor. Zoo lijden de bewoners der provincie San Paulo zoodanig aan Morfea, dat bijna in ieder huisgezin melaatschen voorkomen; verder aan

de oevers van den Amazonenstroom tot aan de Peruaansche grenzen.

Behalve in de kustprovinciën van La Plata (Uruguay) grenzende aan Brazilië, is lepra verder onbekend in Zuid-Amerika.

Wat Noord-Amerika betreft, zoo vinden wij lepra op twee uiterste streken in het Noorden van dit werelddeel, en wel op de Aleutische eilanden en op Groenland. Behalve deze beide plaatsen, waar door de geringe bevolking de lepra ook weinig verwoestingen kan aanrigten, bestaat er nog eene streek in Nieuw-Brunswijk waar de ziekte endemisch voorkomt. In deze provincie der Engelsche bezittingen in Canada bestaat lepra reeds sinds eenigen tijd, doch eerst sinds 20 jaar is daarop de aandacht gevestigd. Zij kwam het eerst voor in Tracadië, een district in het graafschap Gloucester, de Chaleur-baai, eene baai van de golf van St. Laurens: de lepra was daar gebragt door eene Fransche geimmigreerde familie herkomstig van St. Malo in Normandië. De streek, waar de ziekte voorkomt is vlak, het klimaat gezond, alleen door de ligging der landstrook tusschen de St. Laurensgolf en de baai Chaleur is de atmospheer steeds zeer vochtig. In het overige Canada en in het geheele gebied der Vereenigde Staten is melaatschheid geheel onbekend.

Deze zijn in het kort de plaatsen op den aardbol, alwaar, volgens vertrouwde berigten, de lepra, in welken vorm of in welke combinatie der beschrevene hoofdvormen ook, heerscht. Ook verdient hierbij opmerking, dat in de verschillende landen het beloop in hevigheid zeer verschillen kan. Terwijl in het eene land de ziekte achtereenvolgens de verschillende phasen tot de

vreesselijkste toestanden van het einde doorloopt, schijnt zij op andere plaatsen op vroegere stadiën meer stationair te blijven, en geldt het spreekwoord, dat melaatschen een lang leven hebben.

In de overige niet vermelde gewesten van den aardbol in het algemeen, en in de Europesche gewesten in het bijzonder, waar in vroeger eeuwen lepra heerschte, is zij niet zoo spoorloos verdwenen. Bijna overal vinden wij ziektevormen, die somtijds zelfs een endemisch karakter vertoonen, voor het grootste deel zich uitende in huidaandoeningen, en die, hoewel in een zeer los verband slechts tot lepra staande, bij de studie dezer ziekte echter in dat opzigt van veel belang zijn, dat zij over de leer der oorzaken veel licht verspreiden. Later zullen wij, bij de beschrijving van het verband waarin zij tot lepra staan, in korte trekken opgeven, zooveel als voor ons onderwerp van hunne verspreiding noodig is te weten. Dikwijls zijn het geheel andere processen, die echter door eigenaardige omstandigheden tinten aannemen die ze hier tot ons onderwerp brengen: vooral de syphilis is het, die op dusdanige wijze vermomd of misvormd, een endemisch karakter aanneemt. (*Radesyge* in Scandinavië, *Morbus Dithmarsicus* in Holstein, *Scerlievo* in Dalmatië, *Sibbens* in Schotland, *Yaws* of *Framboesia*, in tropische gewesten). Deze endemische ziektevormen, allen gekarakteriseerd door het vormen van schubachtige huidaandoeningen en meer of minder tot verzwering geneigde granulatiegezwellen, en vooral dit gemeen hebbende, dat eene constitutionele oorzaak aan hen ten grond ligt, worden naarmate zij meer het leprabeeld vertoonen, leproïden, naarmate zij meer tot syphilis of lupus komen, syphiloïden of lupoïden genoemd.

Maar niet alleen endemisch vindt men sporen van der-

gelijke ziektevormen, er komen in alle landen bepaald sporadische leproïden voor. Uit Duitschland, Engeland en Frankrijk wordt dikwijls melding gemaakt van verspreid optreden van chronisch huidlijden, gekenmerkt door witte, ongevoelige plekken, inzonderheid op den rug, of door bruin gekleurde induratiën. Ik voor mij ben herhaalde malen in de gelegenheid geweest, ook in ons vaderland, namelijk in Amsterdam, Leiden en 's Gravenhage, gevallen van dien aard waar te nemen, waaruit ik opmaak, dat het geene moeite kosten moet om in een eenigzins uitgebreiden geneeskundigen werkkring meerdere dier gevallen te zien. Het spreekt van zelf dat ik hier niet op het oog heb de gevallen van echte lepra, die dikwijls in ons vaderland worden gevonden, en die voorkomen bij personen, die bij een langdurig verblijf of geboren in eene onzer Oost- of West Indische bezittingen deze ziekte hebben gekregen, en bij repatriatie hunne lepra in het vaderland hebben gebragt, zoo als de ware lepragevallen op Bronbeek en Veenhuizen voorgekomen.

TWEEDE GEDEELTE.

Pathologische physiologie der Lepra.

In de ontwikkeling der geneeskundige wetenschappen heeft zich in de laatste tientallen van jaren eene veranderde rigting geopenbaard, die zonder eenigen twijfel door iedereen gelukkig genoemd worden moet. Terwijl vroeger toch de grootste eisch, dien men aan den wetenschappelijken geneesheer stelde, deze was, dat hij zoo naauwkeurig mogelijk bekend was met alle verschijnselen en teekenen, die in het beloop eener ziekte konden voorkomen, is men dit groote materiaal van observatiën en naauwkeurig waargenomen teekenen gaan gebruiken, om, gewapend met de kennis ons door de experimentele wetenschappen verschaft, eenen band te vinden, die al deze verschijnselen verbindt, namelijk eene het redelijk verstand bevredigende voorstelling van den loop der zaken in het betreffende ziekteproces. En zoo heeft zich naast de semiologie of leer der teekenen, de pathologische physiologie geplaatst, aanspraak makende op hetzelfde gewigt, als vroeger aan de eerste wetenschap alleen ten deel viel.

Het is waar, men bevindt zich niet op zulk een vast en zeker terrein, als op dat der zuivere waarneming, en er staan vele wegen open, waarlangs men kan afdwalen; echter, wanneer men zich vasthoudt aan de leiddraad,

ons door het experiment en de physiologie gegeven, zoo hebben zelfs die dwalingen hun nut, en de geschiedenis onzer wetenschap leert hoe de kennis der gewigtigste waarheden hieruit is gesproten.

Het is daarom, dat ik het materiaal van waarnemingen omtrent de lepra, verzameld op litterarisch, klinisch, anatomisch en geographisch gebied, en in de vier hoofdstukken van het eerste gedeelte kortelings vermeld, in dit gedeelte wensch te gebruiken, om hieruit een behoorlijk geheel zamen te stellen, dat ons een eenigzins helderder beeld der ziekte geven zal. Naast het ons ten dienste staande materiaal hebben wij de gegevens der physiologie om hierin behulpzaam te zijn. En zoo wij slechts zorg dragen door geene theoretische bespiegelingen te worden medegesleept, ons slechts aan de feiten houden, zoo kunnen gerust de resultaten van dusdanig onderzoek worden gebruikt, om er een oordeel op te vestigen over de later te behandelen vraagstukken van publieken en privaten aard.

HOOFDSTUK I.

ÆTIOLOGIE DER LEPRA.

Het is rationeel dat men van ieder kwaad, al ligt de onschadelijkmaking er van nog zoo voor de hand en al zijn de uitkomsten eener goede behandeling nog zoo verblijdend, daarom echter niet nalaten mag een naauwkeurig onderzoek te doen naar de oorzaken die dit kwaad hebben voortgebragt. Zoo alleen toch kan men geraken tot de kennis der middelen om het kwaad te voorkomen, zoo alleen komt men tot eene goede voorbehoedende

methode van handelen, zoo alleen leert men de prophylaxis kennen, waarvan de studie, in het bijzonder op geneeskundig gebied lang verwaarloosd, nu de algemeene belangstelling, die zij door haar gewigt verdient, ten deel wordt.

Maar in zaken, waar de ondervinding van zoovele eeuwen geleerd heeft, dat alle behandeling vruchteloos is, dat geene middelen bestaan het kwaad te stuiten of werkeloos te maken, daar is een onderzoek naar de oorzaken van dit kwaad het hoofdvereischte, de eenige rigting waarvan men hulp verwachten kan. De oorzaken kunnen dan niet naauwkeurig genoeg waargenomen, niet ernstig genoeg overwogen worden. Eene dwaling toch omtrent de oorzaken sleept de schromelijkste gevolgen achter zich, door de maatregelen in die dwaling genomen.

Later hoop ik het uitvoeriger uiteen te zetten, maar hier reeds kan de treurige waarheid vermeld worden: er is geene behandeling der melaatschheid bekend, die al waren het maar eenige gunstige resultaten ter bestrijding dezer ziekte oplevert; ik durf zelfs zeggen, op later aan te voeren gronden: men kan zich moeijelijk eene behandeling in dien zin denken. Bij zulk eenen stand van zaken past het den verstandigen mensch, niet in het gevoel van onmagt in dit opzigt de handen in den schoot te leggen, maar onderzoek te doen naar de middelen, hoe de ziekte te voorkomen, na te gaan of er niet eenig uitzigt bestaat, dat, na ernstige overweging der oorzaken die haar te weeg brengen, er maatregelen zouden kunnen genomen worden, die de ziekte, à défaut de combattants deden uitsterven.

Wanneer eene quaestie opgelost kon worden, door

een zeker quantum van tijd en moeite aan hare oplossing besteed, voorzeker, wij waren, wat de kennis van de oorzaken der lepra betreft, al lang in het reine. Zoo wij toch zoowel de onder het volk verspreide overleveringen en vooroordeelen, als het oordeel der lieden van wetenschap, de mystische berigten der middeleeuwsche schrijvers en van de hedendaagsche kabinetgeleerden te zamen nemen, is het materiaal over de oorzaken der lepra bijeengebragt, bijzonder groot te noemen.

Maar de treurigste deceptie wacht hem, die meent hieruit tot de waarheid te zullen komen: zelfs onder de schrijvers onzer dagen vindt men over alle punten, dit gewigtig onderwerp betreffende, lijnregt tegenovergestelde meeningen, en beide dikwijls bewezen uit dezelfde verzameling van feiten en statistieken.

Zoo men toch de verhoudingen der bevolking wat betreft de melaatschheid nagaat, en die vergelijkt zoowel in tijdperken die historisch ver van elkander zijn gelegen, als in verschillende landen die geographisch op grooten afstand van elkander liggen, zoude men met regt meenen te mogen vermoeden eenige gemeenschappelijke zaken, eenige punten van overeenkomst te vinden, die men dan met eenigen schijn van zekerheid als gewigtig voor de ætiologie der lepra zoude achten. Maar tot niet geringe verbazing wordt men gewaar, dat kenmerken, die in sommige landen of in sommige tijdperken nimmer ontbraken waar lepra voorkwam, op andere plaatsen of in latere tijden geheel gemist worden. Wij zullen kortelings de hoofdzakelijke factoren nagaan, die voor de bewoners der landstreken, waar lepra heerscht, als oorzaken zouden kunnen worden geacht van de ontwikkeling dier plaag op die plaats, en waarvan het

gemis aan den anderen kant op andere plaatsen de uitbreiding der ziekte aldaar voorkomt.

Een enkele blik op de kaart, hierachter toegevoegd, leert ons dat de ziekte, waarmede wij ons bezighouden, niet tot eenige lengte of breedte van den aardbol of tot eenig werelddeel bepaald is. Men heeft beweerd dat het alleen de tropische en de koude luchtstreken zijn zouden waar lepra voorkomt; het is waar, in de gematigde luchtstreken vindt men lepra veel minder, maar het feit dat voor een paar eeuwen de ziekte aldaar eene enorme uitgebreidheid had, en dat wij haar nu nog in Portugal, Spanje, Sardinië en aan de oevers der Zwarte Zee vinden, leert ons dat dit aan andere bijkomende momenten en niet aan de luchtstreek is toe te schrijven. Zoo wij dus aan den aard der luchtstreken geen rang onder de oorzaken der lepra toekennen; zoo wij de lepra dus geene tropische of polaire ziekte noemen kunnen, zoo moeten wij echter hier aanstippen, dat er wel een invloed op het ziektebeloop wordt geconstateerd, naar de geographie breedte waar lepra voorkomt: en wel dat het beloop des te heviger en sneller is, naarmate de plaats waar het geval waargenomen wordt, digter bij de keerkringen gelegen is: en dit neemt men waar afgezonderd van alle bijzondere of locale invloeden. Terwijl het beloop der lepra in het Zuiden van het Hemelsche rijk zeer snel is, is het in het Noorden veel minder hevig: dat is, het doorloopt wel al zijne phases, de ziekte wordt niet stationair, maar de verschijnselen der verschillende tijdperken zijn veel minder hevig; de symptomen in het ziektebeloop in Suriname en Britsch-Indië zijn heviger, dan die in Noorwegen geobserveerd. Deze opmerking is echter van geheel algemeenen aard, en hoe ligt deze

verhouding door locale invloeden veranderd wordt, toont ons Brazilië, waar de ziekte juist in de streken, die het verst van den equator zijn gelegen, het hevigste woedt.

Zouden dan de oorzaken in de verschillende klimatische verhoudingen zijn, die landen, op dezelfde breedte zelfs gelegen, zoo duidelijk aanbieden? Niet lang behoeft men hiernaar onderzoek te doen om tot de conclusie te komen, dat het klimaat vrij onverschillig voor de ontwikkeling dezer ziekte is. Het beste bewijs hiervoor vinden wij in de volgende woorden van Dr. DAVISON, in het Engelsche rapport over het voorkomen van lepra op het eiland Madagascar medegedeeld: « The population of Madagascar occupy widely varying climates. The central provinces, from their great elevation, have a temperate climate similar to that of the south of France. The climate of the plains, on the other hand, is tropical, and towards the north extremely warm. The circumstances and modes of life of these races are as varied, as their origins and the nature of the localities in which they reside. Yet leprosy affects all alike ».

Deze duidelijke verklaring ontzenuwt alle bewijzen van het tegendeel, waardoor men wilde aantoonen, dat het klimaat eenen grooten invloed op de ontwikkeling van lepra had: bijv. op Ceylon, dat de ziekte niet in het centraal kouder gedeelte (het bergland) voorkomt, op Nieuw Zeeland, dat de ziekte juist daar in het centrale bergland alléén voorkomt. Dit al dan niet voorkomen wordt dus niet door het verschillend klimaat, maar door andere later te behandelen momenten veroorzaakt.

Bij de bespreking van het klimaat evenwel komen nog drie punten van groot aanbelang voor, die ieder voor zich door verschillende schrijvers als oorzaken van groot ge-

wigt bij de melaatschheid genoemd zijn, namelijk: de vochtigheid, de golfstroom en de luchtdrukking. Wat de vochtigheid van het klimaat betreft, zoo zoude men alligt geneigd zijn bij eene oppervlakkige beschouwing dit toe te geven. Overal toch zien wij de melaatschheid hare grootste verbreiding aan de oevers der zee of de monden der groote meren hebben. Maar een nader onderzoek leert ons, dat dit in andere redenen zijne oorzaak vinden moet: wij vinden toch niet alleen melaatschheid op de mistige kusten van Noorwegen en het vochtige Nijldal, maar ook op de drooge zandige gedeelten van Arabië aan de Perzische golf gelegen, en de drooge vlakten in Boukhara, alsook op de uitgestrekte steenachtige gedeelten van Mexico, waar bijna geen water gevonden wordt.

Door anderen wordt opgemerkt, dat lepra dáár voorkomt waar het klimaat door de aanwezigheid op de kusten van den kouden golfstroom onnatuurlijk, vergeleken met de omgeving, wordt afgekoeld. Ten bewijs hiervan noemen wij dat gedeelte van Noorwegen, waar de koude golfstroom langs trekt op haren togt naar de golf van Mexico van uit de Noordelijke IJszee; deze golfstroom heeft, dit is niet tegen te spreken, eenen ontzettenden invloed op het klimaat, hetgeen het best te Bergen waargenomen kan worden; te geener tijd toch, al is de temperatuur der atmospheer ook nog zoo verheven, kan men aldaar in de zee zich baden, en de aanhoudende regens die dit punt pikzwart op Europa's regenkaart doen kleuren, hebben ook hierin hunne oorzaak. Het tweede voorbeeld meenen genoemde schrijvers in de Zuid-Oostkust van China gevonden te hebben, waar eveneens de koude golfstroom langs trekt. Maar, wanneer de bovenmatige verkoeling door de aan-

wezigheid van zulk eenen golfstroom te weeg gebragt, zulk eenen invloed heeft, hoe komt het dan, dat op de Westkust van Zuid-Amerika, bespoeld door den kouden golfstroom die onmiddellijk van de Zuid-Poolzee naar den Equator zich beweegt, met name in Peru en Chili, volstrekt geene lepra voorkomt? Wij mogen dus ook dit moment niet onder de oorzaken noemen, die eenig gewigt in de schaal leggen bij eene studie der ætiologie dezer ziekte.

Het derde punt daarentegen verdient overweging. Het is inzonderheid Dr. UHLIG die hierop de aandacht heeft gevestigd. Daar verschillende luchtdrukking echter op de verschillende plaatsen slechts middellijk haren invloed kan doen gelden, en wel wanneer men rassen beschouwt levende in eene streek, waar zij niet inheemsch zijn en hunne thoraxbouw niet voor is ingerigt, zoo oordeel ik beter dit punt later te bespreken, wanneer wij bij de beschouwing der momenten gekomen zijn, die het individu in zich zelven aanbieden kan.

Eenen directen invloed van het klimaat op de ontwikkeling der lepra mogen wij dus niet aannemen.

Ik druk hier op het praedicaat direct, daar het van zelf spreekt, dat indirect eigenaardigheden van het klimaat de eerste aanleiding geven kunnen tot gewoonten en zeden, die op zich zelven wel degelijk als momenten tot verbreiding en onderhouding der melaatschheid genoemd kunnen worden. Ik bedoel hier alleen, dat men niet zeggen kan, dat lepra door deze of gene variatie van klimaat wordt verwekt, bevorderd of verspreid.

Wenden wij ons nu tot de beschouwing van eene tweede klasse, die ons misschien oorzakelijke momenten kan opleveren, namelijk de verhoudingen die de

natuurlijke ligging van de plaats en de streek waar lepra voorkomt, opleveren als: bodem, water, wind, enz. enz.

Terwijl wij spraken over de invloeden, die van het klimaat hun ontstaan ontleenen konden, is reeds over vochtigheid gesproken en opgemerkt, dat die invloed niet zoo direct schijnt te zijn, daar lepra bijna even zoo veelvuldig op drooge als op vochtige plaatsen voorkomt. Dit sluit echter niet het feit uit, dat lepra vooral voorkomt aan de oevers der zee of de monden der rivieren, al is het klimaat aldaar, zoo als in Arabië, Indië, Madera, ook nog zoo droog. Het een sluit het ander niet uit. Wanneer men toch de kaart hieraan toegevoegd beschouwt, is een enkele oogopslag voldoende om de overtuiging te geven, dat bijna alle plaatsen, waar lepra heerscht, aan zee gelegen zijn. Wij mogen dus alleen uit het reeds vroeger gemelde besluiten, dat het niet de door de nabijheid der zee veroorzaakte vochtigheid van klimaat is, die onder de voorbeschikkende momenten van lepra genoemd moet worden. Er zijn zoovele andere zaken, welke de nabijheid der zee medebrengt, dat men met de grootste omzigtigheid die moet schiften. Om nu nog niet te spreken van de eigenaardige gewoonten, levenswijze en voeding, die den zeebewoners eigen zijn, en die wij later bij de individuële voorbeschikkende momenten zullen nagaan, komen ons als natuurlijke eigenaardigheden van den grond, gevolgen van de nabuurschap der zee voor: de eigenaardigheden van het drinkwater, de geologische gesteldheid van den bodem, het malaria-miasma.

Hoe is de geologische gesteldheid van de plaatsen, waar lepra heerscht, en die, zoo als boven gezegd is, aan zee zijn gelegen? Het is moeijelijk hier een voor

alle gevallen afdoend antwoord op te geven: echter bewijst het feit, dat de monden der groote rivieren inzonderheid door deze plaag bezocht zijn, dat het vooral alluviale gronden zijn, waar de ziekte in de grootste uitgebreidheid op gevonden wordt. Ik noem hier slechts de bekende alluvie van het Nijldal, van de monden van den Senegal, Indus en Ganges, alsmede van de Chinesche rivieren Yang-tse-kiang en Hoangho, en den Amazonenstroom in Amerika. Maar wanneer wij bedenken dat in Noorwegen, het land van primaire formatie bij uitnemendheid, waar de ijverigste palæontoloog niet de minste versteening heeft kunnen ontdekken, melaatschheid in zulk eene vreesselijke uitgebreidheid voorkomt, dan vinden wij een scherp contrast tegenover het resultaat, dat wij zouden meenen te kunnen verkrijgen door het alluvium aan te nemen als de voorbeschikkende oorzaak der melaatschheid.

Zoude het dan het drinkwater zijn? Het is niet omdat drinkwater in deze dagen juist een stokpaardje van algemeene belangstelling geworden is, zoo als gevangeniswezen, scholen, bestrating, ook hunne beurt gehad hebben, en, willen wij hopen, rioolstelsel zijne beurt krijgen zal, het is niet daarom, dat ik hier meer dan op de vroeger genoemde momenten de aandacht van den lezer vestig. A priori toch reeds moet de toestand en zamenstelling van eene stof, die in zoo groote mate door ieder mensch dagelijks gebruikt wordt en zoo onmiddellijk en gemakkelijk opgenomen wordt, overal ook eenen goeden invloed op de vochtmenging van het organisme uitoefenen. En wat zijn dan de opmerkingen omtrent den aard van het drinkwater in de lepralanden? Door de nabijheid der zee is het putwater bijna overal brak, min of meer sterk met zoutdeelen bezwangerd. Dit is eene opmerking, die wij zoowel aan de hooge

kusten van Noorwegen, als op de lage zeekusten van Suriname bevestigd vinden. Met de overige watersoorten is het niet veel beter gesteld. Het water dat verkregen wordt in de moerassige streken der riviermonden, is van zelf al zeer nadeelig door de massa bijgevoegde organische stoffen en het volslagen gebrek aan kalkzouten. In Noorwegen daarentegen, waar de bodem uit bazalt, graniet en gneis bestaat, dus bijna geheel ondoordringbaar voor water is, blijft het water in de bovenste aardlagen staan en wordt er natuurlijk ook niet beter op: men mist bij beide uitersten de heilzame filtrering door poreuse grondlagen, die in andere berglanden zulk een heerlijk gezond water opleveren. Het is waar, nu blijft er regenwater over, maar, hoe heilzaam het hemelwater ook zij wanneer het, te zamen gevloeid in eenen regenbak of andere goede reservoirs, hieruit opgepompt wordt, het verliest veel van zijne goede en verkrijgt slechte eigenschappen, zoo men het in tonnen of slechte vergaarbakken bewaren moet, en dit is toch noodzakelijk bij een element dat zoo op ongeregelde tijden verkrijgbaar is, en dat niet ten allen tijde dadelijk versch beschikbaar is. Hierbij komt, dat in die streken, waar door den lagen vochtigen bodem een ontzaggelijke plantengroei op moerassigen grond zich ontwikkelt, de atmospheer steeds geimprægneerd is met allerlei vlugtige of niet vlugtige ontledingsproducten dier stoffen, die noodzakelijk met den vallenden regen zich vermengen. In het algemeen vinden wij dus als kenmerken van het drinkwater in landen waar lepra heerscht: brakheid (meer of minder overvloed van chloornatrium), gebrek aan kalkzouten (waar zuiver regenwater zelfs uit den aard der zaak aan mank gaat), verontreiniging met organische ontledingsproducten, waarvan de aard moeijelijk te bepalen is. Ik geloof zelfs,

dat, zoo de wetenschap ons middelen aan de hand gaf deze ontledingsproducten nader te onderzoeken, wij veel meer belangrijke gegevens voor de ætiologie der lepra in het drinkwater vinden zouden, evenals dit in de nieuwste tijden van verschillende bevoegde zijden voor cholera, typhus en malariaziekten aangegeven is.

Dit brengt ons van zelf tot de bespreking van een derde moment, voorkomende uit de natuurlijke gesteldheid van den bodem, namelijk: of er ook eenig verband bestaat tusschen malariamiasma en melaatschheid, of wij ook kunnen nagaan dat er eenig verband bestaat in de landen waar malaria endemisch heerscht naast de melaatschheid.

Het Royal college of physicians heeft bij het stellen van vragen ook hierop gelet, en uitdrukkelijk vereischt te melden: « Please to enumerate these circumstances under the following heads:

« The characters of the place or district, where the disease most frequently occurs, in respect of its being urban or rural . . . . damp and malarial . . . . » en deze zaak schijnt door alle rapportgevers van dat gewigt geacht te zijn, dat bijna allen hierop antwoordden, terwijl anders menig punt in de rapporten werd overgeslagen.

Een direct nosologisch verband tusschen malariaziekten en lepra, zoodat de laatste als een van de talrijke vormen waaronder malaria zich voordoet, beschouwd zoude kunnen worden, bestaat niet. Echter vindt men bijna overal, waar lepra endemisch voorkomt, ook malariaziekten. En geen wonder: de lage streken der rivierdelta's en riviermonden, de moerassige zeestranden, het drinkwater zoo als wij het boven beschreven hebben, zijn even zoovele bronnen tot ontstaan van het malaria-gift. Ik voor mij vind reeds uit theoretische gronden er veel waarschijnlijks in, dat het

langdurig verkeeren onder de werking van den malaria-invloed het ligchaam praedisponeert tot eene zoo hevige bloedsontmenging als later de lepra ons vertoont. En de praktijk levert ons bewijzen genoeg hiervan. Aan de westkust van Noorwegen klagen bijna alle lijders, dat de eerste verschijnselen der ziekte gevolgd waren op een langdurig sukkelen met koorts, na hevige vermoeijenissen en leven in de meest ongezonde omstandigheden, waarop ik, over den invloed der levenswijze sprekende, terug hoop te komen. Mijne opinie is dus, dat er geenerlei direct verband tusschen lepra en malaria bestaat, maar dat de malaria door de opvolgende bloedsontmenging een krachtig praedisponerend middel is, om eenen bodem geschikt tot ontwikkeling van lepra bij een vroeger gezond individu daar te stellen.

Gaan wij nu over van de beschouwing der momenten in de natuur zelve gelegen, tot die, die den maatschappelijken toestand, de levenswijze, betreffen: in het algemeen tot de overweging der verhoudingen, waaraan ieder meer individueel is blootgesteld.

Dat die individuële verhoudingen ook een groot gewigt bij het ontwikkelen van lepra bezitten, zien wij uit het op verschillende plaatsen geobserveerde feit, dat in hetzelfde land, in dezelfde stad, eene soort van bevolking alleen maar wordt aangetast, of dat eene of andere nationaliteit vrij blijft, of dat de melaatschheid vooral onder dezen of genen stand of bedrijf verbreid is, of in dezelfde landstreek alleen onder de belijders van eene bepaalde godsdienst, terwijl de anderen vrij blijven. Dat dit hiermede weder niet in verband staat, maar wel middellijk door de uit nationaliteit, stand of godsdienst voortvloeijende eigenaardige levenswijze of voeding veroorzaakt wordt, spreekt van zelf. Dat het vrij blijven van lepra van eene

of andere nationaliteit in een land geene absolute aangeborene immuniteit van dien volksaard is, maar veeleer van de levenswijze afhangt, leeren ons een tal van voorbeelden, waar dezelfde nationaliteit in het eene land geheel vrij blijft, in eene andere streek boven alle anderen wordt aangetast. Terwijl in Egypte de aldaar gevestigde Grieken zeer zelden of nooit melaatschheid vertoonen, vinden wij op Candia juist onder de Grieksche bevolking, in vergelijking met de Mahomedaansche, het grootste aantal lijders. Terwijl van verschillende plaatsen (Caïro, Jamaïca, St. Vincent) het buitengemeen talrijk voorkomen van melaatschheid onder de Joden vermeld wordt, spreekt Dr. Carter uit Bombay over de volstrekte immuniteit, die de Israëlieten in dit opzigt in Indië genieten. Dit zijn nu de ware bronnen om tot eenige zekere kennis te geraken van de momenten, die invloed hebben op het ontstaan van lepra: en men zal zien dat al deze schijnbaar vreemde tegenstrijdigheden gereedelijk hunne verklaring vinden.

In de tropische gewesten is het aantal melaatschen, dat men in de steden aantreft, aanmerkelijk grooter, dan dat op het platteland. Maar laat men zich niet haasten hierom een merk van ongunstige hygiënische verhouding op de steden te plaatsen. De aangetasten toch op het platteland verzamelen zich bijna allen in de steden, hetzij om hulp in de aldaar aanwezige gestichten te vinden, hetzij om een bestaan te zoeken door het inroepen der liefdadigheid, waar zij in allen gevalle in eene stad beter gelegenheid toe vinden, dan op het land. De groote meerderheid der gevallen van melaatschheid in alle landen, waar zij endemisch heerscht, komt voor onder de laagste en armste klassen der bevolking: de meer bevoorregte klassen zijn echter verre van gevrij-

waard. Het spreekt van zelf, dat het meer blootgesteld zijn aan de invloeden van weêr en wind en vocht, het bewonen van kleine, ongezonde woningen of hokken, de voortdurende en ongeloofelijke onreinheid, waarin de lagere klassen in vele dier landen leven, eenen toestand in het ligchaam moeten te weeg brengen, die voorzeker gunstig is voor het ontwikkelen van eenig constitutioneel ziekteproces. Maar de voorbeelden van gekroonde hoofden en hooggeplaatste geestelijken uit de middeleeuwen, die door de melaatschheid werden aangetast, van in weelde levende nabobs, en welgezetene inwoners, die zelfs nu nog door de ziekte worden aangegrepen, toonen dat men de melaatschheid geene ziekte aan de armere klassen eigen noemen mag. Zeer veel behartiging verdienen hierbij de woorden van Dr. Uhlig, sprekende over de lepra in Suriname: « Eindelijk voeg ik nog hierbij, dat onder de rijkere Europeanen en Creolen hier te lande, die de middelen bezitten en aanwenden, om eene meer Europesche levenswijze te voeren, deze ziekte bijna nooit voorkomt. De weinige gevallen die hiervan zijn bekend geworden, betreffen personen die, vóór dat zij in Fortuna's armen vielen, jaren lang aan alle schadelijke invloeden, gebrek en ontbering zijn blootgesteld geweest, bijv. vroeger lang gediend hebbende militairen, en ook vroeger arme gelukzoekers voor wie het geluk gunstig geworden is. »

Wanneer wij dit lezen, moeten wij bekennen, dat men al zeer goed met het leven van iemand bekend moet wezen, om vroegere, hetzij gedwongen, hetzij vrijwillig, om wetenschappelijke of andere redenen, ondergane ontberingen uit te sluiten. Wanneer men later weder, omgeven door alles wat men verlangen kan, te huis zit, vergeet men zoo ligt wat vroeger doorgestaan en geleden is.

En ik behoef niemand, en het allerminst den medicus, te herinneren hoe tijden van morele en physieke inspanning, gebrek en schadelijke invloeden in de jongelingsjaren of in den aanvang van den mannelijken leeftijd geleden, het geheele leven door eenen onuitwischbaren indruk geven. Vraag het hun, die gedwongen zijn geweest eenigen tijd in malaria-landen in garnizoen of met der woon te verkeeren, vraag het aan de geneesheeren van het Buiten-Gasthuis te Amsterdam, hoeveel te meer moet dit dan niet het geval zijn onder omstandigheden als waarin dienst, wetenschappelijk onderzoek of jagtvermaak in de ongezondste gewesten, tijden lang onder de ongunstigste omstandigheden doen verkeeren.

Wanneer ik later bepaald mijne meening over de oorzaken der melaatschheid zal uiten, hoop ik aan te toonen van welk een groot gewigt laatstgenoemde zaken zijn. De stand of klasse doet dus weinig ter zake in de ætiologie der lepra (zoo als men bij andere ziekten, van bepaalde armelui'sziekten en rijkelui'sziekten, en ook van bijzondere ambachtsziekten spreken kan); maar het is de individuële levenswijze die hier in aanmerking komt. En hierdoor verklaart zich het op 't eerste oog vreemde verschijnsel, dat in het Engelsche rapport van sommige plaatsen gemeld wordt, dat de ziekte meer onder de gegoede bevolking, dan onder de arme heerscht. Terwijl de arme bevolking, levende onder matig goede hygiènische omstandigheden, zich aan geene excessen overgeeft, zijn het bovenbeschrevene vermoeijenissen en afmattingen van verschillenden aard, die bij de meer gegoede bevolking eenen bodem voorbereiden geschikt tot ontwikkeling der lepra.

Iets meer algemeens dan over de maatschappelijke

verhoudingen, kunnen wij over de wijze van voeding zeggen. Ontegenzeggelijk is het de voeding, zoowel wat de vaste als wat de vloeibare stoffen betreft, die den grootsten invloed op het bestaan eener goede bloedsmenging uitoefent. En niets is duidelijker dan dat door eenen dagelijks herhaalden toevoer van voor het ligchaam nadeelige, en gebrek aan voor het ligchaam geschikte stoffen, de bloedsmenging eene geduchte stoornis lijdt, die blijvend wordt, door dat de organen van het ligchaam bij het eenigzins duurzaam bestaan van zulk eene voeding in eenen toestand geraken, welke, zelfs later bij voortdurende goede voeding onder de beste omstandigheden, eenen terugkeer tot den normalen toestand onmogelijk maken. En wanneer men oplettend de voeding nagaat der volken, waar lepra endemisch heerscht, zoo vindt men zoo vele opmerkelijke aan elkander sluitende feiten, dat, niettegenstaande enkele op zich zelf staande uitzonderingen, men hier wel kan zeggen, het digtst van alle voorafgenoemde punten gekomen te zijn tot een zeker resultaat met betrekking tot eenige voorbereidende oorzaak der melaatschheid.

Hierboven over den bodem sprekende, vermeldde ik reeds wat in het algemeen voor het drinkwater gold in de lepralanden: dit behoef ik hier dus niet te herhalen.

Van de oudste tijden af werd het gebruik van slechte verrotte visch en vette traanachtige zeevogels als oorzaak der melaatschheid genoemd. Om het gewigt van dit onderwerp zal ik de woorden van eenige competente schrijvers over dit onderwerp zelf aanhalen.

Danielssen zegt, sprekende over Noorwegen: «Les aliments sont à peu près les mêmes sur toute la côte occidentale, mais la cuisine diffère un peu dans les différents endroits. Bien que l'uniformité des aliments

puisse être moins convenable, il n'en résulterait cependant pas d'inconvénient pour la santé, si, en les apprêtant, on ne commettait pas des fautes graves, qui doivent nécessairement rendre les aliments nuisibles à la santé . . . . Le hareng qu'on mange est ordinairement salé, rarement frais. Mais la plus grande partie de ce hareng salé est on ne peut plus mal préparé. Le meilleur hareng de printemps et d'été est consommé dans les villes ou exporté. Le paysan des côtes est si peu difficile pour cet aliment, partie essentielle de sa nourriture de tous les jours, qu'il le mange même pourri. Lorsque les pêches ont lieu dans les endroits où il n'y a pas assez de monde, ce qui arrive très fréquemment au nord de Bergen, on jette des masses de harengs sur la côte qui y restent plusieurs jours en attendant les acheteurs. Si ceux-ci n'arrivent pas, ou qu'ils ne veuillent pas de cette marchandise, parce qu'elle est trop vieille, le paysan s'en sert lui-même; il met un peu de sel, mais à beaucoup près en quantité suffisante, sur ce hareng à moitié pourri, et l'emporte chez lui. Au bout de quelques semaines ce hareng se trouve comme dans une espèce de saumure, c'est à dire il est aigre (à moitié pourri), et c'est dans cet état que toute la famille le mange. Chaque semaine il devient de plus en plus sur, en un mot il pourrit toujours davantage; mais on le mange néanmoins jusqu'au dernier. Cette affreuse habitude est tellement enracinée chez le paysan, qu'il laisse même le hareng frais pendant plusieurs jours avant de le saler, et lorsqu'il procède enfin à cette opération, il ne peut jamais se décider à employer la quantité de sel suffisante. Il faut en avoir été témoin pour croire à une pareille incurie, et il est difficile de faire comprendre aux gens bien

élevés qu'on pusse pousser l'insouciance vis-à-vis de sa santé au point, non seulement de conserver des aliments à moitié pourris, mais même de les manger tous les jours de l'année. Ce que nous venons de dire du hareng peut aussi dans bien de contrées être appliqué aux autres espèces de poisson; le défaut de sel y fait également que le poisson devient bientôt sur. En entrant dans une chambre de paysan, j'ai mainte fois rencontré une infection telle, provoquée par des aliments pourris qu'on venait de manger, que j'ai eu bien de la peine à surmonter le dégout dont j'étais saisi. Certe, il ne faut pas de grandes lumières pour concevoir qu'une pareille manière de vivre doit entrainer les maladies et les misères; l'expérience n'a pas non plus manqué de constater le fait.»

Dat deze schildering, juist van de streek waar lepra het hevigste woedt, niet overdreven is, heeft mij mijne persoonlijke ondervinding, ten koste mijner zintuigen en mijner maag, geleerd gedurende een verblijf van ongeveer 10 weken, die ik in die streken heb doorgebragt. Ik heb deze passage zoo uitgebreid aangehaald, om er door te doen uitkomen de wonderbaarlijke overeenkomst van de toestanden, zoo als andere schrijvers uit andere landen ons die schetsen. Oldekopp uit Astrakan geeft eene gelijkluidende beschrijving van het voedsel der kustbewoners van de Kaspische zee, onder welke de melaatschheid voorkomt. Nog treffender is de overeenkomst met hetgeen ons uit Suriname en de Engelsche bezittingen gemeld wordt (Dr. C. P. Uhlig in zijn meermalen aangehaald regeringsrapport).

De zwarte bevolking (waaronder de lepra verreweg het meeste heerscht, daar zij zich onder de Indianen nooit, onder de Europeanen in veel geringer proportie

vertoont) heeft, wat plantenvoedsel betreft, rijst of bananen. De rijst is van de minste qualiteit en door de lange reis meestal bedorven. De op de plaats zelve gecultiveerde bananen leveren een voedsel ontzettend in omvang, maar zeer weinig wezenlijke waarde bezittende.

De ingevoerde gezouten visch (kabeljaauw) waar alle vroegere schrijvers, vooral HASSELAAR, reeds over riepen, is het voornaamste dierlijke voedsel van het volk, en bevindt zich, door eene langdurige reis en het lang verblijf in de pakhuizen, altijd in eenen meer of minder gevorderden staat van ontbinding. De visch is droog, gezouten, maar niet voldoende tegen ontbinding verzekerd, want UHLIG verklaart gedurende zijn veeljarig verblijf in Suriname nimmer anderen kabeljaauw te hebben gezien dan die sterk naar ammoniak rook. Bij het openen van een vat is de lucht zoo met ammoniak bezwangerd, dat men op 200 tot 300 pas afstand de lucht duidelijk onderscheidt. De ammoniak ontwikkelt zich ten koste van de proteïnestoffen, terwijl door het zout verder vele stoffen uitgetrokken zijn, en alzoo de vezels hard, meer of minder onoplosbaar zijn geworden. Evenzoo is het met het gezouten vleesch gesteld. De pekel heeft de oplosbare zouten en extractiefstoffen er uit getrokken: het vleesch zelf is van de minste hoedanigheid en bestaat alleen uit de harde spiervezelen, die door koken niet zacht worden en onveranderd in de excrementen worden terug gevonden. De bij het vleesch voorhanden beenderen hebben hun kalkgehalte verloren en kunnen gemakkelijk doorsneden worden. Ik ben zelf in de gelegenheid geweest over de hoedanigheid van zulk pekelvleesch te oordeelen, door een vat dat eene commissie, waarvan ik deel uitmaakte, over Liverpool uit eene dier fabrieken van Zuid-Amerika had laten komen,

die den grooten voorraad aldaar voorhanden slagtvee exploiteren, om Europa van vleesch-extract of gezouten vleesch te voorzien. Dit vleesch was dan met bijzondere zorgen bereid en vrij versch, maar toen ieder lid onzer commissie het gezien en geroken had, was het oordeel eenstemmig, dat de grootste energie er toe noodig was het te proeven, maar tot doorslikken kon niemand het brengen. Het was een taaije, smakelooze, drooge vezel, waar alleen eene eigenaardige bedorvene lucht nog aan vleesch herinnerde.

Dezelfde mededeelingen over voedsel, uitsluitend of bijna uitsluitend bestaande uit visch in minder goeden staat van verschheid, vinden wij uit Portugal en Spanje (waar gedroogde en gezouten sardellen in eenen aan ontbinding grenzenden toestand een hoofdbestanddeel van de voeding uitmaken in die streken waar melaatschheid endemisch heerscht), verder uit Madera, zoo als Pruner-Bey mededeelt ook voor de armere volksklassen in Egypte, in China, in die streken waar overbevolking heerscht, waar dikwijls zulke vreesselijke hongersnooden ontstaan, en de toestand der armste volksklasse alle beschrijving te boven gaat.

En al noemen nu de tegenstanders dezer opinie zoovele voorbeelden van kustvolken, die uitsluitend of bijna uitsluitend van visch leven, en waar de lepra toch onbekend is, terwijl de overige klimatische verhoudingen toch ook zoo uitstekend niet zijn, zoo dient hier vooral opgemerkt te worden, dat het niet zoo zeer het uitsluitend gebruik van versche visch is, dat tot de ontwikkeling van lepra praedisponeert, dan wel dat van eene onvoldoende tegen verrotting bewaarde visch, die dus ten eerste eene overmaat van zout bevat, en waarvan ten tweede de organische stoffen gedeeltelijk reeds in ontbinding zijn.

Op dezelfde wijze nu als slechte visch en vleesch, werken in het algemeen alle stoffen, die voor de voeding op den duur nadeelige bestanddeelen bevatten. Met bijzonderen nadruk wordt door vele schrijvers ranse en bedorvene olie genoemd, en in verband hiermede de traanachtige visch, het gebruik van zeehondenvleesch en van zeevogels, wier huid veel traanachtig vet bevat.

Van bijna alle plaatsen wordt in het Engelsche rapport verklaard, dat het gebruik van bedorvene olie in groote hoeveelheden de ziekte, indien uitgebroken, in haar beloop verhaast.

Verschillende andere stoffen genieten in verschillende landen onder het volk de eer van gehouden te worden lepra bij den gebruiker te weeg te brengen. Hier is het de maïs, dáár zijn het eigenaardige vruchten, enz. Maar, ofschoon niets hiervan den wetenschappelijken toets kan doorstaan, is het wel eigenaardig, dat al die stoffen die zulk eenen naam hebben, slecht verteerbaar, of onder sommige omstandigheden nadeelig voor de spijsvertering bij den mensch zijn.

Naast de gebrekkige en slechte voeding bekleedt de verregaande onreinheid, waarvan men overal melding gemaakt vindt, eene eerste plaats onder de momenten, die eenen bodem geschikt tot voortplanting der lepra maken. Ik heb mij zelf in Noorwegen kunnen overtuigen, hoe ver daar de onreinheid gaat, en de vreemde vormen, die bekende huidziekten aldaar dikwijls kunnen aannemen, toonen van welken invloed de huidkultuur op het algemeen organisme is. Ik noem hier slechts de scabies met bergachtige korsten, bestaande uit de ligchamen van afgestorvene diertjes, zoo als Boeck en Danielssen die beschreven hebben. Dergelijke berigten verkrijgen wij uit alle lepra-districten en vooral uit

Portugal (district Láfoes), Candia, China; baden en wasschen is aldaar bij de standen, onder welke lepra voorkomt, geheel onbekend. Van het vloeijen van den kouden golfstroom langs de kust en de hieruit ontstane lage temperatuur, hebben wij boven al melding gemaakt: merken wij alleen op, dat die lage temperatuur het baden in zee geheel onmogelijk maakt, en hierdoor den zeebewoners eene anders voor de hand liggende gelegenheid tot reiniging ontneemt, welke den meer het land in wonenden in hunne binnenmeren en stroomen nimmer ontbreekt.

Wij hebben nu achter elkander nagegaan de klimatische en natuurlijke invloeden, zoowel als de levenswijze en de bezigheden der bewoners, die op het ontwikkelen der melaatschheid invloed zouden kunnen hebben; geen van allen kunnen wij als specifieke oorzaak der lepra noemen; maar wij moeten voorzeker bekennen, dat de kiem van zulk eene constitutionele ziekte, onder zulke schadelijk inwerkende momenten, sneller tot ontwikkeling moet gebragt worden, even als door de zamenwerking van bovengenoemde oorzaken het menschelijk ligchaam in eenen toestand gebragt wordt van vochtsontmenging en van verandering der gewigtigste organen, die al zeer nabij aan eene constitutionele ziekte komt. Laten wij in het nu volgende de ondervinding bij de hand nemen en met het hierboven gesprokene vergelijken, en hierdoor een antwoord trachten te geven op de drie vragen, die van het grootste gewigt voor de ætiologie der lepra zijn niet alleen, maar ook voor hare geheele verhouding tegenover Staat en individu. Deze vragen zijn:

Kan de melaatschheid autochthoon ontstaan?

Is de melaatschheid al dan niet besmettelijk?

Is de melaatschheid al dan niet hereditair?

§ 1.

Over het autochthoon ontstaan der lepra.

Kan door zamenwerking, door toevallige zamenkomst van verschillende boven beschrevene, en misschien gedeeltelijk nog onbekende schadelijke invloeden, zonder medewerking van eene kiem door besmetting of erfelijkheid verkregen, melaatschheid zich bij een individu ontwikkelen? Ziedaar bovengenoemde vraag meer omschreven en duidelijker uitgedrukt.

Langs twee verschillende wegen zullen wij tot de beantwoording dier vraag trachten te geraken; ten eerste zullen wij onderzoeken, of het op theoretische gronden mogelijk is dat lepra in bovenvermelden zin autochthoon ontstaat; ten tweede zullen wij de praktijk raadplegen, en zien of de feiten ons ook kunnen bewijzen dat dit zoo is.

Indien het in eene wetenschappelijke verhandeling vrijstond, om *e negatione* het bewijs te leveren, dan zouden wij hier kunnen volstaan met te vragen: waarom zoude de lepra dit niet kunnen? en theoretisch ten minste zouden hier zeer moeijelijk bewijzen tegen in te brengen zijn; maar daar dit eene wijze van bewijsvoeren is, die met regt uit eene eerlijke behandeling van zaken verwijderd moet worden, zoo moet de zaak anders aangevat worden. Wij moeten de vermoedelijke oorzaken in hunne werking op het menschelijk organisme nagaan, en zien of de storingen, die zij te weeg moeten brengen, overeenkomen met de verschijnselen die het leprabeloop ons biedt.

Zoo als uit het voorgaande duidelijk blijkt, is de melaatschheid eene dyskrasie, vulgair uitgedrukt, eene bloed- of vochtmengingsziekte. Bewijzen voor deze waarheid zijn in het voorgaande zooveel voorhanden, dat niemand in ernst het tegenovergestelde zal beweren.

Er was een tijd, dat alle ziekten tot bloedmenging gebragt werden, dat men voor iedere aandoening van het menschelijk ligchaam eene afzonderlijke bloedkrasis aannam, en de aandoening zelve slechts als het localisatieproces hiervan opvatte.

Deze algemeene humoraalpathologische opvatting heeft reeds lang voor een ernstig onderzoek moeten wijken. Maar er is toch eene geheele groep ziekten overgebleven, wier wezenlijke natuur reeds van het begin der ziekte af in eene primitief in het bloed zetelende verandering gelegen is.

Deze groep bevat ziekten, waarvan het in tegenwoordigen tijd nooit bekend is, dat zij ooit spontaan ontstaan, en die voor hun ontstaan eene besmetting noodig hebben met een gift, dat zelf weder het menschelijk of dierlijk ligchaam noodig heeft om bereid te worden. Ik noem hier alleen de pokken, mazelen, roodvonk, syphilis, en van de zoogenaamde zoönozen de droes en het miltvuur.

Eene tweede afdeeling vertoont ons ziekten, die onder bepaalde omstandigheden spontaan kunnen ontstaan, in andere gevallen wederom zuiver door besmetting zich uitbreiden, als: typhus, enz.

Eindelijk zien wij bloedziekten dagelijks geheel zonder besmetting ontstaan, zonder dat zij het vermogen hebben door besmetting zich uit te breiden; deze ziekten worden gedeeltelijk door intoxicatie met een van buiten komend gift verwekt, als: de malariaziekten, door

moerasuitdampingen van zuiver plantaardigen aard; de ziekten die in fabrieken of in het huisselijk leven voorkomen, door de opname van eene of andere giftige minerale of organische stof, als: de ziekten in de phosphorus-, arsenik- en loodfabrieken, en de ziekten ontstaan na het gebruik van loodhoudend water of van onvoorzigtig in koper gekookte spijzen. Andere ziekten dezer groep ontstaan door langdurig uitsluitend gebruik van een of ander voedsel, of van voedsel dat op de eene of andere wijze goede bestanddeelen verloren of nadeelige verkregen heeft, als: de scorbuut door gebrek aan versche voedingsstoffen; de endemische ziekten bekend als ergotismus, pellagra, na het gebruik van met moederkoren of andere schimmels verontreinigd meel. Van anderen verder staat de juiste oorzaak minder vast, hoewel zij meestal op voedingsstoornissen is terug te voeren, als: chlorose, enz.

Van welke dezer drie groepen, waarin ik geheel kunstmatig, naar de wijze van ontstaan, bovengenoemde ziekten verdeeld heb, vertoont nu de melaatschheid het meest den loop en de verschijnselen? In al deze groepen vinden wij een voorboden tijdperk, maar bij de eerste een meer typisch verloop, waarin op eenen dag en dikwijls op een uur na, de duur van het tijdperk en zijn overgang in een ander kan gezegd worden. Het biedt variatiën aan die echter, vergeleken met den algemeenen regel en den geheelen duur, van weinig gewigt zijn.

Bij de derde groep daarentegen vinden wij een voorboden tijdperk, dat veel minder scherp geteekend is en afhangt van de intensiteit en het al of niet uitsluitende van de inwerking der schadelijke invloeden, de individualiteit van den lijder, veel meer dan dit met de twee

eerste groepen het geval was. Wie kan den duur vaststellen van het voorboden tijdperk bij eene chronische lood-intoxicatie, van eene vergiftiging door malaria, enz.

En wat vertoont ons de lepra? Een voorboden tijdperk dat van eenige maanden tot tientallen van jaren veranderen kan, een verloop, zoo onregelmatig en zoo geheel afhankelijk van uitwendige omstandigheden (goede verpleging, of blootgesteld zijn aan invloeden van weêr of wind), dat dit alles veel eerder aan eene chronische intoxicatie of door langdurige stoornissen ontstaan constitutioneel lijden, dan aan eenen door dierlijk contagium ontstanen ziektevorm denken doet. Twee ziektevormen, beide door eene chronische intoxicatie ten gevolge van voedingsstoornissen ontstaan, en die ik beide gelegenheid had naauwkeurig waar te nemen, vertoonen in hun voorboden tijdperk dezelfde verhouding als de lepra. De scorbuut, die vroeger epidemisch in Europa heerschte en nu met de verbeterde middelen van communicatie zelden meer wordt aangetroffen, wordt nog gevonden onder de bewoners der Luneburger heide in Hannover, waarvan ik voor een paar jaren gelegenheid had een paar lijders te Hamburg waar te nemen. Hier treffen wij, na eene langdurige ontbering van gezond en versch voedsel met andere momenten gepaard, eene soort van prodromaalstadium van onbestemden duur aan, dat gevolgd wordt door het verschijnen van roode vlekken over het geheele ligchaam. De tweede ziektevorm, de pellagra, die ik gelegenheid had te Milaan in velerlei vormen waar te nemen, vertoont eveneens een langdurig voorboden tijdperk van overigens onbepaalden duur, voor dat de eigenaardige schubachtige uitslag zich aan de handpalmen vertoont. Uit deze beide voorbeelden zien wij hoe bij vochtmengingsziekten, te weeg gebragt door

oorzaken gelegen in klimaat of voedingswijze, geheel buiten het menschelijk ligchaam gelegen, een voorboden tijdperk vertoonen geheel gelijk aan dat hetwelk wij bij lepra vinden.

Laat ons nu de hoofdverschijnselen der melaatschheid nagaan, en zien of zich daarin ook zaken voordoen, die op theoretische gronden het autochthoon ontstaan der lepra als minder waarschijnlijk zouden aantoonen.

Dat onder de werking van klimatische invloeden met slecht voedsel gepaard, stoornissen ontstaan in de centra nervosa en inzonderheid in het ruggemerg en zijne vliezen, zien wij bij de in onze Oost-Indiën endemisch voorkomende beriberi, die volgens de laatste ernstige onderzoekers niets anders is, dan eene onder rheumatische en scorbutische toestanden zich ontwikkelende meningitis medullae spinalis. Dat bij den anæsthetischen vorm der lepra, eveneens onder de werking van klimatische- en voedingsstoornissen, aandoeningen der ruggemergsvliezen ontstaan, moet ons dus niet verwonderen. Dat nu, het ontstaan eener aandoening aldaar per analogiam verklaard zijnde, die aandoening zulk een bijzonder verloop neemt, mag ons na de tegenwoordige voorstellingen van ontsteking en de daarmede vergezeld gaande vorming van nieuwe elementen geen reden zijn, om een afzonderlijk dierlijk contagium te willen eischen. Onder sommige omstandigheden toch vormt zich bij « Reizzustände » der ruggemergsvliezen etter, onder andere omstandigheden kleine tuberkelachtige granulatiën, onder andere weder bindweefselachtige induratiën, zonder dat wij hierom een autochthoon ontstaan in twijfel trekken, en evenmin mogen wij dit mijns inziens doen, wanneer zich onder deze omstandigheden granulatiecellen vormen, zoo als wij ze bij lepra vinden.

Nemen wij nu verder twee hoofdverschijnselen uit het beloop der lepra, de cariës en nekrose der beenderen, die vooral in het beloop van den anæstethischen vorm zulk eene groote rol spelen, zien wij ditzelfde symptoom niet dikwijls in ziekten die geheel uit uitwendige oorzaken ontstaan, of waar het denkbeeld van een dierlijk contagium verre ligt? Ik noem hier slechts de scrophuleuse beenzweren, en inzonderheid de nekrose die herhaalde malen in hongersnood is waargenomen: ook na het gebruik van sommige nadeelige stoffen in het voedsel (ergotismus).

De verschijnselen der cariës en nekrosis zijn de verderfelijkste bij de lepra, omdat de beweging van het ligchaam door de hieruit ontstane verminking van handen en voeten verhinderd wordt, even als ook aan den anderen kant door de langdurige, jaren lang aanhoudende ettering de krachten verminderen en een toestand te voorschijn geroepen wordt, die de zieken in het graf sleept. Nu is het zeer waarschijnlijk, dat de anæsthesiën, paralysen en atrophiën met de cariës en nekrosis eene gemeenschappelijke oorzaak hebben, die gelegen is in de ontoereikende voeding der respectieve deelen.

De hierboven besproken sociale en natuurlijke toestanden in de meeste der lepralanden, geven genoegzame gronden, om eene neiging tot cariës en verdere ziekten van gebrekkige voeding te veroorzaken.

Zoo als wij boven vermeldden, en zoo als vooral Uhlig in zijn rapport uit Suriname dit zoo duidelijk beschreef, bestaat de voeding der bewoners van de landen waar lepra endemisch heerscht, bij eene ontoereikende plantaardige voeding en onzuiver, inzonderheid brak water, bijna uitsluitend uit gezouten vleesch en visch, die beide dan nog meestal van slechte qualiteit zijn. Van kindsbeen af daaraan ge-

woon, is het zout voor die lieden de meest geliefde toespijs.

Terwijl nu bij bovengenoemde voeding door gedeeltelijke ontbinding, door het verlies der eiwitachtige extractiefstoffen, en door de moeijelijke oplosbaarheid der spiervezelen, de stofwisseling niet behoorlijk plaats kan hebben, daar toch de eiwitstoffen tot de voornaamste factoren der voeding behooren; terwijl verder door de pekel de kalk- en magnesia phosphaten worden uitgezogen (zoo als blijkt uit de van hun kalk beroofde beenderen in het pekelvleesch), zouten die zoowel noodig voor de algemeene voeding als in het bijzonder voor de beenwording en beenvoeding zijn, komt hier nog bij dat overal een overvloed van keukenzout in het ligchaam wordt ingevoerd. Den invloed van het keukenzout op het ligchaam in het algemeen en op het beenstelsel in het bijzonder, bewijst Dr. Uhlig zeer juist uit de physiologische werking der zoogenaamde Soolbäder, en hunne therapeutische werking bij tuberculeuse en scrophuleuse ziekten van beenstelsel en gewrichten. De reeds zich gevormd hebbende exsudaten worden, onder een voortgezet gebruik zoowel in- als uitwendig van dit zoute water, dikwijls geheel geresorbeerd.

Het natuurlijk gevolg van dit alles is, dat de organen, die de grootste schade in hunne gewone behoeften hebben, ook het meeste lijden moeten. En daar de gebrekkige toevoer vooral betreft de eiwitstoffen, de phosphorzure en andere kalkzouten, zoo moet het ons geene verwondering baren, dat wij bij de melaatschheid voornamelijk de zenuwen (zich kenbaar makende door paralysen en anæsthesiën) en de beenderen, pezen en kraakbeenderen (door cariës, nekrosis en gangreen) aangetast zien.

Besluiten wij deze theoretische beschouwing, door in het algemeen het beloop der leprā met dat van eene

andere groep van ziektevormen te vergelijken, waarmede zij, hoewel van eene andere zijde dan met de dyskrasiën, eveneens groote overeenkomst aanbiedt, ik bedoel de karcinosis, de tuberculose, die, het contingent van de door erfelijkheid verkregene gevallen op zij gezet, toch nog wel gevallen genoeg van spontaan ontstaan in bovengenoemden zin aanbieden, die niemand betwijfelt. Vertoonen deze ziektevormen ons geene verschijnselen geheel analoog met die der lepra, en mogen wij dan op wetenschappelijke gronden ontkennen, dat die lepra ten gevolge van van buiten komende, geheel uitwendige oorzaken kan ontstaan? Ik noem hier verder nog den lupus, die met de lepra, wat de ziekteproducten (de gevormde « knoten ») betreft, de grootste overeenkomst in zamenstelling heeft: alleen met het onderscheid dat de lupusknoten veel sneller tot « Zerfall » geneigd zijn, en die der lepra een meer bestendig karakter vertoonen.

Ik meen, na dit alles overwogen te hebben, geheel geregtigd te zijn tot de gevolgtrekking: dat op theoretische gronden de mogelijkheid van het autochthoon ontstaan der lepra niet kan ontkend worden.

Laat ons nu onderzoeken, of de ondervinding ons ook feiten kan aanwijzen om dit gevoelen te staven: want helaas, maar al te dikwijls spreekt de onverbiddelijke praktijk de resultaten der theorie tegen, die door haar als onomstootelijk vast waren aangenomen.

Maar het is altijd uiterst moeijelijk van eene endemische ziekte, die onder verdenking ligt van besmettelijk te zijn, voorbeelden aan te halen, waarvan met zekerheid kan worden gezegd: hier heeft geene besmet-

ting, zoo deze mogelijk was, *kunnen* inwerken: « dit is zuiver autochthoon ontstaan. » Hiertoe moeten wij ons afwenden van de streken, waar lepra endemisch heerscht, en zien, of geheel buiten den invloed der endemische lepragevallen, lepra ook wel eens ontstaat.

En deze vraag kan ik gerust, door eigen ondervinding en door naauwkeurige berigten van andere schrijvers gesteund, bevestigend beantwoorden.

Om met een enkel woord te spreken van abortiefvormen van lepra, die men herhaalde malen in de gelegenheid is ook in ons vaderland waar te nemen, en waarvan ik aan het einde van het geographisch overzigt der lepra melding maakte, zich uitende door witte, atrophische, ongevoelige plekken op de huid, of door knobbelige infiltratie der huid, zoo moet ik zeggen, dat het naauwkeurigste onderzoek niet alleen geen bron van erfelijkheid of besmetting kan aanwijzen, maar daarentegen met zekerheid die kan uitsluiten. Inzonderheid in twee gevallen heb ik de meest volledige informatiën over ouders, levenswijze, woning, geschiedenis van den patiënt kunnen inwinnen. Het eene geval betreft eenen abortiefvorm, of laat ik liever zeggen, eenen aanvangsvorm van lepra tuberculosa, die in hare tijdperken zich zeer langzaam ontwikkelde. Het was een boerenjongen uit Alphen, die zich op de poliklinick van prof. KRIEGER te Leiden vertoonde: later heb ik genoemden lijder meermalen aan bevoegde autoriteiten kunnen toonen, en allen verklaarden dit geval ontwijfelbaar voor een geval van lepra tuberculosa in haar eerste tijdperk. Noch de ouders, noch de jongen hadden Alphen ooit met der woon verlaten: zij verkeerden juist niet in benijdenswaardigen maatschappelijken toestand.

Het tweede geval betrof eene kamenier bij eene aan-

zienlijke familie te 's Gravenhage, bij wie de geheele rug en de dijen met groote witte vlekken, waar de huid tegelijk atrophisch was, bedekt waren, welke plekken tegelijk volslagen anæstethisch waren. De ouders kende ik zelf, en noch zij, noch de patiënt waren ooit in de gelegenheid geweest, hetzij door contagium, hetzij bij wijze van erfenis met lepra kennis te maken.

Doch laten wij deze abortief- of beginnende vormen van lepra ter zijde stellen, en ons bezig houden met eenige gevallen van ware, geheel ontwikkelde lepra, en wel in het midden van Duitschland, waar evenzeer elk spoor van contagium met zekerheid uitgesloten kan worden. Zij zijn beschreven in een werkje van Dr. F. STEUDENER, docent der pathologische anatomie te Halle: *Beiträge zur Pathologie der Lepra mutilans Erlangen* 1867. In zijne voorrede zegt hij: «..... und habe ich dabei die Eigenthümlichkeiten der bei uns autochthon entstandenen Fälle besonders hervorgehoben. Man wird daraus die grosse Uebereinstimmung ersehen, welche in den hauptsächlichsten pathologischen Erscheinungen der bei uns sporadisch zur Beobachtung kommenden Leprafälle und der echten Lepra, wie sie in gewissen Theilen von Norwegen und in verschiedenen aussereuropäischen Ländern endemisch beobachtet wird, herrscht.»

En verder: «Obgleich also Deutschland eigentlich zu der leprafreien Ländern gehört, so haben wir nichtsdestoweniger Gelegenheit, bisweilen Fälle von Lepra sowohl der tuberculösen, als auch der anästethischen Form zu beobachten, welche nicht aus jenen Ländern, wo noch jetzt diese Krankheit endemisch vorkommt, eingeschleppt sind, sondern die man als bei uns autochthon entstanden betrachten muss, da sich bei den be-

treffenden Personen durchaus keine Beziehungen mit jenen Localitäten nachweisen lassen.»

In zijne verhandeling deelt STEUDENER drie ziektegeschiedenissen mede; voor meerdere bijzonderheden hieromtrent verwijs ik naar het genoemde werkje. Hier zij alleen vermeld, dat het ziektebeloop geheel dat van lepra mutilans was, en de sectie en mikroskopisch onderzoek bij een der patiënten ook geheel de diagnostiek bevestigde. Dit is alleen voor ons op het oogenblik van belang, dat van alle drie de lijders uitdrukkelijk geconstateerd staat, dat broeders, zusters en ouders geheel gezond waren of gestorven aan ziekten, die niets met dit ziekteproces te maken hadden gehad; verder, dat zij nooit de plaats hunner inwoning hadden verlaten, waar lepra anders in lange jaren niet was gezien. Er bestond ook hoegenaamd geen verband wat plaats van inwoning, ziekworden enz. betrof tusschen de drie gevallen.

Geheel met regt zegt dus STEUDENER in zijn besluit: «Uit het voorgaande schijnt te volgen, dat het verloop der bij ons ontstane gevallen een bij uitstek chronisch is, en veel zachter zich voordoet dan in de eigenlijke lepralanden. Dikwijls komt, nadat het kwaad tot eenen zekeren graad is voortgegaan, stilstand in het proces, ja zelfs eene soort van genezing. Bij ons (in Duitschland) komt dus wel degelijk de anæstethische, verminkende vorm der lepra voor, die, daar zich in de onderhavige gevallen volstrekt geen verband met de lepralanden laat aantoonen, als eene autochthoon ontstane te beschouwen is.»

Nu, zoo als ik hoop, door het voorgaande het bewijs geleverd is, dat lepra autochthoon ontstaan kan, en

de mogelijkheid er van bewezen is, kunnen wij met meer vertrouwen in de lepralanden zelven, waar ons telkens het contagium kan voorgeworpen worden, aantoonen, hoe ook daar de lepra op zich zelve, zonder dat besmetting of erfelijkheid in het spel is, ontstaan kan.

Door een groot aantal spedalsken, zoo als de door de lepra aangetasten in Noorwegen genoemd worden, wordt, wanneer men hun vraagt naar de waarschijnlijke oorzaak hunner ziekte, steeds opgegeven de ellende gedurende de groote vischvangsten geleden. Dit drong mij, hier nader kennis mede te maken, en zoowel uit hetgeen ik zelf in de gelegenheid was waar te nemen, als uit de berigten van Noordsche schrijvers hieromtrent, zal niemand betwijfelen, dat onder zulke omstandigheden een toestand geboren moet worden, waaruit de ontwikkeling eener constitutionele ziekte als de lepra niets vreemds aanbieden moet.

De streken van Noorwegen, waar spedalskhed endemisch gevonden wordt, zijn vooral de zuidelijke en zuidwestelijke kustlanden. Noordwaarts tegen Finmarken wordt de ziekte veel minder gevonden, en eindelijk in Finmarken zelf in het geheel niet meer.

Dè inwoners dier kusten leven bijna uitsluitend van de vischvangst. De groote vischvangst echter, die een der grootste bronnen van bestaan voor Noorwegen is, geschiedt maar tweemaal in het jaar, en dit niet op de plaats van inwoning der visschers, maar veel noordelijker op de Lofodische eilanden, waar lepra geheel onbekend is. De groote haringvangst begint in Januarij en duurt tot half Maart, dus in het ruwste jaargetijde; en de najaarsvischvangst begint midden of einde October. Gedurende dezen tijd, wat de voorjaarsvischvangst betreft, het strengste van den winter,

verzamelen zich alle mannen van twaalf tot zestig jaar op de plaatsen waar de haringen zich het meest ophouden, om zich gedurende een paar maanden met de vischvangst bezig te houden. Verre vandaar dat er behoorlijke woningen voor de visschers zijn ingerigt, vindt men er bijna geen dak, en bij de opeenhooping van menschen, zijn de meesten gedwongen den nacht door te brengen onder eene omgekeerde boot of een gespannen zeil. Sinds eenige jaren heeft men schepen tot logis ingerigt, maar zij verliezen veel van hunne goede werking, door dat men er te veel volk in opeenhoopt.

De najaarsvischvangst geschiedt het meest noordelijk, dus het verst van huis gelegen, en hier zijn dan de zaken ook het ergst. Die massa menschen, die alsdan op de Lofoden zamenstroomt, moet de eerste de beste ruimte als logis kiezen; de herbergiers op de Lofoden, veel meer bedacht op goede winst dan op de gezondheid der visschers, stoppen ze in schuren, die in zeer ellendigen staat verkeeren. Die schuren zijn 8—9 el lang, 7—8 el breed en $3^1/_2$ à 4 el hoog, (oude ellen).

De naakte grond dient voor vloer, en de bedden bestaan uit een planken hellend vlak, naar beide zijden afloopend. Op iedere zijde slapen 10 menschen, dus in de geheele ruimte 20. In het midden is een fornuis met steenen er om, die beletten dat het vuur er uitvalt. Er is geen schoorsteen, alleen een gat in het dak, om den rook doortogt te geven.

In die schuur leven 20 personen, koken zij hunne spijzen en droogen hunne kleederen. Van dag tot dag verzamelt zich de vuiligheid meer en meer, en eerst wanneer onzindelijkheid en stank geheel ondragelijk gewor-

den zijn, denkt men aan reiniging. In die ellendige hutten, die geen ruimte en lucht genoeg bevatten voor 10 menschen, zijn er 20 gedwongen nacht en dag door te brengen. Wanneer wij nu aan het afmattend beroep in die dagen denken, voortdurende ligchaamsinspanning in de ongunstigste weêrsomstandigheden; wanneer wij bedenken dat de menschen voortdurend nat zijn en nimmer gelegenheid hebben hunne kleederen behoorlijk te droogen, dat zij hunne door afmatting en slecht voedsel te kort schietende krachten door een onmatig gebruik van sterken drank zoeken te schragen; en eindelijk, dat zij tot rustplaats alleen in zulke infecte, vochtige hutten eene steeds met rook, spijsdamp en allerlei slechte uitwasemingen vermengde atmospheer inademen, moet het ons dan verwonderen, dat wij hier een foyer vinden voor allerlei ziekten?

Zoo als ik dan ook zeidé, dagteekenen verscheidene melaatschen, in wier familie geene vroegere gevallen bekend waren, hunne ziekte van die dagen. Opmerking verdient het verder, dat onder de visschers nimmer een spedalske naar zulke vischvangsten medetrekt, en dat op de plaats der vischvangst zelve de lepra geheel onbekend is: voor mij bewijzen te meer, dat wij hier een autochthoon ontstaan van lepra voor ons hebben. De schilderingen toch van de broedplaatsen der cholera gedurende de pelgrimstogten naar Mekka en Medina, omvatten niet zulke ellendige en vreesselijke toestanden, als gedurende die vischvangsten de arme visschers verduren moeten. En ik kan mij zeer goed voorstellen hoe, door een te zamenwerken van al die schadelijke invloeden, eene constitutionele ziekte als de melaatschheid bij een vroeger gezond individu zich ontwikkelt.

Wanneer wij verder de berigten lezen over het leven

van den neger in West-Indië, of van den Chinees der lagere volksklasse in de omstreken van Macao en Shanghai, en zien in welke onreinheid en ellende zij gedeeltelijk door armoede, gedeeltelijk door eigen schuld, luiheid en vadsigheid leven, dan vinden wij hier ook momenten genoeg om het autochthoon ontstaan der melaatschheid te verklaren.

Wij meenen nu bewijzen genoeg te hebben aangehaald voor onze meening, dat de melaatschheid op den huidigen dag autochthoon kan ontstaan.

Dat men mij echter uit het bovengenoemde niet verkeerd verstaan moge. Ik noem als oorzaak der melaatschheid noch de ichthyophagie, noch het bovenmatig gebruik van zout, noch eene der zoovele andere oorzaken die hiertoe genoemd worden. Naar mijne overtuiging wordt melaatschheid veroorzaakt door een te zamen komen van het doorstaan van slechte ruwe weërsgesteldheid, voortdurende vochtigheid bij afgematte individu's, wier krachten door slecht voedsel ondermijnd, en die geene zuivere lucht inademen, maar in een voortdurenden staat van onreinheid verkeeren. In hoe verre ieder dezer factoren hierbij werkzaam is, én wat eigenlijk den specifieken prikkel geeft tot het ontwikkelen der lepra, waag ik niet te beslissen, maar dit toch kan men met even weinig zekerheid van andere constitutionele ziekten zeggen, waaronder ik alleen de scorbuut en het rheumathismus noemen zal.

Overtuigd van de mogelijkheid van het autochthoon ontstaan der lepra, gaan wij nu tot de beschouwing der beide overige quaestiën over.

§ II.

Over de besmettelijkheid der lepra.

« Het waanwijze tegenwoordige geslacht wil alles beter weten dan zoovele wijzere mannen van vroeger, » is de klagt van zoovele *laudatores temporis arti*, en zoo ergens, ziet men dit zeker op dit gebied. Gedurende eeuwen, ja van de duisterste tijden der geschiedenis af, werd de melaatschheid voor eene der besmettelijkste ziekten gehouden, zegt men; niet alleen in de oudheid en in het verre Oosten, maar in de middeleeuwen werd zij over geheel Europa als besmettelijk uitgeroepen; de geheele maatschappij had zich hierop ingerigt, en terwijl tot op den huidigen dag het volksgeloof in de buiten Europesche landen waar de ziekte heerscht aan den eenen kant, de regeringsmaatregelen tegen deze ziekte genomen aan den anderen kant, bewijzen hoe besmettelijk nog in den tegenwoordigen tijd die ziekte is, ziet, daar willen eenige zoogenaamde geleerden ons wijs maken, dat men zich in al dien tijd vergistte, dat al die maatregelen van vroeger en later tijd glad verkeerd waren.

Ja, het schijnt zeker eene geheele taak om tegen die zee van tegenwerpingen de meening staande te willen houden van de niet-besmettelijkheid der lepra, vooral wanneer de publieke opinie er zich mede bemoeit, en zegt dat het Oude Testament (namelijk de vertaling der Dordsche synode), en zoovele stukken in dagbladen der laatste tijden die ziekte voor hoogst besmettelijk verklaren.

Maar oneindig veel moeijelijker wordt de strijd, wanneer de zaak op meer wetenschappelijk gebied wordt overgebragt. En nu in verscheidene werken door geachte

en wetenschappelijke schrijvers, door den een bij wijze van vermoeden en als 't ware ter sluiks, door een ander rond en open, de besmettelijkheid der lepra op wetenschappelijke gronden verdedigd wordt, is de taak die ik mij heb voorgesteld ook veel lastiger geworden.

Niets toch vereischt meer inspanning, dan om ætiologische quaestiën over eene endemische ziekte, en vooral de al of niet besmettelijkheid zulk eener ziekte te bespreken en met argumenten vóór of tegen te staven. Men moet zoo scherp alles van alle kanten bezien eer men het als bewijs mag aannemen, uit vrees van anders in dwalingen te vervallen: het terrein toch waarop men zich beweegt is zoo glibberig en gevaarlijk, dat de grootste voorzigtigheid vereischt wordt om vooruit te gaan. Het is dan ook daarom, dat de discussiën over al of niet besmettelijkheid van sommige endemische of epidemische ziekten dikwijls zoo onvruchtbaar en de opiniën zoo verdeeld en tegenovergesteld zijn; ik herinner hier slechts aan de ætiologie der cholera. Ik vermeen echter dat wij bij onze lepra wel met omzigtigheid, maar toch met meer zekerheid vooruit kunnen gaan; en om dit doel te bereiken, acht ik mij verpligt, niet alleen de argumenten voor de niet-besmettelijkheid op te sommen, maar ook de redenen bloot te leggen, waarom die ziekte zoo lang voor besmettelijk is gehouden, en tevens de bewijzen te wederleggen van hen, die de ziekte voor besmettelijk houden.

Voor dat ik hieraan begin, moet ik hulde brengen aan een werk, dat, hoewel in tegenovergestelden zin van mijne opiniën geschreven, mij van onberekenbaar nut is geweest bij het schrijven dezer regelen; ik bedoel de dissertatie van Dr. C. L. Drognat Landré:

De besmettelijkheid der lepra arabum, bewezen door de geschiedenis dezer ziekte in Suriname. En hoewel ik trachten zal zijne argumenten te wederleggen, geschiedt dit in het volle gevoel van hoogachting voor zijn degelijk werk en voor de resultaten zijner veelomvattende studie en van de groote ondervinding, door zijnen hooggeachten vader in West-Indië op dit gebied verworven. Niets zal mij aangenamer wezen dan dat ik, na eene duidelijke expositie mijner meeningen met de bewijzen waarop zij gegrond zijn, op deze wijze door personen van meerdere ondervinding op dit gebied van mijne dwalingen kon onderrigt worden, of op verkeerde redeneringen of gevolgtrekkingen moge worden gewezen. De gevolgen dezer groote quaestie zijn van te groot maatschappelijk belang, dan dat niet alles aangewend moet worden om over deze punten in een helder licht te komen.

Om met het resultaat mijner hierachter volgende redeneringen reeds nu te beginnen: mijne overtuiging staat vast, dat de melaatschheid niet besmettelijk is, en wel op gronden die ik hierna hoop bloot te leggen. En in deze opinie sta ik volstrekt niet alleen, maar doe ik niets anders dan mij aansluiten aan de meeningen van een groot aantal met roem in de wetenschappelijke wereld bekende schrijvers.

Maar om latere onvruchtbare discussiën te vermijden, wensch ik hier in het kort uit te leggen hoe ik de woorden contagiositeit en besmettelijkheid opvat. Zoo ver men in logische omschrijvingen denkbeelden kan uitdrukken, geeft de volgende definitie het best het denkbeeld weêr dat ik mij van besmettelijkheid eener ziekte vorm.

Onder besmettelijkheid eener ziekte verstaan wij de eigenschap dezer ziekte om zich voort te planten door een virus, dat, gevormd in een door die ziekte aange-

tast individu, die ziekte van het aangetaste individu op een ander overbrengt. Het doet natuurlijk niets ter zake tot de besmettelijkheid der ziekte, of dit virus of contagium van vlugtige of niet vlugtige natuur is, of onmiddellijke aanraking al dan niet vereischt wordt tot overbrenging van het contagium.

Na deze bepaling wensch ik tot de behandeling der zaak over te gaan, en wel achtereenvolgens te bespreken:

I. Hoe het denkbeeld van besmettelijkheid der melaatschheid van uit de oudste tijden tot ons is kunnen komen.

II. Waarom dit geloof in de middeleeuwen zoo algemeen verspreid was.

III. Wat de redenen zijn waarom men zoo stout de besmettelijkheid der lepra ontkennen kan.

IV. Waarom in den tegenwoordigen tijd het geloof aan de besmettelijkheid der lepra nog zooveel ingang vindt.

In het Oude Testament vindt men zoogenaamde voorbeelden van de besmettelijkheid der lepra bij menigte. Om slechts enkelen te noemen, vermeld ik hier de geschiedenis van Naaman en den profeet Elisa, welke geschiedenis ook Hebra in zijn historisch overzigt, geplaatst vóór zijne behandeling van de scabies, vermeldt. Naaman, een hoofd van een der aan Israël naburige volken, was melaatsch en kwam tot Elisa om genezen te worden. De profeet gelastte hem zich in de Jordaan te baden, en ziet, hij werd genezen. Naaman wilde den profeet hiervoor beloonen en bood hem goud en kostbare kleederen aan. Maar Elisa weigerde die en Naaman reisde weg. De knecht van Elisa echter deelde niet in die belangeloosheid zijns meesters: hij reisde Naaman

na, en zeide hoe zijn meester zich bedacht had en gaarne de aangeboden geschenken zoude aannemen. De knecht ontving ze, doch tot zijne straf werd hij melaatsch.

Vergelijken wij verder de voorschriften, die Mozes geeft in Levitic. XIII aangaande de wijze, waarop een melaatsche behandeld moet worden, zoo kon er, zoude men denken, bij de geloofwaardigheid der Gewijde Schriften, bijna geen twijfel meer overblijven over de besmettelijkheid dezer ziekte in die dagen. Wij lezen toch herhaalde malen, niet alleen hoe zulk een lijder uit het kamp der Israëlieten verwijderd werd, maar ook hoe zijne have en bezittingen onrein werden verklaard, en hetzij gereinigd, hetzij verbrand moesten worden.

Onmiskenbaar nu is het dat de melaatschheid, en wel dezelfde ziektevorm als tegenwoordig nog onder dezen naam bekend is, ook bij de Joden bekend was. Verscheidene plaatsen in het Oude Testament geven zulk eene naauwkeurige beschrijving van de teekenen dezer ziekte, dat hieraan niet valt te twijfelen.

Het denkbeeld echter over de besmettelijkheid dezer ziekte zoude al zeer slecht rijmen met de zoo naauwkeurige beschrijving der verschijnselen, zoo wij de verklaring hiervan niet zoeken konden in eene verkeerde vertaling door de zoo talrijke latere overzetters begaan. De woorden, die men in verschillende talen door melaatschheid of gelijkluidende uitdrukkingen heeft vertaald, beteekenen in den oorspronkelijken Hebreeuwschen tekst verschillende chronische, kwaadaardige huidziekten, waarbij de verschillende vormen, waaronder zich de schurft voordeed, wel eene eerste plaats bekleedden.

Verschillende faculteiten hebben zich bezig gehouden met het onderzoek naar den aard en de beteekenis dezer

melaatschheid van het Oude Testament. Men ging zelfs zoo ver om eene afzonderlijke lepra van het Oude Testament naast de overige bekende vormen aan te nemen. Maar deze quaestie schijnt veel eerder en beter door theologische en litterarische bewijsgronden uitgemaakt te kunnen worden, dan door medische bewijzen, geput uit de beschrijving der verschijnselen van de bedoelde ziekte. Wanneer men zich toch voorstelt hoe moeijelijk het nu zelfs nog is, nu fijner onderzoek en de resultaten van zoovele anderen ons ten dienste staan, om uit eene bloote beschrijving ons een duidelijk beeld te vormen van eene of andere huidziekte, en hier vooral de waarheid geldt, dat ééne afbeelding meer nut doet dan honderd uitvoerige beschrijvingen, zoo kunnen wij ons niet verwonderen dat niet iedereen hetzelfde beeld voor oogen krijgt bij het lezen der als lepra verklaarde ziekte in het Oude Testament. Ik geloof dus ook dat het onvruchtbaar is, om te redetwisten over het al of niet met de melaatschheid overeenkomende van de in het Oude Testament voorkomende verschijnselen. Liever sluiten wij ons geheel bij de opinie van Hebra aan, waar hij bij gelegenheid van de behandeling van scabies zijne meening te kennen geeft, dat de vertalingen van het woord *Zaraäth* door melaatschheid op de meeste plaatsen verkeerd is: zeer juist vind ik ook zijne opmerking, dat men beter had gedaan met alle woorden die op die huidziekten doelden, als: *Zaraäth*, *Scheckin*, *Bacheret*, onvertaald te laten, en de opvatting hiervan liever aan de medici over te geven; voorzeker toch had dit tot de meerdere of mindere stichting niets gedaan, en het had althans niet medegewerkt om wanbegrippen en vooroordeelen over deze ziekte te verspreiden, die in hunne nawerking nog zulke schromelijke gevolgen hebben.

Alles resumerende, vinden wij dat de lepra wel degelijk bij de Iraëlieten bekend was, dat evenwel in de Gewijde Schriften deze ziekte met andere al dan niet besmettelijke huidziekten dikwijls en gros onder eenen zelfden naam behandeld wordt, en dat dit aanleiding heeft gegeven, om alle voorschriften en beschrijvingen op die andere huidziekten toepasselijk, op de melaatschheid over te brengen, en zoo het denkbeeld van besmettelijkheid te verspreiden. Ik kan toch niet anders dan mij aan HEBRA aansluiten, wanneer hij vermoedt dat de ziekte van NAAMAN, waarvan hierboven melding is gemaakt, bepaald geïnvetereerde schurft is geweest, die, nadat de persoon door baden in zwavelwateren genezen was, echter door de kleederen zich op een ander overdroeg.

, Waarom dan, terwijl het toch blijkt dat in de oudheid niet de melaatschheid bedoeld werd, wanneer men over de besmettelijkheid der *Zaraäth* sprak, bleef die opinie zich dan zoo vastwortelen, en waarom was zij gedurende de middeleeuwen in Europa zoo sterk verspreid? In dien tijd toch was de lepra in Europa algemeen bekend, en zoude men iederen dag duizendmaal de gelegenheid gehad hebben, zich van de niet-besmettelijkheid der lepra te overtuigen.

Een blik evenwel in de eigenaardige politieke en maatschappelijke verhoudingen der middeleeuwen lost ons spoedig dit raadsel op.

Zoo als in de geschiedkundige inleiding vermeld is, vinden wij van de 8ste, 9de en 10de eeuw reeds wetten en edicten betreffende de maatschappelijke verhoudingen van leprozen, en zelfs wordt in de 10de en 11de eeuw uit Frankrijk en Engeland melding gemaakt van leprozengestichten. Opmerking verdient het echter, dat de eerste

leprozenhuizen niet van staatswege, gedreven uit een oogpunt van algemeen nut, maar door hooggeplaatste geestelijken of andere personen gesticht waren uit een geest van liefdadigheid, om de ongelukkige lijders, die anders zonder eenige hulp ter neder lagen, aldaar verpleging te verschaffen.

Eerst later kwamen hier verordeningen van staatswege omtrent de leprozenhuizen, en werden er strenge bevelen van afzondering gegeven. Doch het volk, onder wiens overleveringen en vooroordeelen dikwijls gewigtige waarheden liggen, wist dit wel beter, ten minste de slimme spitsboeven die te lui of in de onmogelijkheid waren zich een bestaan te verschaffen. Met een mengsel van rogge en meel maakten zij zich kunstmatige ulceratiën en infiltratiën, lieten zich aldus opnemen, om van het in vele steden uit een materieel opzigt onbezorgde leven der leprozen te profiteren, zonder dat zij bevreesd waren de kiem der gevreesde ziekte op te doen. Zooveel is zeker dat de toename, waarover in de laatste eeuwen van het tijdvak waarvan wij spreken geklaagd werd, wat de lepra betreft slechts eene schijnbare was, daar men het al zeer ligtig met de diagnose der ziekte opnám en de meest verschillende chronische huidziekten (en dit aantal moet bij den toestand der lagere volksklasse in dat tijdvak groot geweest zijn) in de leprozenhuizen werden opgenomen. En dit is niet alleen eene gissing van den tegenwoordigen tijd, ook aan schrijvers uit die tijden was dit zeer goed bekend. Fracastorius zegt zelf: (overgebragt uit het Latijn) «voorzeker is die ziekte (namelijk de elephantiasis) zelden bij ons gezien, ofschoon in alle Staten huizen, die hospitalen genoemd worden, met het noodige huisraad voorzien, op algemeene kosten zijn ingerigt om de lijders

aan elephantiasis op te nemen. Want van degene die ik tot hiertoe zag, waren weinigen of niemand lijdende aan de eigenlijke elephantiasis, maar alleen aan de vretende vlecht (lepra graecorum) of aan eene of andere soort van uitslag.» Welsprekender getuige uit die tijden kan men moeijelijk laten spreken. Maar vooral had dit plaats, toen plotseling de syphilis, haren oorsprong daargelaten, tegen de laatste helft der 15de eeuw eene ongekende, vreesselijke uitbreiding verkreeg: door het duistere dat die ziekte omgaf, werden de meeste secundaire en tertiaire vormen der syphilis tot de melaatschen gerekend en naar de leprozenhuizen gestuurd. Dat dit nieuwe contingent juist niet geschikt was om het geloof aan de besmettelijke natuur der lepra weg te nemen, spreekt van zelf. Het is wel waar, en het trok de aandacht van het publiek dat melaatschheid niet besmettelijk was, maar aan den anderen kant zag men zoovele gevallen van zieken uit die leprozenhuizen anderen besmetten (de verschillende vormen van voor overdragt vatbare huidziekten, en later de syphilisvormen), dat men het zekere voor het onzekere nemende, den veiligsten weg koos en alle maatregelen nam tegen de besmettelijkheid der melaatschheid. En, wanneer men er goed over denkt, is het niet te verwonderen, dat men zoo moeijelijk in dien chaos van constitutionele ziekten zich teregt wist te helpen: want hoe moeijelijk toch is het nu nog, wanneer een oordeel gevraagd wordt over de natuur van eenige huidziekte, te zeggen of het eene eenvoudige locale huidziekte, dan wel syphilis of lepra is. Hoe loopen de uitspraken der verschillende autoriteiten dan niet uiteen, en hoe dikwijls hoort men hier een met beginnende lepra uit Oost of West gerepatrieerden lijder verhalen,

hoe hij, hier in het land gekomen, aan anti-syphilitische kuren onderworpen is? En moet dit dan nog niet veel meer in de middeleeuwen het geval geweest zijn, toen de wetenschap en de middelen van onderzoek nog slechts eenen veel lageren trap van ontwikkeling hadden bereikt, en dikwijls opzettelijk bedrog er bij kwam om de autoriteiten om den tuin te leiden.

In het laatst toch van de 15de eeuw was het eene vreesselijke schande aan syphilis te lijden; menigeen zal wel, om den oorsprong zijner ziekte te verbergen, zijne kwaal als lepra hebben aangegeven, en alzoo het geloof aan de besmettelijkheid der ziekte hebben versterkt.

Tot zoo ver de middeleeuwen: ik meen dat voor den onpartijdigen beoordeelaar in het voorgaande gronden genoeg gevonden worden, om zich het raadsel te verklaren, waarom, zoo de lepra niet besmettelijk is, zij gedurende zoo langen tijd hare reputatie van contagiositeit behield, terwijl de dagelijksche ondervinding toch het tegenovergestelde leeren moest.

Wij zijn nu aan het voornaamste en belangrijkste punt van ons onderwerp gekomen, namelijk aan de behandeling der redenen voor en tegen de besmettelijkheid der lepra.

Eene eerlijke behandeling van wetenschappelijke zaken, waarbij het eenige doel is, de waarheid zooveel mogelijk nabij te komen, moet de argumenten en bewijzen voor de verschillende meeningen, die over de zaak in quaestie bestaan, vermelden, en ze allen gelijkelijk oplettendheid en opmerkzaamheid schenken.

Wat zijn nu de voornaamste argumenten waarop men zich steunt om de besmettelijkheid der lepra te bewijzen?

Ten eerste, de door de geschiedenis van zoovele tijden gehuldigde meening van de contagiositeit der lepra.

Ten tweede, het bij verscheidene volken vast ingewortelde geloof aan den hoogen graad van besmettelijkheid dezer ziekte.

Ten derde, de raadselachtige wijze van verspreiding der ziekte in de landen waar zij endemisch heerscht, en de geschiedenis harer verspreiding in die landen, waar zij kan nagegaan worden.

Ten vierde, eenige individueel nagegane gevallen, waar moeijelijk aan eene andere oorzaak der ziekte, dan aan besmettelijkheid kan gedacht worden.

Het eerste argument meen ik in het hierboven geschrevene voldoende beantwoord te hebben, en het schijnbaar raadselachtige, hoe het geloof aan de besmettelijkheid der lepra, zoo dit eene dwaling is, zoo lang heeft kunnen blijven bestaan, te hebben verklaard.

Hier heb ik dan ook niets meer bij te voegen dan dit alleen: nadat in het begin der nieuwe geschiedenis de lepra nagenoeg uit Europa verdween, verloor de wetenschappelijke wereld deze ziekte eenigzins uit het oog, zoodat zij eerst zeer laat deelde in de meerdere bekendheid, die aan andere takken van pathologie door den vooruitgang der medische wetenschappen ten deel viel. Eerst in het begin dezer eeuw werd, zoo als boven reeds is vermeld, de opmerkzaamheid weder op deze ziekte gevestigd, en van hier dat de wetenschappelijke studie en de beantwoording der vraag van de al dan niet besmettelijkheid der melaatschheid al dien tijd is blijven rusten.

Wat het tweede argument betreft, zoo is het onbetwistbaar waar, dat op sommige plaatsen waar lepra

endemisch heerscht, niet alleen onder de lagere klassen, maar zelfs onder de beschaafde en hoogstgeplaatste gedeelten der maatschappij, het geloof aan de besmettelijkheid der ziekte vast staat. Om een voorbeeld te noemen, dat ons meer bijzonder aangaat, zoo wordt algemeen aangegeven, dat men in onze West-Indische bezittingen onder de leeken bijna algemeen aan eenen vrij sterken graad van besmettelijkheid der lepra gelooft. Daar ik voor mij nog al veel gewigt hecht aan dergelijke algemeen verspreide volksgelooven (want meestal steekt zelfs onder de meest opgesmukte verhalen een schijn van waarheid welke men te vergeefs langs andere wegen zoeken zoude), zoo moet ik zeggen dat dit vrij zwaar bij mij woog voor de besmettelijkheid der lepra. Toen ik echter, na persoonlijke kennismaking met West-Indische familiën (waartoe alhier ruimschoots de gelegenheid openstaat), vernam dat juist de Europesche hoogere klassen diegene zijn, die de besmettelijkheid der lepra vreezen, terwijl onder de ingeboren Indianen en de negers volstrekt geene vrees daarvoor bestaat, veranderde mijne opinie daaromtrent.

« Het is belangrijk om op te merken, » zegt Dr. Landré in zijne dikwijls aangehaalde dissertatie, p. 77, « hoe de ongekunstelde volksmeening, bijna over de geheele aarde, zoowel van voorheen als thans, steeds tot het aannemen van besmettelijkheid der melaatschheid geneigd is geweest. »

Nog eens herhaal ik het, zoo dit het gevoelen der ongekunstelde volksmeening was, zou dit argument groote waarde in mijne oogen hebben, maar een naauwkeurig onderzoek en herhaald navragen uit verschillende landen heeft mij juist tot tegenovergestelde resultaten doen komen.

De opinie der volksklasse, van het vulgus, is onver-

deeld in bijna alle landen, dat de lepra niet besmettelijk is. Volgens hen komt lepra van het eten van die vrucht, van dit gewas, van dit of dat beest: maar overal begeven zij zich onbevreesd te midden der lijders en verkeeren zonder eenige vrees met hen.

Daarentegen viel het mij op, dat bijna op alle plaatsen onder de meer gegoede standen, natuurlijk door de leeken, juist het gevoelen der besmettelijkheid werd aangekleefd. Hetzelfde zien wij in het groote Engelsche rapport. Daar, waar de medici op de hen gestelde vragen antwoorden, verzuimen zij nooit onder hunne berigten op te nemen, dat het volk aan geene besmetting gelooft; doch door de consuls wordt meestal berigt: « I am assured it is not, although believed to be so generally » (Smyrna); of: « There is no ground whatever to believe that leprosy is contagious, although a vague belief of the kind is prevalent among the people » (Scios); of: « The Arabian physicians believe it to be contagious, but I have never found it to be so» (Aleppo). En dit is duidelijk, terwijl de medicus door eigen aanschouwing leest en zelf met de eigenlijke volksklasse in aanraking komt, winnen de consuls hunne berigten in bij de gezeten inwoners der plaats waar zij verkeeren. Dit verschil tusschen het volksgeloof en de meening der meer beschaafde klassen in zoovele landen moet eene reden hebben en die is niet zoo ver te zoeken. Terwijl de lagere volksklassen, gedwongen door den nood en de omstandigheden, te midden der aangetasten dagelijks leven, worden zij spoedig door de ondervinding overtuigd van het geheel onschadelijke hiervan. Onder de meer gegoede klassen echter is de afschuw voor deze ziekte zoo groot, dat men dien door allerlei middelen bij kinderen en onderhoorigen zoekt te vermeerderen. En bovendien, wanneer onder die klasse

iemand wordt aangetast, is het veel troostrijker dit aan besmetting uit een of ander idée van wraakoefening of aan toevallige aanraking toe te schrijven, dan toe te geven dat het de gevolgen van een dikwijls langdurig lijden en ontberen zijn, zoo als wij hierboven beschreven. Het romaneske trekt ten allen tijde de menschen aan, en de meest zonderlinge verhalen vinden gereedelijk geloof.

Ik kan dit niet beter vergelijken, dan met het antwoord, dat wij juist bij gegoede klassen in de dagelijksche praktijk ontvangen, wanneer men bij kinderen geroepen wordt met verschijnselen, die in zekere mate het geloof aan de erfzonde zouden opwekken. Het is dan bijna onveranderlijk: mijn kind was een gezonde bloeijende jongen, maar met het inenten is dat kind zoo gaan sukkelen: hoe jammer van zoo'n kind van zulke voortreffelijke gezonde ouders! die vervloekte uitvinding van Jenner! en de stijfhoofdigheid, waarmede men dit denkbeeld, niettegenstaande alle pogingen om de lieden van het tegenovergestelde te overtuigen, blijft vasthouden, toont dat de verhaler zelf niets liever wil dan zich met die inenting paaijen. Een mensch construeert zoo gaarne zijne overtuiging, zelfs zijne wetenschappelijke overtuiging, naar zijn belang.

Maar om bij ons onderwerp te blijven, zoo in deze aan eenig volksgeloof eenige waarde moet worden gehecht, is het juist aan dat ongekunstelde volksgeloof der laagste volksklassen, terwijl voor ons oogmerk de door maatschappelijke verhoudingen geïnfluenceerde meeningen der leeken onder de meer beschaafde klassen volstrekt geene waarde bezitten. En ondervragen wij het volksgeloof in dien zin genomen, zoo vinden wij bijna zonder uitzondering in alle landen waar lepra heerscht,

de bevolking geheel gerust voor het gevaar van besmetting, en het denkbeeld van besmettelijkheid der lepra zelfs geheel verwerpende.

Het raadselachtige ontstaan en verspreiden der ziekte in streken waar zij endemisch heerscht, is zeker zeer vreemd, en dwingt bijna in het begin een lepra-contagium aan te nemen. Ik stem het Dr. LANDRÉ geheel toe, wanneer hij zegt dat slechts weinige landen zich voor zulk eene studie goed eigenen: in de meeste landen toch, waar lepra nu endemisch heerscht, is zij sinds onheugelijke tijden bekend en valt het zeer moeijelijk, of liever is het onmogelijk eenigen draad te vinden om zich door te laten leiden. Hij noemt met regt Suriname als eene landstreek waar in betrekkelijk nieuweren tijd de lepra is geïmporteerd, en waar men de ziekte als het ware stap voor stap kan volgen. Dit doet hij op eene voorbeeldige wijze in zijne boven aangehaalde dissertatie, en put hieruit zijn voornaamste bewijs voor de besmettelijkheid der lepra.

Ons voorbehoudende straks Dr. LANDRÉ in zijne redeneringen te volgen, verzoek ik den lezer zich te verplaatsen naar eene streek waar lepra eveneens en nog wel in veel nieuweren tijd is overgebragt, en waar in de laatste tijden zeer naauwkeurige onderzoekingen over de uitbreiding der ziekte zijn in het werk gesteld. Ik bedoel namelijk Nieuw-Brunswijk en wel voornamelijk Tracadië, een schiereiland tusschen den golf St. Laurens en de Chaleur-baai.

De lepra is aldaar gebragt omstreeks 1815 door eene Fransche familie, afkomstig uit St. Malo in Normandië, doch die geruimen tijd in West-Indië had doorgebragt: Dr. CHIPMAN, die dit onderwerp met bijzondere zorg

naging, zegt dat het mogelijk is dat die familie van oudsher uit St. Malo stamde, maar dat het zeker is dat de lepra nu bestaande in Nieuw-Brunswijk, door eene Fransche familie uit Martinique, waar lepra endemisch is, is overgebragt.

Dit zou, oppervlakkig geoordeeld, een uitgekozen voorbeeld voor voortplanting door besmetting kunnen zijn: in eene streek, waar tot nu toe lepra geheel onbekend was, komt eene familie, brengt aldaar de lepra, en deze verspreidt zich onder de inwoners. Maar, bij naauwkeurig onderzoek blijkt dat de zaak zich geheel anders heeft toegedragen. Eerst voor 20 jaar werd de aandacht van den Gouverneur van Nieuw-Brunswijk op deze ziekte gevestigd, en dat in dien tijd en door medici die geheel van de besmettelijkheid der lepra waren overtuigd. En wat vond men? hetzelfde wat nu nog zich vertoont. Terwijl de bevolking van Nieuw-Brunswijk bestaat uit een mengsel van Engelschen, Ieren, Schotten, Duitschers en Franschen, die verspreid door elkander wonen en met elkander even als met de overige bevolking van het vasteland een druk verkeer hebben, is de ziekte geheel alleen tot de Fransche kolonisten bepaald gebleven. De geneesheeren aldaar verklaren het volgende: « The leprosy is prevalent in the French settlements of Nequac, Tracadie and Carraquet on the north side of the Miramichi River, and extending up and down the river about 20 miles. It is altogether confined to the French population. » (Dr. Benson).

Verschillende geneesheeren verklaren als om strijd: « All the cases I have seen were among the French population in Tracadie. » (Dr. Bayard). « The disease is chiefly confined to the French population. » (Dr. Gordon).

« The disease appears to be altogether hereditary, as

it has not extended beyond the French people, except in one case: a Scotchman named Stewart living two miles from Tracadie, had the disease and his descendants are likewise affected.»

Voorts wordt aldaar gezegd, dat hunne gewone bezigheid visscherij is, maar dat de landbouw daarentegen geheel wordt verwaarloosd; dat de ziekte uitsluitend onder de arme klassen heerscht, in lage vochtige woningen hun verblijf houdende, wier hoofdzakelijk voedsel is: imperfectly cured fish and pork.

Wat nu het aantal der leprozen betreft, zoo bedroeg dit weleer 37, nu is dit cijfer tot 20 gedaald.

Eene zeer naauwkeurige lijst der lijders met familiebetrekkingen is er bij gevoegd: zij is overtuigend om te bewijzen dat erfelijkheid eene groote rol er bij speelt: jammer echter dat maar sinds 20 jaar de observatiën genomen zijn, en deze niet van het begin, dat de ziekte voor het eerst werd waargenomen, bestaan.

Laat ons nu alles resumeren. Er komt in eene landstreek, waar melaatschheid geheel onbekend is, eene familie waar lepra in voorkomt. Deze familie gaat verbindtenissen aan, natuurlijk het meest onder hare landgenooten. Na 30 à 40 jaren vindt men ongeveer veertig gevallen van lepra onder de landgenooten waarmede dit huisgezin bloedverwantschap had aangeknoopt. Allen die aangetast werden, verkeerden onder de ongunstigste hygiænische omstandigheden wat voedsel en woning betreft, en oefenen een beroep uit, dat hen dagelijks aan de ruwste kosmische en tellurische invloeden blootstelt. Onder de overige bevolking, met welke zij, omdat zij eene andere nationaliteit waren en niet dezelfde taal spraken, geene verbindtenissen aangingen, doch waarmede zij dagelijks op en neêr gingen

(en waar bestaat naauwer aanraking dan juist tusschen visschers), komt geen enkel goed geconstateerd geval voor. Evenmin verspreidt zich de ziekte onder de overige bewoners van het vasteland, waar echter dezelfde ongunstige omstandigheden eenen gunstigen bodem voor het ontwikkelen van constitutionele ziekten moeten nalaten, en waarmede evenwel toch druk verkeer bestaat. Wat is de conclusie uit dat alles? Dat besmettelijkheid hier volkomen geloochend kan worden. Dat wij hier een geval van melaatschheid overgeplant op vreemden bodem hebben, die zich door erfelijkheid heeft voortgeplant. Schooner voorbeeld, dunkt mij, kan men moeijelijker zich denken, aan den eenen kant, om aan te toonen den grooten invloed der erfelijkheid, waarover later; ten anderen, om te bewijzen dat hier nergens de werkzaamheid van eenig lepra-contagium kan worden aangetoond.

Suriname biedt een veel uitgebreider veld van observatie aan, en juist daarom niet zoo zuiver als het boven genoemde. De lepra is er niet inheemsch, maar waarschijnlijk omstreeks de helft der 17de eeuw aldaar overgeplant door uit de lepralanden aan de Oostkust van Afrika, waar de slavenhandel gedreven werd, overgebragte slaven. Ofschoon de ziekte nu door hare overplanting uit Afrika niets van haar vreesselijk karakter heeft verloren, en zelfs een geschikt terrein voor ontwikkeling en uitbreiding schijnt te hebben gevonden, zoo wordt lepra alleen aangetroffen bij de bevolking, die in de kolonie zich is komen neêrzetten en bij hare nakomelingen, maar nooit bij de oorspronkelijke bevolking. Er is in Suriname geen geval bekend, dat een Indiaan door deze ziekte is aangetast geworden. Dr. Uhlig zegt daaromtrent in zijn regeringsrapport:

« Ich habe über diesen Punkt besondere Nachforschungen gethan und bin dadurch überzeugt geworden, dass weder in Brittisch und Françösisch Guyana, noch hier, jemals ein leproeser Indianer gesehen worden ist. Selbst sichere Indianische Stämme, welche sich mit Negern vermengt haben (Karbuger genannt) darum dunkler van Farbe sind, und bis in sehr späte Generationen gelocktes Haar behalten, zeigen keine Spuren davon.

» Wenn wir unter diesen Umstaenden in Anmerkung nehmen, dass die Indianer schon seit einigen Jahrhunderten in sehr genauer Berührung mit den eingewanderten Völkern gelebt haben, da sie in früheren Zeiten als Sclaven gebraucht würden, und sich noch jetzt zum Theil freiwillig vermiethen, da sie ferner alle ihre Luxusartikel und viele Geräthschaften von den Plantagen oder von der Stadt beziehen müssen, so ist es verwunderlich dass noch heute der Glaube besteht, das die Lepra eine der am meisten contagiösen Krankheiten sei. Die Indianer haben diesen Glauben nicht. Seit meinen Hiersein auf dem Etablissement (Batavia), in dessen Nahe 500 Indianer wohnen, sehe ich diese fast taglich hierher kommen oder Lepröse zu ihnen gehen; hierbei essen und trinken sie mit einander aus demselben Gefässe, sie logiren bei einander, tragen die Kleider von einander, und was das Merkwürdigste ist, sie rauchen ein und dieselbe Pfeife oder Cigarre aus einanders Mund, ohne die selbst erst abzuwischen. Dies ist nun auch schon geschehen, so lange als das Etablissement hier besteht, über 40 Jahre lang, und doch ist kein Indianer durch die Lepra inficirt geworden. »

Wanneer men bedenkt hoe de Indianen zich tegenover andere door de Europeanen ingebragte ziekten, als: syphilis, pokken, cholera, verhouden, moet men bekennen

dat het geene immuniteit tegen contagium is, dat hen hier vrijwaart.

Ook volgt uit het bovenstaande, dat het vrij blijven der Indianen niet aan hunne afzondering van de overige bewoners is toe te schrijven. Veeleer ligt dit in hunne gezonde natuurlijke levenswijze en wijze van zich te voeden, waar planten en vruchten in eene juiste verhouding tegenover verschen visch en vleesch staan.

Dat de boschnegers of weggeloopene slaven onder dezelfde omstandigheden van natuurmenschen zouden verkeeren als de Indianen, geloof ik evenmin toe te kunnen geven. Ten eerste droegen velen de kiem der erfelijkheid der lepra mede, wier grooten invloed ik later zal aantoonen: ten tweede stemmen alle reizigers hierin overeen, dat het negerras veel vadziger, luijer en meer tot onreinheid geneigd is dan de Indianen. Buitendien zijn zij genoodzaakt geweest, om aan de tegen hen gerigte vervolgingen te ontkomen, zich in ondoordringbare moerassen te nestelen, die wel moeijelijk te bereiken, maar daarom niet gezonder zijn.

Verder blijkt, dat waar de levenswijze der roodhuiden of inheemsche Indianen van die der natuurmenschen afwijkt, en zij aan dezelfde schadelijke invloeden als de overige bevolking zijn blootgesteld, als bijv. in Brazilië, zij daar ook in gelijke mate door lepra worden aangetast.

Ik meen dus om bovenvermelde redenen te mogen besluiten tot een bewijs te meer voor het autochthoon ontstaan van lepra en tegen het contagium. In een zelfde land toch, op dezelfde plaats zien wij twee nationaliteiten in het innigste verkeer en in aanraking met elkander. De eene, de Indianen, levende volgens natuurwetten, blijft geheel vrij, al verkeeren zij zelfs met leprakoloniën,

de tweede, de negers, blijft niet van lepra verschoond, al drukt het juk van slavernij en dienstbaarheid hen niet en al leven zij afgescheiden van de overige bevolking te midden der bosschen, omdat zij hunne oude gewoonten en levenswijzen niet afleggen.

Laat ons nu onderzoeken hoe het met de Europeanen gesteld is. Aan eenen invoer van lepra door Europeanen is in de laatste eeuwen, sinds de lepra uit die gedeelten van Europa verdween, waar de kolonisten van daan kwamen, niet meer te denken. Bovendien komen lepragevallen voor in familiën die slechts ééne generatie in West-Indië verblijven: de kiem der ziekte door erfelijkheid gelegen blijft dus uitgesloten. Twee mogelijkheden blijven alzoo open, het contagium of het op zich zelf ontstaan der ziekte bij die Europeanen.

Dr. LANDRÉ zegt hieromtrent: « Niet zelden worden jonge kinderen van Europesche ouders, die nimmer lepra in hunne familie gekend hebben door deze ziekte aangetast; het is echter van de meeste aan te toonen, dat zij, zonder voorkennis der ouders of uit onwetendheid, met leprozen in aanraking zijn geweest, of door melaatsche minnen zijn gezoogd.

» Bij deze kinderen kan, dunkt mij, op geene andere wijze dan door contagium het ontstaan hunner ziekte verklaard worden. »

Hier staan wij voor een krachtig bewijs voor het contagium der lepra. Laat ons echter eens onbevooroordeeld onderzoeken hoe het met de zaak gelegen is.

Het eerst viel mij op eene soort van oppervlakkige statistiek, waarin niet alleen de verhouding der aangetaste negers tegenover de Europeanen, maar ook de verhouding der aangetaste Europeanen percentsgewijze

naar de verschillende rangen of standen die zij bekleedden, wordt medegedeeld.

In die soort van ruwe statistiek wordt vermeld: Dat sinds 200 jaren noch onder de Indianen, noch onder de Gouverneurs van Suriname en hunne familiën, een enkel geval van lepra is waargenomen.

Hierop volgen de officieren en de hoogere beambten, en hunne huisgezinnen, waar slechts zeer weinige gevallen waargenomen waren, en wel te verstaan nimmer onder hen die slechts tijdelijk, zoo als dikwijls gebeurt, voor eenig bepaald tijdperk, dat uiterlijk 5 jaren bedraagt, in West-Indië waren gedetacheerd.

Onder de soldaten en plantage-opzigters reeds verscheidene gevallen.

Onder de negers en de met hen op gelijke lijn staande kleurlingen duizenden.

Al dadelijk bij het lezen dezer statistiek, die ik niet alleen in verschillende geschriften, maar uit de herinneringen en gezegden van verscheidene West-Indische familiën bevestigd vond, ontstond bij mij een sterke twijfel aan een contagium dat aldus naar rangen en epauletten zich schikt. Vooral wanneer ik bedacht dat juist onder de hoogere beambten de personen zijn die het meest met leprozen in aanraking komen, als: medici, de beambten aangesteld tot opzigt over de maatregelen genomen met betrekking tot de leprozen enz.: terwijl de onder de Europeanen het meest aangetasten, namelijk de soldaten, dikwijls volstrekt niet in de gelegenheid waren met leprozen om te gaan, immers het gebeurt meermalen dat zij jaren lang op buitenforten zijn gestationneerd.

Meer bekend geworden met de maatschappelijke toestanden en levenswijze in West-Indië, leerde ik de

waarheid inzien van de stelling, dat die stand het meest aan lepra is blootgesteld, welke bij velen en zwaren arbeid, de minst toereikende en slechtste voeding, woning en kleeding heeft, en de minste geestelijke voordeelen geniet. En dan verwondert het mij niet meer dat de lepra naar den stand ziet. Wanneer men toch hoort het ploeteren en zwoegen van hen, die als arme drommels naar de West gekomen, van eene ondergeschikte betrekking tot rijkdom kwamen en dan, vreemd genoeg, schroomden en schaamden zich te herinneren de vroegere dagen van ellende waaruit zij zich door hunne energie wisten te verheffen, dan bevreemdt het mij niet meer dat zulk een betrekkelijk belangrijk contingent leprozen door de Europeanen geleverd wordt. De lepra toch verschoont geen volk en geene nationaliteit; alleen zij die volgens de natuurwetten leven en geene inbreuken op de eischen van het ligchaam maken, hebben eene immuniteit. Die volstrekte immuniteit vinden wij aan den eenen kant bij de Indianen, die geheel volgens natuurwetten leven, aan den anderen kant bij die hooggeplaatste ambtenaren, die zich door weelde en geld alles kunnen verschaffen, wat de inwerking der schadelijke invloeden kan neutraliseren. Onder de hooggeplaatste officieren en beambten daarentegen zijn er verscheidene, die van den eersten trap de ladder moesten beklimmen, en eenige gevallen van lepra onder hen herinneren aan de tijden van privatie.

Onder de soldaten en lagere beambten moet het ons alleen verwonderen hoe het aantal leprozen niet betrekkelijk gelijk aan dat onder de negers staat, daar, volgens persoonlijke zeer te vertrouwen berigten, de toestanden dikwijls geheel gelijk zijn.

Daar ik nu vermeen het autochthoon ontstaan der

lepra in eenen voorgaanden paragraaf te hebben aangewezen, moet het ons niet verwonderen dat de Europeaan in een vreemd land en onder vreemde luchtstreken, bij eene opeenhooping en zamenkomst van alle schadelijke invloeden, die de ondervinding ons als tot de lepra voorbereidende heeft doen kennen, door die vreesselijke ziekte wordt aangetast, te meer daar de zucht om eenmaal in eenen goeden staat van welvaart te geraken, dikwijls overspanning van krachten en voor dit klimaat te veel bezigheden medebrengt. En nu doet het er niets toe of later de persoon tot welvaart, zelfs tot rijkdom geraakt, de knak is gegeven, en de lepra met hare afschuwelijke verschijnselen wreekt de wetten der natuur, die nooit te vergeefs worden overtreden.

Dat onder kinderen van zulke ouders, die dikwijls in hunne eerste jeugd dit leven hebben meêgemaakt of in de dagen van ontbering geconcipieerd zijn, de kiem ontstaat tot ontwikkeling der lepra spreekt van zelf en hoop ik in den volgenden paragraaf, over de erfelijkheid sprekende, nog duidelijker uiteen te zetten. Ons rest dus nog maar een zeer gering aantal gevallen waar bij kinderen in welgestelde huisgezinnen, die nimmer met armoede of ontbering, waarop hierboven gedoeld werd, te kampen hadden gehad, eene ontwikkeling van lepra werd waargenomen. Die gevallen zijn zeldzaam, maar zij bestaan. Allerlei romantische geschiedenissen van zuigen van melaatsche minnen, van wraakoefeningen van beleedigde slavinnen zijn hierover in omloop. Ik kon mij echter door zulk een betrekkelijk gering aantal gevallen van mijne door zulke gewigtige bewijzen gevestigde overtuiging niet zoo ligt laten afbrengen. Evenmin kon ik mij laten overtuigen door het gewigtig argument dat Dr. Uhlig aanvoert, namelijk: Exceptio confirmat

regulam. Echter bij naauwkeurig overdenken en bepraten van het familieleven en de maatschappelijke toestanden in Suriname verwonderde mij het verschijnsel minder.

Het is zonder eenigen twijfel, dat het eerste levensjaar voor het kind en later voor den volwassen mensch van het grootste gewigt is: maar vooral de wijze van voeding gedurende dien tijd heeft eenen ontzaggelijken invloed op de latere constitutie van den ontwikkelden mensch. Dit zien wij dagelijks in onze omgeving, en hooren hoe bejaarde moeders bij hunne volwassene kinderen gebreken van gezondheid van dat eerste levensjaar afleiden, en dat met groot regt. In West-Indië is het eene groote uitzondering dat onder Europeanen een kind door de moeder gezoogd wordt: meestal wordt eene negermin genomen. Deze min, bij wie het kind dan bijna onafgebroken zijn eerste levensjaar slijt, heeft natuurlijk zonder eenige kwade bedoeling dezelfde vooroordeelen en begrippen voor dat kind, als onder haren stand onder de ouders voor al hunne kinderen zijn verspreid. En al wordt in de eerste weken het kind met de moeder- of minmelk grootgebragt, zoo komt men al zeer spoedig tot de inlandsche wijze van voeden. De melk, die vrij moeijelijk aldaar te verkrijgen is, kan hier dus den heilzamen rol niet spelen, dien zij bij ons in de voeding der kinderen speelt. Daarentegen gewent men de kinderen bij die inlandsche wijze van voeden reeds vroeg aan een surrogaat hiervoor, genaamd Kongoleepap, bestaande uit meel van drooge bananen met water en veel suiker of stroop. Bij die voor het overige slechte oppassing wordt die pap aan de kinderen met geweld ingegeven, waardoor eene menigte van digestie stoornissen ontstaan, waaraan menig kind bezwijkt. Dat de kinderen die zulk eene wijze van opvoe-

den overleven, niet onder de gunstigste omstandigheden verkeeren om aan de talrijke schokken, die een tropisch klimaat aanbiedt, weêrstand te bieden spreekt van zelf. Voegt men hierbij, dat verscheidene der bovengenoemde schadelijke invloeden niet bij iedere levenswijze, ten minste voor kinderen kunnen afgeweerd worden, zoo kunnen wij hierdoor de enkele gevallen verklaren, waar kinderen van welgestelde Europeanen, die nimmer tijden van armoede en ontbering gekend hebben, door lepra werden aangetast.

Dat nu in andere landen eveneens kinderen door eene verkeerde voeding in eenen toestand geraken, geschikt tot de ontwikkeling eener constitutionele ziekte, en zij toch de lepra niet krijgen, is wezenlijk geen bewijs voor het contagium. Er behoort eene zamenkomst van zoovele invloeden toe, dat die in verscheidene landen noodzakelijk gemist moet worden. De voorbeelden van autochthoon ontstaan in ons land en in Duitschland bewijzen echter, dat dit niet geheel zonder voorbeeld is.

Ik meen dus in de voorgaande regels te hebben aangetoond, dat, verre er van dat de verspreidingswijze der melaatschheid in de lepralanden ons noodzakelijk van het bestaan van een contagium zoude moeten overtuigen, zij bij naauwkeurig onderzoek ons juist positieve bewijzen geeft, dat een contagium niet bestaan kan.

Ik heb zoo in het breede over Suriname uitgewijd, ten eerste omdat de geschiedenis van de ontwikkeling der ziekte in tegenoverstelling van andere lepralanden tamelijk wel bekend is, en vervolgens omdat zij voor ons land een direct belang aanbiedt als kolonie en als plaats van herkomst der meeste leprozen hier te lande.

Het vierde bewijs voor de besmettelijkheid der lepra is bij enkele menschen hierin gelegen, dat in onze dagen van scherp onderzoek en kritiek het geloof aan de besmettelijkheid nog zoo verspreid is, en vooral de regeringsmaatregelen ter beteugeling dezer ziekte in dezen zin genomen zijn.

In tegenoverstelling der drie eerste categoriën van bewijzen, is deze al zeer arm te noemen, en ik zoude die niet aanhalen, zoo niet melding gemaakt werd van het prestige dat de regeringsmaatregelen en de opinie van het gouvernement hieromtrent uitoefent.

Het is zeker dat bijna in iedere zaak die men bedenken kan, er eene partij is die de regering prijzen zal en eene andere die haar zal laken, en hier zeker vindt men ruimschoots bewijzen, dat het onmogelijk is het ieder naar zijnen zin te maken. Maar wat de houding der regering tegenover de lepra betreft, zoo moet op het oogenblik gezegd worden, dat, te oordeelen naar de genomen maatregelen, zij in het geheel geene opinie heeft, zoo als ik hoop uiteen te zetten in het derde gedeelte mijner verhandeling. Voor eenige jaren was het gouvernement bepaald voorstander en ijverig geloovig aan de besmettelijkheid der lepra, en gaf in dien zin gestrenge edikten uit. Nu verkeert het echter in een stadium van overgang, hierin bestaande dat de gestrenge edikten bestaan, maar niet met die gestrengheid gehandhaafd worden, welke alleen in het geloof der besmettelijkheid nut zoude kunnen aanbrengen. Mogt mijne verhandeling, ook al is het nog zoo weinig, er toe bijdragen de regering te wijzen op den waren weg dien het hierin bewandelen moet, dan zoude mijn innigste wensch, waarmede ik deze verhandeling begon, vervuld zijn.

Achter elkander hebben wij nu de argumenten, die gewoonlijk voor de besmettelijkheid der lepra worden aangehaald, opgesomd, en onze meening over de geldigheid hiervan uitgedrukt. De billijkheid brengt mede dat wij nu ook de bewijzen nagaan voor de tegenovergestelde opinie, en trachten te bewijzen dat er geen contagium der lepra bestaat.

Om niet terug te komen op hetgeen reeds bij de wederlegging der eerste argumenten gezegd is, wensch ik slechts in het kort eenige feiten op te sommen die door zich zelven spreken en geene verdere interpretatie noodig hebben.

Om met de autoriteit van anderen te beginnen, staat het vast, dat even eenstemmig als de schrijvers van de 15de en 16de eeuw zich bevestigend over de besmettelijkheid der lepra uitlaten, door de meeste onderzoekers onzer dagen, die zich eenigen naam in de wetenschap hebben verworven, bijna even eenstemmig de contagiositeit der lepra wordt ontkend. Ik noem hier slechts Danielssen, Boeck, Pruner, Griesinger, Carter en zoovele anderen, die in de gelegenheid waren in verschillende krepralanden naauwkeurig zich met die zaken bekend te maken. Eene menigte andere schrijvers sluiten zich aan hunne opiniën aan, zich echter nog een achterdeurtje open houdende, om op de eene of andere wijze het contagium zoo noodig nog eens te pas te kunnen brengen: een feit dat men helaas dikwijls in wetenschappelijke verschillen vindt, waar het maar zelden voorkomt dat iemand in ronde taal, zonder omschrijvingen te gebruiken, zijne meeningen uitdrukt. Dit voorbeeld wenschen wij niet te volgen, maar op eene wijze die voor geen tweederlei uitleg vatbaar is onze opiniën aan te toonen.

Behalve nu de bovengenoemde schrijvers, vindt de niet-besmettelijkheid der lepra een grooten steun in de autoriteit van het officieel rapport der Engelsche commissie waarvan reeds meermalen sprake was.

Onder de vragen, die ter beantwoording aan medici of andere deskundigen aangaande de lepra door de Royal college of Physicians te Londen gedaan werden, is de tiende vraag aldus gesteld:

« Have you meat with instances of the disease appearing to be contagious, in the ordinary sense of that term i. e. communicated to healthy persons bij direct contact with, or close proximitiy to diseased persons?

» *a.* If so, in what stage was the malady in the diseased person? Were there ulcerations with a discharge?

» *b.* Please to describe briefly the case or cases of communication what you have seen yourself?

» *c.* Does the disease seem to be transmissible by sexual intercourse? »

Men ziet uit de naauwkeurige wijze waarop de vraag gesteld is, het groote belang dat aan de beantwoording er van gehecht werd.

Deze vraag werd gerigt aan de medici in alle Engelsche koloniën waar lepra heerscht, en men weet hoe verspreid die over den aardbol zijn: dus zoowel naar Nieuw-Brunswijk als naar de Engelsche bezittingen in de eilanden van Centraal Amerika en de Antilles en Guyana, zoowel naar de Kaap de Goede Hoop als naar Sierra Leone en Mauritius, zoowel naar Victoria, Nieuw-Zuid-Wallis en Nieuw Zeeland als naar Ceylon en de Engelsche bezittingen in Voor- en Achter-Indië. Behalve naar deze plaatsen werden de vragen ook gerigt tot de Engelsche consuls in Syrië, de noordkust van Afrika, Perzië, Jonische eilanden, Candia, China en Japan, terwijl in een aan-

hangsel nog officiële berigten over de lepra in het Noorden van Europa en in sommige andere verspreide plaatsen, als Madagascar en Bourbon, worden vermeld.

Met ontzettend veel zorg is ieder antwoord opgeteekend met den naam van hem die het gaf er onder vermeld. Het resumé van alle antwoorden op de tiende vraag luidt aldus:

«De eenstemmige overtuiging van de onderzoekers, die de meeste ondervinding op dat punt hebben, is geheel tegenovergesteld aan het geloof dat de melaatschheid besmettelijk is, of door de nabijheid of aanraking met eenen aangetaste kan worden overgebragt. De waarschijnlijkheid hiervan wordt door de ondervinding met de oppassers in de asylen der melaatschen geheel beslissend op dat punt.

» De zeer weinige gevallen, die in eenen tegenovergestelden zin luiden, berusten òf op onvolkomen waarneming, òf zij zijn met zoo weinig oplettendheid voor de noodige bijzonderheden opgegeven, dat zij bovengenoemd besluit niet kunnen verzwakken.

» Dat melaatschheid zelden, zoo ooit, door geslachtsgemeenschap kan overgebragt worden, terwijl een der betrokkene personen hoegenaamd geen aanleg tot de ziekte heeft, is de meening van de groote meerderheid der berigtgevers en van hen die de meeste gelegenheid tot naauwkeurige waarneming hadden.»

Wij zullen ons met dat resumé vergenoegen en niet de beantwoording van deze tiende vraag uit ieder district of plaats vermelden: hiertoe verwijzen wij den lezer naar het rapport zelf. Maar nu vraag ik den onbevooroordeelden lezer af: zoo autoriteiten gelden mogen is dan dit rapport, zamengesteld uit de berigten van de beroemdste geneesheeren met de meeste ondervinding

van alle deelen van den aardbol, geen geldige autoriteit? En kan men ooit stelliger en zekerder conclusie verwachten dan die hierboven is medegedeeld?

Mij voorbehoudende het laatste punt, de lepra in verband met de geslachts-gemeenschap later nog afzonderlijk te bespreken, acht ik mij dus geregtigd tot de conclusie dat, wat autoriteiten betreft, zij onbepaald de besmettelijkheid der lepra afwijzen.

Maar laat ons nu, onbevooroordeeld en vrij van alle autoriteitsgeloof, de zaak alleen uit de feiten onderzoeken.

Wanneer wij hooren dat onder de lagere volksklassen waar de lepra dan in alle landen ook het hevigste heerscht, de onzindelijkheid eenen grooten trap bereikt heeft en aanleiding geeft tot allerlei walgelijke huidziekten, zoo moet het ons niet verwonderen, dat scabies of schurft een gewoon gezelschap van lepra is. Een scabieus individu biedt dagelijks vele versche, van de opperhuid ontbloote plaatsen, tot opname van eenig contagium aan; wanneer wij nu zien dat gezonden en zieken, zoo als onder anderen in het leprozengesticht Batavia te Suriname, woning, huisraad, voeding, slaapstede en kleeding te zamen deelen, en dat nog nimmer eenig geval van lepra op deze wijze zich heeft voortgeplant, kunnen wij dit wel een sterk sprekend bewijs noemen.

Dr. Uhlig, de geneesheer van het etablissement Batavia, de toestanden aldaar schetsende, zegt dat op die plaats verscheidene gezonden gevonden worden onder de nakomelingen in tweede of derde generatie van leprozen, en voor een groot deel onder de suspect verklaarden, die echter reeds 10—20 jaar aldaar waren, zonder lepra te vertoonen, dan is het toch sterk dat hij verklaren kan in 8 jaren onder deze bevolking, die op boven

omschreven wijze onder elkander leeft, nimmer eenig geval van lepra aldus zich te hebben zien overbrengen. Verscheidene medici verklaren zich bij operatiën herhaalde malen gestoken of gesneden en aldus met bloed en etter van leprozen te hebben geïnoculeerd, zonder dat ooit nadeelige gevolgen hieruit zijn geobserveerd.

Zoo er een contagium bestond zoude het in tropische gewesten zich op eene vreesselijke wijze moeten doen gevoelen door de menigte van bloedzuigende insecten die dagelijks bij duizenden van het eene individu op het andere overgaan. Dat er toch wel ziekten, die zich door een bepaald contagium voortplanten, op deze wijze worden overgebragt, bewijst het miltvuur, en in West-Indië de endemische syphilisvorm, de *Yaws;* in onze streken zelfs wordt herhaaldelijk een anthrax door insecten op een ander individu overgebragt.

Een ander gewigtig argument tegen de besmettelijkheid der lepra, dat ook uitdrukkelijk om zijn groot gewigt in het resumé van het Engelsch rapport vermeld is, is de verhouding die de verpleegzusters, oppassers en alle verdere personen, die aan leprozengestichten zijn verbonden, tegenover de melaatschheid aanbieden. Er zijn voorbeelden dat dergelijke personen dag in dag uit gedurende 60 à 70 jaren met die ongelukkigen in dezelfde localiteiten sleten, en dagelijks in de naauwste aanraking met hen kwamen: welnu van alle kanten wordt gemeld, dat onder hen geene gevallen van lepra zich ooit opdoen. Laat de lepra zich voortplanten door een contagium dat nog zoo langzaam is, zoo als men dan ter verklaring van de geringe vatbaarheid van de meeste personen zegt, men kan dan toch wel zeggen, dat die personen, die tientallen van jaren dagelijks onder leprozen verkeeren, het vermeend contagium den tijd gun-

nen om op hen in te werken. En wat is dan de oorzaak dat onder de oppassers en allen die aan de leprozengestichten verbonden zijn, geene gevallen van lepra zich voordoen, terwijl toch overigens bijna geen stand verschoond blijft? Mijns inziens is de verklaring niet moeijelijk. Het leven van zulke oppassers, èn hun voedsel, èn hunne levenswijze, is in zulke gestichten goed, en zij worden uit den aard hunner bezigheden bewaard voor alle overige schadelijk werkende invloeden, die wij, met andere oorzaken gepaard, tot het ontstaan van lepra aanleiding zagen geven. Zoo men dit naging zoude men, ik ben er zeker van, diezelfde volstrekte immuniteit onder de de vaders en moeders van weeshuizen en het personeel van goed onderhoudene hospitalen vinden. Dit alles acht ik bewijzen te meer voor mijne meening.

Dr. Niholson uit Nieuw-Brunswijk zegt: « we have a female who for the last six years has scrubbed the flears on the hospital (het leprozengesticht), washed their clothes, ate, drank, and slept with those affected, and who notwithstanding exhibits no trace of the malady, and at present enjoys good health. »

De berigten van het leprozen-etablissement, hierboven reeds kortelings vermeld, nemen allen twijfel, zoo die na het gezegde nog bestaan mogt, weg.

Dr. Uhlig zegt hieromtrent: « Wenn nun unter diesen Umstaenden die gesunde Bevolkerung jaehrlich zunimmt, wiewohl die Kranken nicht vermindern, da sie durch neue Sendungen zum Theil bestehen aus hier Gebornen, bis zur dritten Generation, zum Theil aus nach hier als suspect gesendeten, und wir sehen, dass nur einige wenige krank geworden sind, und dies durch die Hereditarität der Lepra (waarover later), wenn weiter diese Gesunden selbst ihr 60—70 Lebensjahr überschreiten

ohne leproes zu werden, so kann sicher nicht mit Grund von einer so furchtbaren Contagiösität die Sprache sein.»

Wij hebben ons vooralsnog, wat nadere beschouwing betreft, alleen tot rapporten uit de Engelsche koloniën, uit Noorwegen en uit Suriname bepaald. Uit alle oorden der wereld waar lepra heerscht, zijn echter de berigten gelijkluidend.

De Chinezen nemen volstrekt geene besmetting, alleen enkelen die per coitum, aan.

In het door Dr. Pompe van Meerdervoort overgebragte antwoord der Japansche geneesheeren op de door Virchow gestelde vragen, leest men onder anderen: «geene goed geconstateerde gevallen van besmetting zijn bekend, noch huwelijken, noch coitus hebben eenigen besmettelijken invloed.»

In het overige gedeelte van Europa, Scandinavië uitgezonderd waar wij reeds over handelden, zijn de opiniën evenzoo: de medici in Portugal bijv. zijn bepaald overtuigd van de niet-besmettelijkheid der lepra; zoo als blijkt uit verscheidene stukken vooral in Virchow's Archief geplaatst.

Eindelijk vind ik in de geschiedenis der ziekte en haar raadselachtig verdwijnen uit Europa eveneens een sterk argument tegen de besmettelijkheid. Dat toch met den loop der jaren het karakter der ziekte zich veranderd heeft en van besmettelijk nu niet besmettelijk is geworden, is even bespottelijk als te beweren, dat onder sommige klimaten de lepra contagieus, onder andere dit niet is.

De berigten der oudere schrijvers doen ons de lepra evenzoo kennen als zij nu nog is, en hetzij men de beschrijvingen van de melaatschheid in hare vormen uit

Scandinavië, of van onder de tropen leest, steeds vertoont zij hetzelfde beeld, dezelfde verhoudingen. Zoo als dan reeds vermeld is, verdween de lepra tegen het einde der 16de en 17de eeuw bijna geheel uit Europa. Waardoor? Door het consequent toepassen van het systeem van afzondering, zoo als door enkele voorstanders van contagium beweerd wordt? Neen zeker niet: de geschiedenis is daar om dit beweren te logenstraffen. Ten eerste was in die dagen van verwarring en gebrek aan regel in alles, aan geen consequent toepassen van eenigen maatregel te denken. Ten tweede heerschte de lepra sterk in landen waar nimmer leprozengestichten bestaan hebben, noch het afzonderingssysteem ooit werd toegepast, en toch verdween de lepra uit die landen. Ik noem hier slechts het grootste gedeelte van Duitschland en Noord-Italië, in welk laatste land de lepralijders zelfs geheel vrij zonder eenige beperking rondliepen. Ten derde eindelijk bestonden in vele landen leprozengestichten als liefdadigheidsinstellingen, zonder dat in eenig opzigt het afzonderingssysteem werd te pas gebragt. Hoogstens waren dan enkele voorwaarden voorgeschreven, als: het aangezigt te bedekken enz. om het afzigtelijke hunner misvormingen te verbergen. Zulk eene verhouding bestond in de meeste steden van ons vaderland, waar, zoo als ik reeds vroeger vermeld heb, de melaatschen als het ware een gild vormden, hunne omgangen hielden, enz. Als landen waar bepaald en streng het afzonderingssysteem werd toegepast, zijn te noemen: Frankrijk en een gedeelte van Duitschland, benevens sommige verspreide plaatsen in andere landen, onder anderen ook op enkele plaatsen in ons vaderland. Wij kunnen dus de Noordsche en Portugesche regering geheel gerust stellen, en beweren dat het niet aan gebrek aan maatregelen tot afzondering der melaatschen is

toe te schrijven, dat de lepra nog in die districten bekend is.

Vóór dat wij van dit onderwerp afstappen, wensch ik met eenige woorden nog een punt aan te stippen, dat door de verdedigers van het contagium altijd aangehaald wordt, en zelfs door de bovenbedoelde twijfelmoedige aanhangers der tegenovergestelde opinie als niet onmogelijk of als zeker geconstateerd wordt aangemerkt, namelijk: de overbrenging van lepra door geslachtsgemeenschap. Zij die de laatstgenoemde opinie omhelzen, zullen, naar ik meen, moeijelijk kunnen volhouden, dat zij aan geene contagiositeit der lepra gelooven: want mij refererende aan de definitie van besmettelijkheid in het begin van dezen paragraaf gegeven, zien wij, zoo lepra door geslachts-gemeenschap wordt overgebragt, wel degelijk een virus, dat, bereid bij een individu, bij een ander overigens gezond individu dienzelfden ziektevorm veroorzaakt. Wat deze quaestie nog meer belangrijk maakt is, dat verscheidene volken, die aan geen andere wijze van besmetting gelooven, wel die per coïtum aannemen, zoo als onder anderen de Chinezen. Nu zeggen zij, die een contagium der lepra verwerpen en toch de mogelijkheid van overbrenging op deze wijze toegeven, dat dit bij een groot aantal ziekten gevonden wordt, die niemand besmettelijk noemen zal, waaronder carcinosis en tuberculosis, vooral door de jongstleden daarover plaats gehad hebbende discussiën, eene eerste plaats innemen. Deze quaestie is zoo moeijelijk en wordt door zulke geleerde lieden voor en tegen besproken, dat ik het niet wagen zal een oordeel hierover uit te brengen. Ik aarzel echter niet, mij tot mijn onderwerp bepalende, mijne meening over de overbrenging van lepra per coïtum te zeggen.

In de eerste plaats komt iedereen hierin overeen, dat het gevaar van overbrenging niet bestaat bij eene enkele of weinig plaats gehad hebbende gemeenschap. Eenige feiten kunnen dit als voorbeelden ophelderen. Op Candia is eene groote menigte melaatsche vrouwen die zich aan prostitutie overgeven. Onder het volk, verklaart Dr. Hyordt, wordt geen enkel geval van lepra aan de gemeenschap met die personen toegeschreven. Een tweede voorbeeld vinden wij in Canton. De wet houdt in China de lepra voor besmettelijk, terwijl onder het volk alleen het geloof aan de besmettelijkheid door geslachts-gemeenschap heerscht. Dit belet niet dat te Canton, waar de meeste melaatschen uit bijna geheel China zamenvloeijen en in de lepra-dorpen zamenwonen, echter vele melaatsche vrouwen in de stad zelve zich aan prostitutie overgeven. De wet laat dit oogluikend toe, en de berigten van den Engelschen consul en van eenige zendelingen uit Canton, Shanghai en Macao stemmen hierin overeen, dat nooit gevallen van lepra hiervan afgeleid worden.

Hierin komen dus beide meeningen overeen, dat voor overbrenging der lepra eene langdurige en herhaalde cohabitatie noodig is, zoo als men dit vindt bij het huwelijk of bij een zamenleven zonder de formaliteiten door kerk en Staat vereischt. Hier scheiden zich de opiniën. Terwijl sommigen lange lijsten van feiten opmaken, om te bewijzen dat in het huwelijk de ziekte niet van het eene individu op het andere overgaat, noemen anderen dit als eene der veelvuldigste oorzaken.

Onder de oudere schrijvers, die andere wijzen van besmetting ontkenden, wordt vleeschelijke vermenging ontwijfelbaar als bron van overdragt der ziekte genoemd: Hasselaar, in zijn werk over de melaatschheid, dringt hier zeer op aan.

Zoo als men uit de hierboven vermelde vraag van het Engelsche rapport heeft kunnen zien, is het punt, dat nu onze beschouwing uitmaakt, uitdrukkelijk vermeld. In de antwoorden hierop uit de meest verschillende plaatsen gegeven, komt eene lange lijst voor van voorbeelden waar gedurende langen tijd melaatschen met gezonden door het huwelijk verbonden zamenleefden, zonder dat de ziekte op de gezonden overging.

Eenige dier voorbeelden willen wij hier aanhalen:

Uit Nieuw-Brunswijk wordt gemeld: « Several lepers have cohabited with their wives for years, and no infection was communicated to their. »

Trinidad: « The disease has not been transmissible by sexual intercourse in many cases, which have been under my care, and which most decidedly conform my opinion that it is not contagious. »

Guyana: « I have known instances where black women have cohabited for years with their husbands while labouring under confirmed and ulcerative leprosy, and have children by them, without manifesting the slightest trace of the disease. »

Kaap de Goede Hoop: « I have known lepers cohabiting with females, who remained exempt. »

Damascus: « It is not contagious and not transmissible by sexual intercourse. »

Jonische eilanden: « Women have often lived with leprous husbands without contracting the disease. »

Hiermede kunnen wij volstaan, die meer in het bijzonder de berigten wil nazien, verwijs ik naar het groote Engelsche rapport pag. XIII.

Doch ook, hoewel verreweg de meerderheid erkent nimmer gevallen van besmetting langs dezen weg gezien te hebben, zijn er eenige gevallen opgenoemd, waar

na het huwelijk de vroeger gezonde man of vrouw melaatsch werd.

De berigten uit Suriname, waar ik meer bijzonder mede bekend heb kunnen worden, leverden mij honderden voorbeelden van geheel straffeloos zamenleven van melaatschen met gezonden. Door de negervrouwen worden de melaatsche mannen zeer gezocht, daar zij meenen dat deze meer dan anderen hunne geslachtsdrift kunnen voldoen, en het volk vreest niet dit met lepra te zullen bekoopen. Over enkele gevallen onder de Europeaansche bevolking voorgekomen, waar mannen, na met melaatsche vrouwen geleefd te hebben, lepra-verschijnselen vertoonden, spreek ik later.

Maar de sterkste bewijzen tegen de contagiositeit der lepra per coïtum vinden wij wel in het leprozen-etablissement Batavia. Gezonde mannen nemen aldaar melaatsche vrouwen en omgekeerd: natuurlijk bestaan er ook gevallen van huwelijken waar man en vrouw beiden ziek zijn. Ook de onzedelijkheid heeft daar eenen hoogen graad verkregen, zoodat het zieke en gezonde element, in spijt van het kerkelijk huwelijk, dagelijks in de innigste aanraking komt: want de geheele bevolking leeft in het meest uitgebreide concubinaat. En niettegenstaande deze toestanden, komen hieruit geene gevallen van lepra bij de betrokkene personen voor.

Maar hoe moeten wij ons dan toch de tegenstrijdige berigten aan beide zijden van geloofwaardige personen verklaren? Ik geloof dat de verklaring niet ver te zoeken is: in geenen toestand toch zijn verschillende individuen meer aan denzelfden invloed onderworpen, dan in het huwelijk. Kan het ons dan verwonderen, wanneer een der echtgenooten door eenen zamenloop van schadelijke invloeden melaatsch is geworden, dat na eenigen tijd de

andere, aan dezelfde invloeden blootgesteld, het ook wordt? Dit is niets vreemds, maar uitzondering. In die gevallen toch van een huwelijk tusschen eenen melaatsche en eene gezonde, veranderen de omstandigheden. Het kan zijn, dat zij zich dan in een leprozengesticht bevinden, waar de meeste waarnemingen van immuniteit der gezonde personen in het huwelijk met melaatschen van dagteekenen: de personen bevinden zich dan onder zekere zorg en opzigt, en zijn althans niet meer blootgesteld aan die invloeden, welke wij gezien hebben dat de kiem tot lepra bij overigens gezonde personen leggen. Het kan verder zijn, iets dat men dagelijks ziet, dat na het huwelijk de huisselijke omstandigheden: onreinheid, slechte voeding, slechte kleeding enz. door zorgen van man of vrouw verbeteren, en dan vervalt wederom de reden waarom de gezonde persoon zoude aangetast worden. Alleen dus in die gevallen waar bij een huwelijk of zamenleven het gezonde individu in dezelfde levensomstandigheden komt, waarin het zieke individu leefde, kunnen wij natuurlijk verwachten, dat het gezonde individu zal worden aangetast. In die gevallen verder, om onze beschouwing te completeren, waar de kiem der ziekte door erfelijkheid gelegen is bij een der echtgenooten, en de omstandigheden overigens vrij goed zijn, bestaat er geene reden waarom de gezonde zoude aangetast worden. En ziehier eene eenvoudige verklaring, waarom de meerderheid der gevallen tegen den invloed van het melaatsche op het gezonde individu bij cohabitatie spreekt, en er aan den anderen kant toch gevallen voorkomen, waar het gezonde individu na het huwelijk met een melaatsche, zelf ook aangetast wordt. Zooveel ik heb kunnen onderzoeken, beantwoordt deze eenvoudige verklaring aan de

feiten, en zoude aldus een raadsel, dat op den eersten aanblik zeer lastig schijnt, opgelost zijn.

Alles resumerende ontkennen wij dus geheel de besmettelijkheid der melaatschheid onder welke omstandigheden ook, zoo wij vermeenen, op degelijke gronden en ware feiten ons steunende.

§ III.

Over de erfelijkheid der lepra.

« Det har altid vist sig at vaere an vanskelig Sag, at komme efter de sande Arvelighedsforkolde i en Sygdom, som hjemsöger vaesentligst de lavere Folkeklasser, der kun liden Besked vide om deres laengere tilbage liggende Slaegter, og denne Vanskelighed har ogsaa vist sig at vaere tilstede i fuldt Maal ved de Undersögelser der til forskellige Tider ere foretagne i de Spedalskes respective Hjembyder. » Met deze woorden begint Danielssen zijne behandeling over de erfelijkheid der spedalsked, en om de waarheid en het gewigt van dit gezegde herhalen wij deze phrase woordelijk aan het hoofd van dezen paragraaf en laten wij hier de vertaling volgen: « Het is altijd zeer moeijelijk geweest, het ware aandeel der erfelijkheid te bepalen in eene ziekte, welke vooral de lagere volksklassen aantast, die hunne afkomst niet kennen, en deze moeijelijkheid heeft zich inzonderheid voorgedaan bij de onderzoekingen, die men in verschillende tijden en in verschillende landen over de melaatschheid heeft in het werk gesteld. »

Het is deze oorzaak, die gemaakt heeft dat de erfelijkheid dezer ziekte niet bepaald bewezen is, al zou men ook kunnen verwachten, dat niets gemakkelijker

bij goede statistieken zijn zoude. Het aandeel der erfelijkheid in de ætiologie is echter zoo groot, dat met al de bovengenoemde moeijelijkheden, dit echter nog gemakkelijk genoeg kan worden aangewezen.

Voor alles bedenke men echter wel, dat de herkomst van melaatsche ouders slechts eene kiem tot lepra legt, die meestal uitwendige schadelijke invloeden noodig heeft om tot uitbarsting te komen, en dit dan veel ligter dan bij individuen van gezonde ouders onder den invloed dier oorzaken doet.

Hirsch zegt, dat in de geheele ætiologie niet een zoo helder en goed geconstateerd punt is, als de invloed der erfelijkheid, en beweert, dat er alleen nog strijd kan bestaan over de hoegrootheid van dien invloed. Geheel kan ik hem dit niet toestemmen, want eene studie der verschillende locale berigten over lepra, toont uit vele landen personen, die den invloed der erfelijkheid geheel loochenen.

In Noorwegen, waar juist de quaestie over de erfelijkheid en hare verschillende graden het onderwerp van groote verschillen is geweest, noemen wij onder degenen die de erfelijkheid der lepra geheel in twijfel trekken, Holmsten, terwijl Dr. Hyordt haar slechts eene zeer ondergeschikte rol doet spelen. In Portugal ontkent Dr. Beirao geheel den invloed der hereditcit, en, om van ons vaderland en onze bezittingen te spreken, Dr. Landré en zijn zoon, de schrijver van de meermalen vermelde dissertatie, die op gronden van statistieken uit Suriname en uit de leprozen-etablissementen tot de conclusie komen, dat men geen grond heeft, om ontwijfelbare hereditaire gevallen van lepra aan te nemen.

Het geloof aan den belangrijken invloed dien de erfe-

lijkheid in de ætiologie der melaatschheid speelt, is reeds zeer oud. In de tijden, die in het Oude Testament beschreven worden, toen men de melaatschheid als eene straf des hemels beschouwde, wordt met betrekking hierop herhaalde malen melding gemaakt van bezoeking door die plaag tot in het derde en vierde geslacht.

De middeleeuwsche schrijvers, HALY-ALBAS en AVICENNA vermelden het als ontwijfelbaar, en behalve eenige hierboven genoemde uitzonderingen erkennen alle schrijvers in meerdere of mindere mate den invloed der erfelijkheid op de ontwikkeling der lepra. Op de achtste vraag van het Engelsche rapport: « Does the disease appear ofter to be hereditary? » werd van *alle* plaatsen waar lepra gevonden wordt, eenstemmig de invloed der erfelijkheid erkend.

Wat de overtuiging der leeken betreft, zoo is dit geloof in alle landen als eene bepaalde waarheid verspreid: niet overal neemt het volk zulke strenge maatregelen als in Sharunpore in de noord-westelijke provinciën van Voor-Indië, waar het geloof aan erfelijke voortplanting zoo diep is ingeworteld, dat zij weleer niet alleen den melaatsche, maar al zijne betrekkingen levend begroeven, uit vrees dat de ziekte zich aan verdere geslachten zoude mededeelen; natuurlijk heeft het Engelsche gouvernement hier een einde aan gemaakt. Overal echter straalt in het volksgeloof de vaste overtuiging van de erfelijkheid der lepra door.

Laten wij ons nu weder, na vermelding der autoriteiten, tot eene bloote overweging der feiten en vooral der cijfers begeven, die hier eene groote rol spelen.

Maar het is goed eerst in het kort te bespreken, hoe een geval van erfelijkheid bepaald moet worden. Zoo met

voldoende zekerheid vast staat, dat ouders of grootouders aan lepra geleden hebben, en wij de ziekte reeds op jongen leeftijd (aangeboren lepra komt nooit voor) vinden bij kinderen of kleinkinderen, vooral zoo deze niet aan bijzondere schadelijke invloeden zijn blootgesteld, kunnen wij dit bepaald erfelijkheid noemen.

Dergelijke statistieken, waaraan niet te twijfelen valt, zijn zeer zeldzaam, omdat zij moeijelijk te verkrijgen zijn. Zij kunnen alleen gevonden worden in leprozengestichten, waarin gedurende verscheidene tientallen van jaren de lijders en hun kroost zijn nagegaan. Deze verhoudingen vinden wij niet eens in alle leprozengestichten, maar op eene buitengewoon voortreffelijke wijze in de berigten van het leprozengesticht Batavia in Suriname.

Verder kan deze verhouding nog met zekerheid worden nagespoord op plaatsen, waar de ziekte eerst in latere tijden ontstaan is, en als het ware van ieder geval tot den stamboom kan worden opgeklommen. Dit vinden wij in het kleine omschrevene gedeelte van Nieuw-Brunswijk, waar lepra gevonden wordt.

Laten wij eerst nader de cijfers van het leprozenetablissement Batavia nagaan. Onder het bestuur van verschillende geneesheeren bestaat deze inrigting sinds de helft van het jaar 1823. Van dien tijd af bestaan min of meer naauwkeurige berigten over het aantal geboorten, sterfgevallen, gezonden, aangetasten, enz. Gedurende die 45 jaren zijn de statistische berigten over het aantal aangetasten niet altijd even naauwkeurig opgegeven. Van sommige geneesheeren bezitten wij echter zeer juiste berigten hieromtrent, die onderling ook tamelijk wel overeenkomen.

Maar, men moet hier de zaak goed begrijpen, wan-

neer ik spreek van statistieken van het aantal aangetasten, zoo bedoel ik niet tabellen, waarin opgegeven wordt bij hoeveel individuen der naar het leprozen-etablissement gezonden melaatschen, men met zekerheid kan nagaan of erfelijkheid in den boven uitgedrukten zin aanwezig was. Zulk eene statistiek kan niet anders dan zeer gebrekkig en onvolledig zijn, en tot verkeerde resultaten voeren. Onder de negers toch, waar zoovele slaven onder waren, zijn er velen die niet weten wie hunne ouders zijn, of hen sinds hunne jeugd niet gezien hebben, dus meestal evenmin weten welke ziekten hunne ouders hebben of gehad hebben, als dat zij weten hoe oud zij zelven zijn. Wanneer wij dus alleen wenschen te oordeelen over zekere gegevens, moeten wij deze statistieken uitsluiten.

Het is daarom dat ik de resultaten, die Dr. Drognat Landré trekt uit de rapporten en statistieken van Dr. Ooykaas, niet kan goedkeuren. Dr. Ooykaas verklaart in zijn uitgebreid rapport, dat in 1853 er 448 individuen op Batavia zich bevonden, waarvan 112 niet melaatschen. Onder de overige 336 aangetasten kon men slechts van 33 individuen met zekerheid uitmaken, dat zij uit besmette ouders of voorouders gesproten waren. Geeft dit nu regt om de percentsgewijze verhouding der erfelijkheid in de ætiologie der lepra op hoogstens 9,8 % te bepalen? Ik zoude dit goedkeuren, als men het een minimum, eene met zekerheid bepaalde kleinste grens noemde, terwijl het eigenlijke cijfer dier verhouding hooger, misschien wel het dubbele of driedubbele zijn kan. Van die 33 aangetasten is het met zekerheid bewezen, maar bij de bovenvermelde maatschappelijke toestanden, en de moeijelijkheid of onmogelijkheid van nasporing bij zoovele anderen, blijft de mogelijkheid of liever de hoogste

waarschijnlijkheid bestaan, dat onder de 303 overigen nog verscheidene in het geval verkeeren van uit besmette ouders of voorouders te zijn geboren, zonder dat men het kan nagaan.

De statistiek van Dr. Uhlig daarentegen kan mathematisch zeker genoemd worden :. hoewel wij hieruit moeten opmerken, dat het verkregen cijfer der percentsgewijze verhouding van het contingent, dat de erfelijkheid aan de lepra brengt, een minimum aangeeft. De melaatschen toch op het etablissement verkeeren onder vrij goede omstandigheden, dat is te zeggen, zij leven verwijderd van de schadelijke invloeden, die in het gewone leven de kiem der lepra, door de erfelijkheid gelegd, zouden hebben doen ontwikkelen.

Dr. Uhlig heeft zijne statistiek bepaald tot de van melaatschen oorsprong afstammende en op het etablissement geboren individuen, die dus onder de oogen van de aldaar gevestigde medici zich hebben ontwikkeld, en waaraan alzoo onbepaald vertrouwen en bijna mathematische zekerheid kan worden gehecht. Het aantal personen in bovengenoemd geval verkeerende, bedraagt 164, waarvan 72 mannen en 92 vrouwen.

Van dit aantal zijn 23 melaatschen (10 mannen en 13 vrouwen); de percentsgewijze verhouding van de erfelijkheid in de ætiologie der lepra bedraagt dus $13^{8}/_{9}$% voor de mannelijke bevolking, $13^{3}/_{23}$ % voor de vrouwelijke.

Hierbij voegt Uhlig de volgende woorden: «Ich habe das Aequivalent der Hereditarität auf einen so kleinen Maasstab berechnen mussen, um der Wahrheit getreu zu bleiben. Ich zweifle nicht dass unter den nach hier gesendeten Kranken sich noch eine grosse Zahl befinden mögen, deren Vorväter auch krank waren, doch die Unwissenheit der Neger, und ihre oft sehr frühe Ab-

scheiding von ihrer Familie (vooral in den slaventijd) würde ein Untersuch sehr erschweren, und das Resultat zweifelhaft machen.»

Dus nog eens herhalende, dat ook dit nu verkregen cijfer een minimum is, constateren wij toch den invloed der erfelijkheid door het nu bewezen feit, dat 14 % der afstammelingen van melaatschen door de ziekte worden aangetast, terwijl voor de niet van melaatsche afkomst zijnde individuen dat cijfer 2—3 % bedraagt.

Een tweede bewijs, waarop met tamelijke zekerheid de invloed der erfelijkheid kan worden aangetoond, vinden wij in de nieuwere berigten over Nieuw-Brunswijk. Dr. GORDON, de geneesheer van het leprozengesticht aldaar, verklaart, dat de lepra enkele huisgezinnen aantast en zich bij dezen bepaalt, en zoo op enkele uitzonderingen zich steeds verhouden heeft sinds de ziekte voor het eerst daar werd waargenomen. De ziekte kon steeds tot den grootvader worden teruggebragt. Zich steunende op deze feiten en op het feit dat alle melaatschen in het gesticht betrekkingen van elkander zijn en meestal zeer na in den bloede, blijft hem geen twijfel meer over dat de ziekte erfelijk is.

Wij hebben hier dus een voorbeeld van verbreiding der lepra bijna of misschien geheel alleen door erfelijkheid, daar de bodem niet eigen of geschikt is voor de ontwikkeling der melaatschheid. Om deze bijzondere verhoudingen biedt Nieuw-Brunswijk eigenaardig belang aan voor de studie der oorzaken van de lepra.

Wat nu betreft de statistieken uit de verschillende landen, waaraan niet die mathematische zekerheid als aan de bovengenoemde voorbeelden kan gegeven worden, zoo er al twist over de hoegrootheid der percentsgewijze verhouding bestaan moge, zij dienen toch allen om het bestaan

van den invloed der erfelijkheid op de uitbreiding der lepra te bewijzen.

Wat Scandinavië betreft, het land waar het eerst naauwkeurige waarnemingen op eenigzins grooter schaal over dit onderwerp werden gedaan, zoo verklaarden de eerste dier «gewissenhafte» onderzoekers, Danielssen en Boeck, op grond hunner groote ondervinding in de hospitalen en leprozengestichten, de erfelijkheid voor de grootste oorzaak van uitbreiding der ziekte.

Uit eene statistiek, opgemaakt uit een aantal ziektegevallen van het groote hospitaal te Bergen, trekken zij de volgende resultaten: van 145 melaatschen van den tuberculeuzen vorm waren er 43 die van vaders- of moederszijde of van hooger op in directe lijn lepra in de familie hadden, en 84 die in de collaterale familie gevallen van melaatschheid konden opnoemen; van den anæstethischen vorm waren deze cijfers op 68 lijders 26 in directe lijn en 32 in collaterale lijn.

Hier moeten wij een oogenblik stilstaan, om te onderzoeken welke waarde wij aan erfelijkheid in de zijdelingsche linie moeten toekennen. Dat een geval van lepra in eene familie opgenoemd mag worden als praedisponerende tot een ander geval in een der collaterale takken, onverschillig in welke generatie, komt mij te ongerijmd voor om over te spreken. Alleen wensch ik de cijfers der directe lijn als minimumcijfers te beschouwen, daar voor mij het voorkomen van lepra in de collateraal-takken, vooral in de lagere volksklasse bij minder beschaafde of onbeschaafde volken, vermoeden zoude kunnen geven op mogelijk in vroegeren gemeenschappelijken stamboom voorkomende gevallen van lepra, die niet verder ter kennis zijn gekomen. Volgens de statistieken van Boeck en Danielssen zouden wij dus

komen tot eenen invloed van tusschen de 47—48 %, om het zoo eens uit te drukken, terwijl ik de cijfers van BOECK en DANIELSSEN van 90 % als overdreven en niet voldoende gegrond beschouw.

Een ander punt, waarin ik het waag van gevoelen te verschillen met twee der uitstekendste autoriteiten op dat punt, is hunne meening, dat, zoo de erfelijkheid praedispositie bij een individu gaf, de lepra ook altijd moet uitbreken. Dat dit niet zijn kan is gemakkelijk te verklaren: het feit bestaat toch en wordt ook door DANIELSSEN en BOECK aangenomen, dat lepra een geslacht kan overspringen (waarover later). Zoo het vrijblijvende geslacht dan niet die praedispositie tot lepra bezat, zoude zij het ook niet aan het tweede geslacht kunnen overbrengen. Volgens mijne meening over de ziekte kan ik mij dan ook best verklaren hoe, hetzij door afwezigheid der schadelijk werkende invloeden, hetzij door andere oorzaken, de kiem van lepra, door de erfelijkheid gelegd, niet tot ontwikkeling komt, hetgeen niet belet, dat een dergelijk vrijblijvend persoon de praedispositie tot lepra aan zijn geslacht kan overbrengen. Dat evenwel de erfelijkheid geen hersenschim is, blijkt hieruit, dat de percentsgewijze verhouding der aangetasten onder het geslacht van melaatschen op zijn minst tienmaal grooter is, dan onder de gezonde bevolking.

In een later werk zegt DANIELSSEN: «Il n'y a aucun fait qui ait pu modifier mon opinion sur la cause interne de la spedalsked. M. BOECK et moi nous avons aussi fait clairement ressortir, que cette cause interne, ou, si l'on veut, cette disposition à la maladie, peut être ou héréditaire ou acquise, et plus tard le même fait a été suffisamment constaté par les médecins qui se sont spécialement occupés de la spedalsked. On a seu-

lement élevé des doutes sur la grande importance que nous avons attribuée à l'hérédité dans nôtre traité, et il résulte que beaucoup de médecins ne pensent pas que l'hérédité joue à la naissance et à la propagation de la maladie le grand rôle que nous lui avons attribué.»

Dit is dan ook waar: in den langdurigen strijd dien de resultaten van BOECK en DANIELSSEN in Noorwegen verwekten, en waarin RIDENCAP, CONRADI, HOEGH en HOLMEYER den grooten invloed der erfelijkheid verdedigden, HYORDT en HOLMSTEN daarentegen tegen dien invloed ijverden, blijkt, dat zelfs de grootste tegenstanders, die de erfelijkheid der ziekte in twijfel trekken, toch eene percentsgewijze verhouding van 13 % voor de gevallen van lepra bij afstammelingen in de regte lijn van melaatschen aannamen. Daar dit cijfer, om bovenvermelde redenen, noodzakelijk een minimum cijfer is, noem ik de cijfers der tegenstanders als bepaald pleitende voor erfelijkheid. Want men moet steeds het cijfer der verhouding van de erfelijkheid in de lepra vergelijken met het cijfer der verhouding van de aangetaste tot de gezonde bevolking, en dan vindt men tusschen de verhouding van 42 melaatschen op 1000 (de grootste uitbreiding van lepra in Noorwegen, namelijk in het district Askerold) en van 13 op de 100 individuen waar erfelijkheid in het spel is, een verschil groot genoeg om een enorm gewigt aan de erfelijkheid in de ætiologie der lepra toe te kennen. Maar dat de cijfers van HOLMSTEN te laag zijn, heeft DANIELSSEN in een later werk bewezen. Ten eerste hebben naauwkeurige onderzoekingen vooral van den inspecteur der geneeskunde in de provinciën Bergen en Stavanger aangewezen, dat lepra in huisgezinnen voorkwam, die vroeger door de districts-medici als vrij van lepra verklaard waren. Ten tweede verder is

gebleken, dat er eene oorzaak bestond, die het onderzoek naar de erfelijkheid der lepra zeer onzeker maken moest. In Noorwegen namelijk is de tuberculeuse vorm der lepra het meest verbreid en is de anæstethische vorm slechts sinds kort als zoodanig onder de bevolking bekend. Bepaald zijn de prodromi van den anæstethischen vorm, (waar die zoo lang duren kunnen), onbekend bij de meesten van het landvolk, en men begrijpt hoe onzeker dit de narigten over erfelijkheid maakt. Het is toch waarschijnlijk, dat verscheidenen onder de voorouders van de tegenwoordige bevolking aangetast waren door den anæstethischen vorm, zonder dat men dit vermoeden bewijzen kan; want, zoo als DANIELSSEN zegt, het eerste vereischte om narigten hierover te geven, namelijk de bekendheid met de ziekte, ontbreekt geheel. Twee oorzaken hebben dus tot nu toe belet, dat men den invloed der erfelijkheid op de ontwikkeling der lepra in zijn geheel kennen leerde, namelijk de gebrekkige kennis der geslachten en afkomsten der melaatschen aan den eenen kant, eene goede bekendheid met de ziekte aan den anderen. Wat het laatste punt betreft, zoo zij hier nog vermeld, dat de anæstethische vorm in zijne eerste tijdperken veel gemakkelijker met andere huidziekten verwisseld wordt dan de tuberculeuse vorm.

Over Scandinavië ben ik eenigzins uitvoerig geweest: over de andere landen kan ik korter zijn. Ofschoon in verschillende verhoudingen, wordt de erfelijkheid in alle gewesten erkend. Bekend is de waarneming van Dr. HJALTELIN op IJsland, dat van de in het jaar 1837 aldaar bekend geworden en onderzochte gevallen van lepra, de ziekte bijna overal hereditair was.

Ons doel is alleen geweest om uit bovenstaande feiten, door voorstanders en tegenstanders erkend, het bestaan

van den invloed der erfelijkheid op het ontstaan van lepra te verklaren. Ik voor mij besluit uit de zekere gegevens, in het begin van dezen paragraaf vermeld, dat die invloed verschilt in de onderscheidene landen, al naarmate de schadelijke invloeden aldaar bijdragen tot het spontaan ontstaan der ziekte, en ik sluit mij volkomen aan de meening van Uhlig aan, dat de invloed der erfelijkheid misschien niet eens zoo groot is als bij scrophulose, tuberculose en karkinoma. Doch hierover later bij het algemeen overzigt over de oorzaken der lepra.

Nog een enkel woord wensch ik te spreken over de verschillende verhoudingen en vormen waaronder de erfelijkheid in de lepra zich uit.

De vrij algemeen heerschende meening, dat de lepra sommige geslachten overspringt, om in een later geslacht met vernieuwde woede hare verwoestingen aan te rigten, beschouw ik ook als ongegrond: het hevigst ziet men de gevolgen van de erfelijkheid der lepra in het eerste geslacht en hoe meer de generatie zich van de zieke bron verwijdert, des te geringer wordt het gevaar van uitbarsting, des te kleiner de intensiteit van het verloop.

Deze waarheid, waar buitendien de redeneringen van een gezond verstand zich geheel mede kunnen vereenigen, is in China algemeen erkend. Men houdt daar algemeen de lepra voor erfelijk, maar meent, dat, zoo de personen niet in bijzondere schadelijke of ellendige omgeving leven, de intensiteit van het ziektebeloop van geslacht tot geslacht afneemt, zoodat algemeen wordt aangenomen, dat de melaatschheid bij de kinderen van het vierde geslacht uitgewoed en verdwenen is, ten ware door een huwelijk met een melaatsch persoon van vroegere generatie de lepra-dispositie is vermeerderd ge-

worden. Daarom trouwen melaatschen in China bijna alleen met zieken in denzelfden graad aangetast als zij, dat is, evenveel generatiën van de ziektebron verwijderd.

Wat hiervan zij, durf ik niet verzekeren: dat er echter iets dergelijks ook in andere landen wordt waargenomen, wordt door de berigten uit sommige landen bewezen. Het spreekt van zelf, dat alsdan die generatiën (van den kranken boom af tot het verdwijnen der ziekte) onder gunstige omstandigheden moeten verkeeren, ten minste bewaard blijven voor de schadelijke invloeden waardoor lepra zich ontwikkelen kan. Echter valt het zeer moeijelijk positieve gegevens over deze zaak uit andere landen te verkrijgen, daar in China alleen van gouvernementswege wetten zijn uitgevaardigd, waarbij huwelijken tusschen gezonden en melaatschen verboden en nietig verklaard worden, en alleen huwelijken worden toegestaan tusschen melaatsche individuen die in denzelfden graad zijn aangetast.

Maar wanneer dit alles waar is, wat moet men dan zeggen van het beweren van zoovele vertrouwde autoriteiten op dit gebied, dat de lepra herhaalde malen het eerste geslacht overspringt om zich in het tweede te vertoonen? En hoe komt het dat dit niet alleen uit Scandinavië, maar ook uit andere streken bijv. de Ionische eilanden, Creta en Voor-Indië gemeld wordt? Veel heb ik hierover nagedacht, vooral omdat het overspringen van een geslacht in eene familie door de verschijnselen eener dyskrasie herhaaldelijk vermeld wordt in de pathologie. In het bijzonder meent men dit bij jicht en podagra te hebben opgemerkt.

Hoewel ik niet wagen durf dit verschijnsel op meer natuurlijke oorzaken terug te voeren, of de waarheid er

van geheel te ontkennen, zoo kan ik echter niet nalaten een vermoeden mede te deelen, hoe ik mij natuurlijkerwijze het somtijds overspringen van een geslacht door de lepra verklaren kan.

De kiem van de lepra wordt door de erfelijkheid zonder eenigen twijfel steeds in het nakroost van alle aangetasten gelegd. Nu blijkt het echter uit voorgaande statistieken dat niet allen worden aangetast, en dit verklaart zich daaruit, dat in deze gevallen, door het gemis van zamenloop van schadelijke invloeden, de kiem door de erfelijkheid gelegd niet tot ontwikkeling komt. Welnu, het komt mij waarschijnlijk voor, dat door melaatsche ouders dikwijls eene meer dan gewone zorg besteed wordt aan de opvoeding en hygiënische verhoudingen der kinderen, en dat hierdoor de kiem der lepra niet tot ontwikkeling komt. De kinderen echter, groot geworden zijnde, leven op dezelfde wijze als hunne ouders voort, en zoo komt het dat bij hunne kinderen, waar eveneens de kiem tot lepra voorhanden is, deze ziekte tot ontwikkeling komt. Wat mij hierin versterkt is, dat het overslaan van een geslacht niet regel maar uitzondering is, zoo als goede zorgen voor de kinderen in de onbeschaafde klasse eveneens uitzondering uitmaken.

Hoe het zij, ik voor mij geloof niet, dat het in het wezen der ziekte ligt een geslacht over te springen, maar meen dat door de erfelijkheid onveranderlijk de kiem der lepra op het nakroost wordt overgebragt, welke naar gelang der verdere omstandigheden zich zal ontwikkelen of niet.

Eenmaal hoop ik in staat te zijn, door experimenten hierin met meer grond mijne meening te kunnen uitspreken. Ik ken in Holland eenige gevallen van kinderen van melaatschen vader of moeder in de West geboren, die nog geene verschijnselen van lepra vertoonen. Wij

leggen er ons op toe, door eenen goeden levensregel de gezondheidsomstandigheden zooveel mogelijk tot de meest gezonde te houden, en zullen geduldig afwachten, of hierdoor het uitbreken der ziekte zal voorkomen worden.

§ IV.

Algemeen overzigt der oorzaken van lepra.

Na al het hierboven gezegde geloof ik, dat het dienstig zijn kan in een algemeen overzigt kortelijk te resumeren, hoe wij ons voorstellen dat lepra ontstaat en zich uitbreidt in de landen waar zij endemisch heerscht.

Uit het bovenstaande zagen wij, dat de melaatschheid zich ontwikkelt bij een individu door eene zamenwerking van verschillende schadelijke invloeden, zoowel van tellurischen en kosmischen, als van meer individuelen aard wat levenswijze betreft, waaronder vooral voedsel en bezigheden te noemen zijn.

Bij een gedeelte dezer individuen is de kiem tot de ziekte, die door de werking dier invloeden tot ontwikkeling gebragt wordt, gelegd door de erfelijkheid van eene soort van aanleg van ouders of grootouders die door de lepra aangetast waren.

Op verre na echter kan niet bij alle aangetaste individuen die kiem, door de erfelijkheid gelegd, worden aangewezen; daarentegen kan herhaalde malen met zekerheid worden aangetoond, dat die kiem niet bestaat. Wordt die kiem, door de erfelijkheid gelegd, dan hier vervangen door een miasma, door een gift, of hoe men het noemen wil? Een contagium bestaat er zeker niet, dit meen ik voldoende uiteengezet te hebben; maar is dan de aanvang van een hypothetisch op de plaats zich vormend miasma

noodig, opdat men door iets onbewezens en ongeziens zoude zoeken te verklaren wat anders onverklaarbaar zijn zoude? Deze quaestie wensch ik hier in korte woorden te behandelen.

Men heeft gezegd, de lepra is eene ziekte uit het Oosten afkomstig; langzamerhand trok zij over Europa heen, verdween aldaar weder, behalve in enkele uithoeken, en verspreidde zich over andere plaatsen van den aardbol. De ellendige toestand der lagere volksklasse was even beklagenswaardig vóór als na de opkomst der lepra; wat is nu de reden dat de lepra komt en verdwijnt? Alleen de schadelijke invloeden, waaraan de bevolking blootgesteld was, kan men niet hiertoe aannemen, want die bestonden evenzoo vóór het komen als na het verdwijnen der lepra. Zoo het bewezen is dat er geen contagium bestaat, moet er dus een onbekend miasma zijn, dat die ziekte doet ontstaan en waarvan het gemis de ziekte weder doet verdwijnen.

Die redenering heeft een schijn van waarheid, waaroor men zich niet moet laten misleiden, maar die men alleen bij eene grondige studie der quaestie kan doorzien.

De landen waar lepra endemisch heerscht, verdeel ik in:

Landen waar de melaatschheid sinds onheugelijke tijden is en was.

Landen waar door eene vreemde kolonisatie de lepra is gebragt.

Landen waar de lepra zich onder de bewoners zelven, zonder invoer van vreemde bevolkings-elementen, verspreid heeft.

Tot de eerste landen rekenen wij die, waarvan de oudste berigten ons reeds schetsten dat aldaar lepra bestond; wij zijn dus geregtigd aan te nemen, dat in de uitwendige invloeden van bodem, klimaat of levenswijze, of wel in allen tegelijk eene oorzaak ligt tot ontwikkeling van lepra.

Tot de tweede breng ik twee categoriën:

De lepra wordt door eene bevolking in een land gebragt, waarvan de natuurlijke gesteldheid de momenten tot ontwikkeling der lepra aanbiedt, maar waar de oorspronkelijke bewoners, door hunne natuurlijke wijze van leven, aan den invloed van die schadelijke oorzaken ontsnapt zijn; terwijl bij de later ingevoerde bevolking, door hare ellendige, armoedige of tegen de door de natuur gestelde wetten indruischende wijze van leven, de lepra op dien meer gunstigen bodem een geschikt veld tot uitbreiding vindt. Hier behoeven wij evenmin onze toevlugt tot eenige geheimzinnige kracht te nemen, maar spreekt alles als het ware van zelf. Een voorbeeld van dezen stand van zaken biedt ons Suriname en in het algemeen Guyana.

Tot de tweede categorie breng ik het geval, dat lepra door eene ingevoerde bevolking wordt gebragt in een land ongeschikt voor hare ontwikkeling. De ziekte zal dan uitsterven, zoo geene andere momenten haar onderhouden, zoo als de gevallen van Noren leeren, die melaatsch in de Vereenigde Staten als kolonisten zich waren komen nederzetten, en waar de verschijnselen der ziekte na eenigen tijd bij de lijders zelven schenen terug te gaan; of de ziekte zet zich alleen door erfelijkheid voort en zal waarschijnlijk langzamerhand haar hevig karakter verliezen, zoo als in Tracadië en Nieuw-Brunswijk. Hier zien wij dan zuiver de erfelijkheid in haren invloed op de voortplanting der lepra.

Eindelijk komen wij tot de derde klasse, waarin ik de landen waar lepra heerscht gebragt heb. In een land, waar vroeger geene lepra heerschte, komt lepra. Dat melaatschheid onder zekere omstandigheden sporadisch geheel autochthoon ontstaan kan, bewijzen de uit

Duitschland, Engeland en ons vaderland vermelde gevallen. Maar hoe nestelt zich die ziekte endemisch in sommige landen? Ik geloof niet, dat de toestand der bevolking dezelfde was in die landen vóór, gedurende of na de verspreiding der lepra. Ik roep hier slechts in het geheugen den toestand der Frankische en Germaansche volken, en vergelijk dien met den ellendigen toestand der mindere volksklasse gedurende de middeleeuwen en der nieuwere geschiedenis. In het begin bragten afzondering en gebrekkige beschaving eenen zekeren toestand van natuurstaat te weeg; toen door zich verspreidende beschaving die natuurstaat verdween, moest zich de kwade invloed hiervan op de lagere volksklassen verbreiden, die nog niet zoo dadelijk in de voordeelen van de beschaving, wel in de nadeelen (het afwijken van den natuurstaat) deelden. Van hier de vreesselijke verwoestingen die pest, zwarte dood, sudor anglicus onder hen aanrigtten, van hier de geschikte bodem tot ontwikkeling der lepra.

Toen echter bij voortgaande beschaving de communicatiën verbeterden, en ontegenzeggelijk de toestand der lagere volksklasse, hoewel verre van volmaakt, toch zeer zich verwijderde van den aan het leven der beesten gelijkenden toestand van vroegere tijden, verdween de lepra ook allengs. Deze reden verklaart dit veel duidelijker dan, zoo als velen willen, het consequent doorgezet systeem van afzondering. Om een voorbeeld uit Noorwegen te noemen: de mannen van de Frithiofs Saga, die geheel Europa's kusten onveilig maakten, leefden volgens natuurwetten en waren onbekend met lepra. Eerst tegen de 10de eeuw wordt in oude wetten van spedalsked melding gemaakt; de toestand was toen zeer veranderd. Van een oorlogzuchtig zwervend

volk, waren de Noren gedeeltelijk een van de vischvangst levend, gezeten volk geworden; en daar waar de ellendige toestand der bevolking bleef bestaan, bleef ook de lepra. Dezelfde redenen vinden wij in Portugal, Spanje, enz.

Uit dit alles volgt, dat wij volstrekt niet de noodzakelijkheid inzien, iets ongeziens en onbewezens aan te nemen ter verklaring van verschijnselen, waarvan de eenvoudige verklaring in de wetten der natuur en der ontwikkeling van den mensch in historischen zin gelegen is.

Dat de ontwikkeling der lepra vooral gelegen is in de locale invloeden van terrein en levenswijze, blijkt uit de feiten dat personen uit landen, waar lepra onbekend is, die ziekte verkregen hebben in landen waar lepra endemisch heerscht, zoo als verscheidene Fransche soldaten gedurende de Egyptische expeditie, en verder daaruit, dat lepra vermindert in landen waar zij niet de voorwaarden tot ontwikkeling vindt, zoo als de genoemde Noren in de Vereenigde Staten en de melaatsche Chinezen in Noordelijk China, vooral in het Amurgebied.

Nog een enkel woord over de verhouding tusschen het aantal individuen, dat zuiver spontaan door melaatschheid aangetast wordt, en dat waarbij de kiem reeds door erfelijkheid gelegd is.

Op deze quaestie kan geen bepaald antwoord gegeven worden, daar volgens het bovengezegde deze verhouding afhangt:

1°. van het aantal spontaan zich ontwikkelende gevallen (op zich zelf weder afhankelijk van den toestand van het land en de levenswijze zijner inwoners);

2°. van de intensiteit der schadelijk werkende invloeden op die individuen waar de kiem reeds door erfelijkheid gelegd is, en het daardoor veroorzaakte grooter of kleiner aantal aangetasten onder hen;

3°. van de vatbaarheid en den toestand van het land, waar lepra voorkomt, om die invloeden voort te brengen, die als waarschijnlijke oorzaken der melaatschheid ons nu bekend zijn.

Zoo kunnen wij ons verklaren, dat in Nieuw-Brunswijk en IJsland de verhouding tusschen de spontane en door erfelijkheid voorbereide gevallen is als 1 en 199, terwijl in landen waar de toestand een spontaan ontwikkelen in de hand werkt, die verhouding als 85 en 15 wordt, om zelfs in onze streken tot 100 en 0 af te dalen.

Dus èn in historischen, èn in geopraphischen, èn in klinischen zin acht ik de stelling geheel als waarheid: dat melaatschheid eene ziekte is, die zich ontwikkelt door eene zamenwerking van invloeden van verschillenden aard bij individuen, waar somtijds door erfelijkheid reeds de kiem tot ontwikkeling der ziekte gelegd is, maar die bepaald nimmer door een contagium zich voortplant.

HOOFDSTUK II.

PATHOGENIE DER LEPRA.

Na met de natuurlijke historie der lepra ook de oorzaken dezer ziekte beschouwd te hebben, hebben wij stof genoeg, om ons een zamenhangend beeld te vormen van het verloop der melaatschheid. Door naauwkeurige overweging en zamenvatting der verschijnselen gedurende het ziektebeloop en der resultaten van de lijkopeningen, zoowel als van de werking der vermoedelijke oorzaken, vinden wij hiervoor de vereischte gegevens.

Reeds voor den leek, die slechts ter loops het een

of ander over de lepra gehoord heeft, staat dadelijk eene waarheid voor den geest: de melaatschheid is een algemeen en geen locaal ziekteproces. Om nu niet te wijzen op de talrijke bewijzen die de ætiologie ons hierover levert, volgt de waarheid dezer stelling uit de meest oppervlakkige beschouwing van ieder ziektestadium.

Het is dan ook door eene verwarde bijmenging van ziektevormen, die er volstrekt niet toe behoorden, dat andere schrijvers van eene gelocaliseerde lepra spraken. Hierboven is reeds vermeld hoe deze, hetzij tot de pachydermie, hetzij tot verschillende huidziekten of aandoeningen van andere organen moeten gebragt worden.

Geheel haar ontstaan daargelaten, besluiten wij dat de lepra een algemeen ziektebedrijf is uit het lange en zoo duidelijk uitgedrukte stadium prodomorum, uit het feit dat alle organen van het menschelijk ligchaam in het ziekteproces in meerdere of mindere mate deelen, uit de anatomisch en chemisch bewijsbare veranderingen in zamenstelling der weefsels en vochten van het aangetast ligchaam inzonderheid van het bloed, en eindelijk uit het volstrekt onvoldoende, zoo als later blijken zal, van iedere locale behandeling, al is zij nog zoo ingrijpend.

Hoe moet dit algemeen ziekteproces worden opgevat? De beste wijze waarop dit uitgedrukt kan worden, is door te zeggen, dat de melaatschheid eene bloed- of vochtontmenging, eene dyskrasie is, aan eenen dyskratischen toestand van het ligchaam haar aanzijn te danken heeft.

Van verschillende zijden en op verschillende wijzen is de leer der dyskrasiën aangevallen, en zeker is de krasenleer, die vooral door ROKITANSKY ontwikkeld en verdedigd werd, niet meer bestand tegen de gegronde tegenwerpingen, die de tegenwoordige wetenschap haar tegenoverstelt.

Het is zeker, dat men niet afzonderlijke zamenstellingen of mengingen van het bloed kan aannemen, waarvan de eene kanker, de andere sarkomen, eene derde syphilis, eene vierde tuberculose te weeg kan brengen. Ik bedoel dan ook volstrekt niet, dat de melaatschheid veroorzaakt wordt door eene zoodanige zamenstelling van het bloed, dat daaruit noodzakelijk die ziekte geboren moet worden. Ik sta volstrekt niet de opiniën van Boeck en Danielssen voor, wanneer zij in hun *Traité de la Spedalsked* de lepra afleiden van eene albumineuse krase, die noodzakelijk tot de afzetting van exsudaten, de ons bekende lepraknobbels voeren moet. Trouwens, Danielssen zelf heeft in zijn laatste werk van deze grof chemische theorie der ziekte afstand gedaan.

Wanneer ik hier het woord dyskrasie gebruik, zoo neem ik het in den zin als Virchow onder anderen in zijne Cellularpathologie het zoo voortreffelijk uitdrukt: dat van uit eene bepaalde plaats, hetzij binnen, hetzij buiten het ligchaam gelegen, maar in het laatste geval op de eene of andere wijze kunnende invloed er op uitoefenen, stoffen aan het bloed worden toegevoerd, die door middel van het bloed op andere organen nadeelig werken, en ten gevolge hebben, dat de bestanddeelen van het bloed niet regelmatig op nieuw gevormd worden. Eene primaire permanente dyskrasie, eene vooruitbestaande verkeerde bloedmenging is niet denkbaar, daar het bloed eene stof is, die veel te veel aan wisselingen is onderworpen, dan dat het op zich zelf vreemde stoffen in zich zoude blijven bevatten.

De lepra is eene dyskrasie, en wel eene blijvende dyskrasie, dat leert ons het verloop der ziekte. Het is dus geene dyskrasie, zoo als men in de exanthematische koortsen bijv. aantreft, en die na afloop van het proces

weder verdwijnt, maar zij is permanent. Op welke wijze wij dus de dyskrasie, die aanleiding tot lepra geeft, ontstaan denken, hetzij de oorzaak binnen of buiten het menschelijk ligchaam gelegen is (de ætiologie leerde ons dat beide gevallen mogelijk zijn bij de door erfelijkheid verbreide en spontaan zich ontwikkelende gevallen), dit is zeker: er moet ergens binnen of buiten het ligchaam een «Productionsheerd» zijn. Daar de ondervinding ons nu leert, dat, wanneer eens de verschijnselen van lepra behoorlijk ontwikkeld zijn, door geene verandering van uitwendige omstandigheden het proces tot stand wordt gebragt, zoo moeten wij, na zekeren tijd van bestaan der ziekte, dezen «Productionsheerd» in het ligchaam van den lijder zelven zoeken. En even als de syphilitische dyskrasie, de constitutionele syphilis, onderhouden wordt van uit sommige veranderde weefsels, vooral van uit de lymphklieren, die hier als «Productionsheerden» fungeren, zoo moeten wij ons bij de ontwikkelde melaatschheid eene blijvende verandering denken in het chylo- of hæmopoietisch stelsel, die tot de blijvende lepra-dyskrasie aanleiding geeft.

Wanneer men nu eens en vooral goed in het oog houdt het onderscheid tusschen de blijvende dyskrasie der lepra en van de tijdelijke dyskrasie der exanthematische koortsen, zoo bestaan er voor het overige vele punten van overeenkomst. Hoewel iedere dier ziektevormen zijne eigene meer op den voorgrond tredende verschijnselen in het voorboden tijdperk heeft, als de angina bij roodvonk, de hevige koryza, conjunctivitis en lichtschuwheid bij mazelen, de lendenpijn bij pokken, zoo heeft dit stadium bij al die ziekten een gemeenschappelijk karakter, dat wij ook in het voorboden tijdperk der lepra, hoewel veel langer durende, niet missen. Loom-

heid, slaperigheid zonder dat aan die neiging naar behoefte kan worden voldaan, hoofdpijn, gasteralgie, misselijkheid worden hier overal gevonden. En hetgeen de overeenkomst nog grooter maakt, hoe lang bovengenoemde verschijnselen in het voorboden tijdperk ook aanhouden, even als bij de exanthematische koortsen verdwijnen zij onmiddellijk, zoodra de eerste teekenen zich vertoonen van het bepaald ontwikkeld zijn der ziekte, door het aangetast zijn van een of ander orgaan, in casu vooral de huid.

Wij vinden dus in dit alles redenen genoeg, om te besluiten tot de aanwezigheid van eene infecterende stof in het bloed, van zekere acrimonie zouden de oudere schrijvers zeggen.

Hiervan uitgaande vinden wij gemakkelijk eene verklaring van de verschijnselen in het verder ziektebeloop der lepra.

Eens het bestaan in het ligchaam van ziekelijke prikkels aangenomen, is er eene praedispositie of gelegenheidgevende oorzaak noodig, om het proces in een of ander stelsel te doen uitbreken. En beide, zoowel de voorbeschiktheid als de occasionele oorzaken, vinden wij vereenigd in de omstandigheden, waaronder een der stelsels, de huid namelijk, verkeert. Ten gevolge der afwisselende invloeden van temperatuur, droogte en vocht en van alle momenten die tot het klimaat behooren, alles werkende krachten, wier werking zich het eerst op de huid doet gevoelen, wordt het huidstelsel een locus minoris resistentiae, en hieruit kunnen wij het verschijnen der eerste ziekteteekenen op de huid verklaren. Welken hoofdvorm der lepra wij toch beschouwen, overal zien wij als eerste verschijnsel eene eruptie op de huid, bestaande uit eenige meer of minder talrijke

roode vlekken. Die vlekken verdwijnen onder den vingerdruk, en het onderzoek met de loupe leert ons dan ook, dat zij gevormd worden door een net van verwijde en met bloed overvulde kleine vaten.

Het bestaan eener dyskrasie aangenomen hebbende en de huid als een locus minoris resistentiæ tot de eruptie voorbeschikt stelsel toegegeven hebbende, ontbreekt het ons niet aan gelegenheidgevende oorzaken, die de plaats van vorming dezer vlekken bepaalt. Hetzij onder invloed der zwaartekracht (van hier vooral het voorkomen der vlekken op den rug), hetzij ten gevolge van overigens onopgemerkt voorbijgegane uitwendige beleedigingen, vormen zich deze vlekken.

Van hieruit scheiden zich de verschillende vormen, waaronder de melaatschheid verloopen kan, en kunnen wij die onder twee hoofdvormen, den anæsthetischen en den tuberculeusen vorm brengen.

Wat den tuberculeusen vorm aangaat, zoo zien wij de plaatselijke hyperæmie in de huid spoedig door exsudaat gevolgd: de vlek verheft zich boven de huidoppervlakte. Evenmin blijven de overige gevolgen van langdurige hyperæmie uit: kleursverandering, de roode kleur wordt bruin en later bruinzwart, veroorzaakt door pigment, gedeeltelijk gevormd door de uitgetreden bloedkleurstof. In eene andere rigting ziet men ook de vermeerderde functie der weefsels: verhoogde afzondering van het huidsmeer en woekering der verschillende weefsels door celdeeling.

Onder invloed echter der specifieke prikkels hierboven aangenomen, behouden de producten der celdeeling niet het oorsponkelijk karakter der cellen en weefsels, waaruit zij ontstaan, maar wijken meer en meer hiervan af,

hoe sneller zij zich vormen: en zoo ontstaat de geleiachtige stof, die wij in de huid-induratiën vinden, en die wij hierboven hebben leeren kennen als tot het granulatieweefsel behoorende. De vorming dezer producten wordt echter zoo groot en heeft zoo snel plaats, dat de normale gedeelten van het weefsel verdrongen worden; de voeding wordt hierdoor gestoord. Als gevolg hiervan zien wij de zich op de aangetaste plaats bevindende haren uitvallen; de vroeger hard aanvoelende massa wordt weeker, vooral ten gevolge der regressieve metamorphose, waarin deze pas gevormde weefseldeelen vervallen. Onder invloed van ongunstige uitwendige omstandigheden als: blootgesteld zijn aan de ruwheden van het weder, stooten, enz., breken deze builen open en laten eene zweer na, die wegens den eveneens geinfiltreerden bodem, verre van eenige neiging tot genezing te vertoonen, steeds verder doorvreet. Door het groot aantal dezer zweren gaan de lijders kachektisch of onder pyæmische verschijnselen te gronde, even als wij dit bij alle mogelijke soorten van langdurig en uitgebreid ulceratief lijden vinden. Meestal evenwel treedt, zooals reeds vroeger is vermeld, de dood eerder in door de uitbreiding van het melaatsche proces over de slijmvliezen (waar wegens het dunne epithelium ulceratie veel ligter voorkomt). Het spreekt van zelf dat lijders, die reeds zoo lang lijdende zijn, en wier gestel geheel ondermijnd is, al wordt het tooneel niet door een verstikkingsaanval na ulceratie der larynx gesloten, geenen wederstand kunnen bieden aan een dyssenterisch of pneumonisch proces.

Een geheel ander beeld bood ons het verloop der lepra anæsthetica aan; evenwel bleek bij naauwkeurige

beschouwing, dat het ziekteproces geheel hetzelfde is en alleen gewijzigd wordt door de eigenaardigheid, dat hier het zenuwstelsel evenzeer als en zelfs meer dan de huid door de ziekte wordt aangetast.

Zagen wij toch dat de anæsthetische vorm even als de tuberculeuse aanving met de eruptie van dezelfde huidvlekken, veroorzaakt door verwijding der huidcapillaria, en zich het celwoekeringsproces eveneens in de huid begon te vertoonen, zoodra zien wij niet dat de fijne in het onderhuidsche weefsel naar de aangetaste huidplek zich begevende zenuwen in het proces deelen, of de verschijnselen veranderen: de huidverdikkingen zakken in, de huid verliest aldaar hare kleur, de hyperæmie der kleine aderen en haarvaten verdwijnt, de huid schijnt eerder anæmisch te worden, en eindelijk zijn atrophische, dunne, helderwitte plekken de eenige sporen, die ons van het ziekteproces in de huid overblijven.

De oorzaak hiervan moet klaarblijkelijk gezocht worden in de deelen zoowel van het peripherische als van het centrale zenuwstelsel, die de lijkopeningen en de onderzoekingen daarbij in het werk gesteld, aangewezen hebben als bij voorkeur aangetast door het ziekteproces.

De invloed der zenuwen op de stofwisseling en voeding is ten allen tijde erkend geworden. Hetzij men aan de zenuwen de directe bewerking of regeling der voeding toeschreef, hetzij men indirect haren invloed slechts erkende, door hare innervatie van den vaatwand, of door de schadelijke invloeden afwerende werking, die zij door hare gevoel en beweging inbrengende functiën uitoefenen, zooveel is zeker, dat de invloed der zenuwen op de voeding en stofwisseling niet kan geloochend worden. Langen tijd bleef juist de invloed der zenuwen op de verspreiding en het beloop der huid-

aandoeningen een der krachtigste bewijzen voor haren onmiddellijken invloed op de voeding: de talrijke theoriën over den herpes zoster bewijzen dit. De proeven van Samuel en van Otto Weber evenwel hebben dien onmiddellijken invloed der zenuwen op de voeding met zeer veel grond geheel in twijfel doen trekken, maar slechts om haren invloed door de innervatie der vaatwanden en andere weefsels des te duidelijker te doen uitkomen. Het kan ons dus geene verwondering baren, zoo wij de ziekelijk veranderde zenuwwerkingen van aanzienlijke voedingsstoornissen vergezeld zien.

Dat het proces bij het zenuwstelsel hetzelfde ontstekingskarakter heeft als wij in den tuberculeusen vorm bij de huid opmerkten, hiervoor pleiten de hevige pijnen, waarmede de afzetting der ziekte-producten gepaard gaat: het is daarom dat Virchow dit proces eene perineuritis chronica leprosa noemt.

Bij alle prikkeling aan den oorsprong of in het verloop der gevoelszenuwen vonden wij hyperæsthesie, vermeerderde gevoeligheid aan haar peripherisch einde.

Ik behoef hier maar te herinneren aan de hyperæsthesie, die men bij lijders met gezwellen in de hersenen vindt, en de vaak enorm verhoogde gevoeligheid, die bij eene meningitis het stadium soporis voorafgaat.

Maar niet alleen bij prikkeling aan den oorsprong der zenuw, ook bij irritatie op een der punten van haar verder beloop vinden wij overgevoeligheid. Ik herinner hier slechts aan den ischias, die zoo dikwijls veroorzaakt wordt door den druk van den met harde foecale massa's gevulden darm, door kleine exostosen op de beenige randen van de gaten waardoor de zenuw het bekken verlaat, en waar zij aldus gedrukt wordt; kortom aan zoovele voorbeelden meer.

Wij vinden dus de aanzienlijke hyperæsthesie bij de lepra geheel verklaard door de bij lijkopening aangetoonde verdikking der zenuwscheden, en door de vorming van *lepraknoten* in de centrale deelen van het zenuwstelsel. Maar hierbij blijft het niet. De zenuw, die zich vroeger gezwollen en rood door capillaire injectie vertoonde, zwelt nog meer, zelfs onregelmatig aan, de kleur wordt bruin en zwart, en het neuroglium zelf vervalt in de bovenbeschreven cel- en kernwoekering. De vroeger geprikkelde toestand der zenuw verandert nu in eene door drukking aanzienlijk verminderde vatbaarheid van geleiding en eindelijk houdt het vermogen om gevoelsindrukken over te brengen geheel op; op hyperæsthesie volgt anæsthesie.

En in werkelijkheid, hetgeen wij na den dood vonden, laat niet toe dat wij ons hierover verwonderen. Door de aanzienlijke woekering om de zenuwbuisjes verandert hun inhoud, en de voor de zenuwleiding volstrekt noodwendige normale toestand van zenuwmerg en ascilinder is gestoord. Zenuwen, die doorgesneden, onderbonden of gedrukt worden, ondergaan aanzienlijke veranderingen, en zoo nemen wij na verloop van eenigen tijd van de zenuwen niets meer waar dan bindweefselkoorden, waarvan de vroegere nerveuse natuur nog slechts met moeite is te ontdekken.

Zoo wordt de anæsthesie zeer goed verklaard. Maar hoe verklaart men die volstrekte ongevoeligheid beperkt tot scherp omschrevene kleine plaatsen op de huid, terwijl rondom het gevoel geheel ongestoord is? Dit verklaart zich juist door de waarneming, dat het niet de woekering der algemeene zenuwschede is, die de voortleiding der gevoelsindrukken doet opheffen, de zenuw dus niet in haar geheel en in eens ongeschikt voor hare functiën wordt,

maar wel ieder zenuwbuisje afzonderlijk, gedrukt door eene overgroote woekering uitgaande van het neuroglium. Ieder zenuwbuisje, en dus de kleine oppervlakte huid, die het voorziet voor de waarneming der gevoelsindrukken, verhoudt zich hierin geheel afzonderlijk, en zoo kunnen wij ons best verklaren, hoe de voortleiding der indrukken in een der zenuwbuisjes geheel heeft opgehouden, terwijl zij in het naastbijliggende vrij ongestoord is.

Het belangrijke proces, dat in de huid tegelijk met het ontstaan van ongevoeligheid zich vertoont, namelijk het plotseling optreden van pemphigusblazen, is onderwerp geweest van veel verschil. Hebra vermeldt in zijne werken het verschijnsel alleen zonder eenige verklaring er bij te voegen. Wat de schrijvers over lepra betreft, zoo vermeldt Uhlig den pemphigus als een door koorts vergezeld plotseling optredend algemeen lijden. Kjerulf brengt het in verband met het verschijnsel dat die blazen alleen op ongevoelige plekken voorkomen, en wil ze verklaren door aan te nemen, dat zij na stooten en uitwendige beleedigingen voorkomen, die natuurlijk bij zulk eene ongevoeligheid veel ligter plaats grijpen. Danielssen en Boeck hebben echter bepaald aangewezen, zonder deze wijze van ontstaan te loochenen, dat pemphigusblazen bepaald ook voorkomen daar waar van geene uitwendige beleediging sprake zijn kan. Moet hier ook de directe of indirecte zenuwinvloed te hulp worden geroepen? men zoude het bijna moeten aannemen, daar men moeijelijk een analogon van zulk een proces in de pathologie zou kunnen vinden.

De beweging wordt veel later gestoord dan het gevoel. Dit is vooral aan twee oorzaken toe te schrijven: ten

eerste doordat in de medulla het pathologisch proces inzonderheid aan het achterste gedeelte, bij de sensitieve wortels plaats heeft, ten tweede, zoo als reeds hierboven is vermeld, doordat de beweegzenuwen zelve meestal dieper gelegen zijn dan de gevoelszenuwen en dus minder direct bloot staan aan de door uitwendige invloeden te weeg gebragte gelegenheid gevende oorzaken, zonder welke eenig proces, zelfs bij zeer ontwikkelde dyskratische toestanden, nimmer voorkomt. Want de dyskratische toestand is alleen oorzaak, waarom op een of anderen schadelijken invloed op deze pathologische wijze en niet anders gereageerd wordt: ontbreekt deze invloed, zoo mist men ook de ziekelijke afwijkingen. Dat echter zelfs zeer in het begin paralysen kunnen voorkomen, dit bewijzen opmerkingen door West-Indische geneesheeren gedaan, hoe de ziekte, vooral bij jonge kinderen, dikwijls als eerste verschijnsel eene verkromming van enkele vingers aanbiedt, die men dadelijk gereed is op eene verrekking te schuiven. Deze verkrommingen ontstaan langzamerhand, want even als bij de ontaardingen der gevoelszenuwen wordt hier nimmer eene geheele spier of spiergroep op eens verlamd, maar ieder spiervezeltje afzonderlijk door de atrophie van den zenuwfibril die het voorziet. En zelfs al zijn de motorische zenuwen niet aangetast, zoo wordt door de gevoelsstoornissen alleen en door het ontbreken van het spiergevoel het motiliteitsvermogen zeer verminderd, en er ontstaan ataktische bewegingen evenals bij het ziekte-proces door Leijden als grijze degeneratie der achterste ruggemergsstrengen beschreven.

Spieren die niet gebruikt worden atrophieren, van hier de wezenlooze uidrukking op het gelaat der lijders en de vervorming der extremiteiten. In den ziektevorm, bekend onder den naam van progressieve spier-atrophie,

vindt men hetzelfde verschijnsel, dat men in Noorwegen voor een onfeilbaar teeken van zich ontwikkelende lepra houdt, namelijk het wegvallen der spierbuiken tusschen duim en wijsvinger; op dezelfde wijze nemen in die ziekte armen en beenen dat kegelachtige, brandhoutachtige voorkomen aan als in de anæstethische lepra.

Met het ophouden der motorische en sensibele zenuwgeleiding vervalt ook de rol, die de zenuwen in verschillende andere processen spelen: boven vermeldde ik reeds hoe het ganglion casseri bijna altijd aangedaan wordt gevonden in gevallen van eenigzins ontwikkelde lepra; de aan het oog uit het ganglion ciliare toegezondene zenuwen atrophieren dan insgelijks, en hierin hebben wij de verklaring van de atrophie van den bulbus die in wijze en verloop overeenkomt met de door Snellen beschreven verschijnselen na doorsnijding der aan den bulbus toegevoerde zenuwen.

Wat nu het laatste tijdperk van dezen ziektevorm betreft, het stadium mutilans, zoo meent Virchow dat dit proces niets met het eigenlijk gezegde lepra-proces te maken zoude hebben. Het is waar, de verzweringen gaan niet van gevormde lepraknobbels uit; hij beweert dat zij veroorzaakt worden door eene kwaadaardige ontsteking, dezelfde als daar juist ten opzigte van het oog vermeld is, bekend onder den naam van neuroparalytische ontsteking, die dus uitsluitend het gevolg der ongevoeligheid zijn zoude. Virchow beweert dat alleen uitwendige prikkels van traumatischen, chemischen en rheumatischen aard deze ontstekingen te voorschijn roepen, en dat, hoe meer de uitwendige prikkels afgeweerd worden, ook des te meer de lijder, niettegenstaande de gestoorde innervatie, zijne ledematen behoudt.

Hoewel zonder eenigen twijfel van buiten komende schadelijke invloeden aanzienlijke storingen te weeg kunnen brengen, zonder dat de lijder dit gewaar wordt, en hierdoor misschien het proces veel heviger wordt, is het echter mijn oordeel, dat het verkeerd is het nekrotisch proces, ten gevolge waarvan de phalangen achter elkander worden afgestooten, uitsluitend aan eene neuroparalytische ontsteking toe te schrijven, en dat VIRCHOW tot zijne meening gekomen is door eene op theoretische gronden gebaseerde bespiegeling en niet door eene naauwkeurige waarneming van het ziektebeloop.

Ten eerste toch heeft het afvallen der phalangen van toonen en vingers zoo regelmatig achter elkander plaats en volgens zulke bepaalde regels, dat men niet denken kan, dat dit een gevolg is van eene in het blinde treffende, van buiten komende beleediging. Meestal toch wordt eerst de groote toon aangedaan, en van de drie phalangen der vingers en toonen is het steeds de tweede phalanx, die het eerst wordt afgestooten, hoewel zij zeker het minste aan beleedigingen is blootgesteld.

Ten tweede is de melaatsche door den aard zijner dyskrasie tot carieuse en nekrotische processen voorbeschikt. Zoo als wij hierboven hebben aangetoond, leert eene studie der ætiologische momenten, dat de toevoer der kalkzouten meestal veel te wenschen overlaat, en dat eene storing in de voeding van het beenstelsel onmiddellijk volgen moet uit den aard der voeding van het individu. De caries en nekrose moeten hier direct worden afgeleid uit de ontoereikende voeding der hierbij betrokkene deelen.

Ten derde wederleggen de opmerkingen van BOECK en DANIELSSEN ook het uitsluitende van de opinie van VIRCHOW. Zij hebben toch opgelet, dat, zoo dikwijls

zulk een door caries en nekrose gevolgd locaal lijden optreedt, dit wordt voorafgegaan door een hevig gevoel van ziek zijn, dat ophoudt zoodra het proces zich in de zieke geleding localiseert. Deze verhouding is bijna te vergelijken met hetgeen men in de jicht aantreft, waar iedere nieuwe aanval begint met een geruimen tijd durend algemeen lijden, en besloten wordt door het uitsluitend ziek zijn der aangetaste articulatie. Vreemd is het wel, dat èn bij de jicht, èn bij de lepra, het steeds dezelfde geledingen zijn die het eerst worden aangetast, namelijk die van den grooten toon.

Mijne meening is, dat het proces veroorzaakt wordt door de gebrekkige voeding der beenachtige deelen; dat hierbij uitwendige beleedigingen eene gelegenheid gevende oorzaak vormen, maar dat die niet direct op de plaats zelve behoeven te zijn aangebragt, zoo als VIRCHOW meent, maar dat in dit stadium iedere storing in algemeen welzijn gevolgd wordt door eene herhaling en verslimmering van het plaatselijk lijden.

Dat de aldus gevormde ulcera zoo atonisch zijn, dat zij met de meest prikkelende stoffen gevuld zelfs niet suppureren, is een gevolg van den geïnfiltreerden bodem, die hoegenaamd geene reactie geven kan en langzamerhand in het ulceratief proces deelt.

Opmerkelijk is de snelheid waarmede de wonden, gevormd door het afstooten der phalangen, zich sluiten, en wel op eene wijze, dat men meenen zoude gevallen van droog gangreen voor zich te hebben; dit laat zich echter evenzoo verklaren door de uiterst geringe reactie der omliggende weefsels, ten gevolge van de slechte voeding of den verslapten toestand van den lijder.

DERDE GEDEELTE.

Verhouding der Lepra in het private en publieke leven.

Nadat wij in het voorgaande ons uit de studie der oorzaken, beloop, pathologisch anatomisch onderzoek en verspreiding der lepra een beeld en eene gemotiveerde opinie over het wezen der melaatschheid hebben kunnen vormen, zullen wij ten slotte nagaan de verhoudingen der melaatschheid, niet uit een wetenschappelijk maar uit een maatschappelijk oogpunt; wij zullen achtereenvolgens nagaan hoe ver het in onze magt is en in welke mate wij de middelen hebben, om de bij een individu zich ontwikkelende melaatschheid te bestrijden, vervolgens onderzoeken welke maatregelen in de verschillende lepralanden genomen zijn, zoowel tot leniging van het lot der ongelukkige lijders, als tot wering van eenig ondersteld gevaar van verspreiding der ziekte; en eindelijk wensch ik deze verhandeling te besluiten door aan te toonen hoe ik, op grond van bovenvermelde daadzaken, meenen zou, dat maatregelen genomen moesten worden om de maatschappij voor verspreiding der lepra te behoeden, zoowel als om den ongelukkigen lijder zooveel mogelijk het leven dragelijk te maken; hierbij stel ik mij in het bijzonder voor een

streng critisch onderzoek in te stellen naar de resultaten en de meerdere of mindere gegrondheid der verschillende werkende stelsels vergeleken met de boven verdedigde en, zoo ik hoop, als feiten aangenomen stellingen.

Het is vooral in dit hoofdstuk, dat de hierboven als quaestiën van zuiver wetenschappelijken aard besproken verschillen in opinie over aard en eigenschappen der ziekte een practisch karakter aannemen, en dat het blijken moet van welk enorm belang het voor de menschheid en het algemeen welzijn is, dat de waarheid in deze quaestiën worde opgespoord. Want in tegenoverstelling van zoovele punten van zuiver theoretische strekking, heeft de beslissing over dit onderwerp eene directe toepassing in de praktijk ten gevolge, en een goed- of afkeurend oordeel over de verschillende voorgestelde of werkende maatregelen deze ziekte betreffende.

HOOFDSTUK I.

BEHANDELING DER LEPRA.

Ofschoon de melaatschheid reeds sinds verscheidene tientallen van eeuwen eene plaag van het menschelijk geslacht op verschillende plaatsen van den aardbol geweest is, en men daardoor sinds onheugelijke tijden met ijver naar middelen gezocht heeft het ziekte-proces te keeren of ten minste tot stilstand te brengen, zoo is uit geene tijden en uit geen land eenig zeker geconstateerd geval van genezing bekend. En juist het groot aantal specifieke middelen, die van verschillende zijden als onfeilbaar tegen de lepra geroemd worden, is ons een bewijs

voor de waarheid dezer stelling. Hoe minder eenig ziekteproces voor eene juiste en gevolgrijke behandeling toegankelijk is, des te grooter is het aantal middelen, dat genoemd wordt met zekerheid het kwaad te zullen bestrijden. Ik noem hier slechts als voorbeeld de groote lijst van middelen die tegen cholera of croup een specificum moeten uitmaken zonder dat de ondervinding dit later bevestigt.

Een korte blik op de verschillende geneesmethoden en middelen in de onderscheidene lepralanden aangewend, kan niet anders dan onze overtuiging versterken, dat wij er verre van af zijn een specificum te bezitten, dat de lepra te magtig is. Wij merken tegelijk hierbij op, dat de heilmethoden niet tot eene of een bepaald aantal geneeswijzen zijn te brengen, maar dat alle mogelijke wegen worden ingeslagen en de middelen uit alle klassen van geneeswijzen genomen zijn.

Wij zullen eerst de onder het volk in de verschillende streken geaccrediteerde geneeswijzen nagaan, dat wil zeggen die, welke iets buitengewoons aanbieden, daar het onmogelijk zijn zoude, en zeer onnut, ze allen te vermelden.

Het kan ons niet verwonderen, dat bij eene zoo gevreesde ziekte het juist de afzigtelijkste en walgelijkste voorwerpen zijn, die den naam hebben van heilzaam tegen de lepra te wezen. Het is alsof men de energie van den lijder wil opwekken door den strijd, dien hij met zijn gevoel voeren moet, om zulke middelen te nemen. Zoo geniet op het eiland Antigua eene soep van een soort van hagedis den naam van een specificum. In onze West-Indische bezittingen en in geheel Guyana bestaan verscheidene negers en zelfs negervrouwen, die voorgeven de gave te bezitten uit verschillende zaken

een mengsel daar te stellen tegen de melaatschheid: ook hier worden de smerigste en vuilste zaken dooreen gemengd. Niettemin genieten deze menschen zelfs onder Europeanen groot vertrouwen, dat vooral onderhouden wordt door het nu en dan verdrijven van eenig chronisch huidlijden dat men voor zich ontwikkelende lepra hield. In Guyana, en vooral ook in Brazilië, is overigens het geloof verspreid, dat de beet van sommige giftige slangen in staat zoude zijn de melaatschheid te genezen. Men is bewust van het gevaarlijke van de proef: het is er op of er onder. Menigmaal bezwijken personen onder die proefnemingen, zoo als een geneesheer uit die streken verhaalde in VIRCHOW's *Archief* van een geval waar hij als ooggetuige bij geweest was. Ik betwijfel sterk of ooit melaatschheid door eenen slangenbeet zou kunnen genezen worden, maar schort mijn oordeel hierover op, daar te weinig hierover bekend is. Op Barbados bestaat eene petroleumkuur onder het volk, waar die stof, in ontzettende hoeveelheden inwendig en uitwendig gebruikt, genezing moet bewerken. Er wordt bij vermeld dat de kuur zeer gevaarlijk is. Met grond durf ik echter vermoeden, dat hier gevallen van verouderde en voor lepra gehouden psoriasis bedoeld worden, waar genezing mogt zijn ingetreden. In het algemeen toch zijn de producten der drooge destillatie van het hout en dergelijke verbindingen zeer werkzaam bij verouderd huidlijden.

In Perzië wordt een volksmiddel geroemd uit de omstreken van Tabriz, waar lepra woedt, namelijk gegiste geitenmelk in enorme quantiteiten. Later zal ik hierop terugkomen, daar dit mijns inziens eene rationele wijze van handelen is, die door het wezen der ziekte geregtvaardigd wordt. De Chinezen hechten groote waarde aan eene zekere olie, genaamd de chaulmoogra of tai-soang-tsze:

echter gelooft men dat het middel alleen bij jonge personen een heilzaam gevolg heeft. Op Mauritius geniet eene plant van de orde der Violaceae, genaamd burlagna, de eer als specificum genoemd te worden.

Uit Engelsch-Indië wordt dikwijls melding gemaakt van de chaulmoogra-olie, die in China eveneens den naam heeft van een specificum tegen de lepra te zijn. Dr. DURANT te Pooree, die bijzondere onderzoekingen naar deze olie instelde, zegt hieromtrent: « Het is eene olie van een bijzonder voedend karakter, en kan misschien langs dezen weg goed doen door tegemoet te komen aan de gebrekkige voeding, maar, voor zooveel ik in staat ben te verzekeren, ken ik aan dit middel niet de minste specifieke werking in deze ziekte toe.» De Hindoe's hebben verscheidene inlandsche personen, die voorgeven lepra te kunnen genezen: een hunner middelen bestaat uit een mengsel van arsenik, mudar (asclepias gigantea) en zwarte peper. Opmerkelijk is het dat onder de inwoners van eenige provinciën van Bengalen men door geeselen met prikkelende planten eene afleiding op den rug zocht te bewerkstelligen: wezenlijk een bijna instinctmatig gevoel van de inwendig plaats hebbende processen. In Lahore hebben de ingeboren kwakzalvers een uitstekend middel om spoedig een einde aan het lijden der arme zieken te maken, door voortdurend te purgeren en ader te laten. In Nepaul gelooven de inlanders alleen aan eene hygiënische behandeling der lepra: zij geven dierlijk voedsel met veel specerijen, die droog gegeten moeten worden: veel melk, weinig rijst en voor elken maaltijd overvloedig specerijen, inzonderheid gember. Zeer belangrijk is een berigt van Dr. SEEMAN in het verslag over zijne zending naar de Viti-eilanden: Er bestaat daar een boom, sinu gaga genaamd (Excaecaria Agul-

locha); is de bast gewond, zoo vloeit er eene overvloedige hoeveelheid melkachtig vocht uit, dat vreesselijk op de huid brandt. Dit vocht is een hevig gift. «Niemand,» zegt de schrijver, «kan zich een denkbeeld vormen van het lijden van den melaatsche, die, om van de ziekte te genezen, zich onderwerpt aan de kuur van berooking met het hout der sinu gaga. De lijder wordt in eene goed gesloten ruimte gebragt en geheel ontkleed. Er wordt een klein vuur aangelegd, en eenige stukjes sinu gagahout er in geworpen. Zoodra er zich een zwarte rook begint te ontwikkelen, wordt de melaatsche aan handen en voeten gebonden en boven den rook gehangen. De deur wordt dan gesloten en de helpers en vrienden verwijderen zich op eenen afstand, zich, even als de manschappen van Ulysses voor de Syrenen, de ooren toestoppende om niet door het vreesselijk schreeuwen van den lijder bewogen te worden hem ter hulpe te komen. In enkele gevallen eindigt de kuur met den dood, volgens de inboorlingen dikwijls met genezing.»

Ziehier eenige staaltjes van volksgeneeswijzen van de meest verschillende rigtingen. Zoo als ik verder hoop aan te toonen, is het volksgeloof alweder hier niet zoo ver van het spoor, dat de meeste geneeswijzen niet iets goeds in hunne beginselen hebben.

Laten wij nu zien hoe de geleerde faculteit, de medici der verschillende landen, gewapend met den schat van kennis en wetenschap van Hippocrates, over de behandeling van lepra denken. Wij vinden hier niet die absurde en excentrische, dikwijls naïve, voorschriften als in de overleveringen van het volk: maar niettemin zijn de opiniën der medici verre er van verwijderd met elkander overeen te stemmen. Ik voor mij moet ronduit bekennen meer heil te verwachten van verscheidene volksgeneeswijzen,

dan van de meeste dier doctrinaire voorschriften, gegrond op eene theoretische beschouwing over ontstaan of ontwikkeling der ziekte.

De verschillende behandelingen, door medici aangegeven, kunnen teruggebragt worden tot eenige hoofdklassen, als:

I. Zuiver hygiënische behandeling, goede voeding, en verpleging in gestichten om de lijders verre van alle van buiten komende schadelijke invloeden te houden; baden, inzonderheid zeebaden.

II. Goede voeding ondersteund door een consequent doorgezette staalkuur, dus eene corroborerende geneeswijze.

III. Eene symptomatische geneeswijze, vooral gerigt tegen de verschijnselen in het beenstelsel: phosphorzure kalkzouten, vetten, goede voeding.

IV. Eene antidyskratische geneeswijze: hier betreden wij een zeer ruim terrein; enkelen prijzen eene kwikkuur, waarschijnlijk bedrogen door succes in gevallen van syphilitischen aard, de meesten prijzen houtdranken aan als salsaparilla en vooral de Hura brasilienses en de Hydrocotyle asiatica, die van verschillende zijden zeer geroemd worden.

V. Eene geneeswijze gerigt tegen de huidverschijnselen: arsenik, teer, producten van drooge destillatie van het hout.

VI. Eene antimalaria geneeswijze: chinine, salpeter- en zoutzuur te zamen in eene bittere infusie; middenzouten.

VII. Eene antiphlogistische geneeswijze: aderlaten, koppen en bloedzuigers, vooral in het eerste stadium op de vlekken: sterke drastika, tartarus emeticus inwendig.

VIII. Eene revulsieve geneeswijze: wasschen van de huid met sterk prikkelende praeparaten; vooral aanwending daarvan op den rug.

IX. Eene hydropathische geneeswijze: begietingen van het geheele ligchaam, en afzonderlijke douches langs de wervelkolom.

Dit zijn de voornaamste geneeswijzen waartoe de procédés der verschillende medici, die hunne berigten van de landen waar lepra heerscht bekend maakten, behooren. Men ziet, zij verschillen nog al van elkander. In het volgende wensch ik ze gaandeweg te critiseren en mijn oordeel er over uit te drukken.

Vooraf echter wensch ik te onderzoeken wat wij op theoretische gronden van eene behandeling bij lepra verwachten mogen.

Uit hetgeen wij hierboven bij de beschouwing der ætiologie van de melaatschheid gezien hebben, volgt, dunkt mij, al dadelijk, dat men aan geene specifieke middelen bij de behandeling dezer ziekte denken kan. Waar toch zien wij wezenlijk specifieke middelen, waar zien wij ontwijfelbaar een therapeutisch nut van eenig bepaald middel in eenen bepaalden ziektevorm? Ten eerste in alle ziektevormen die op intoxicatie met een of ander gift berusten, zoo dat gift niet reeds belangrijke stoornissen in het organisme heeft te weeg gebragt: zoo vinden wij de verschillende tegengiften bij vergiftingen met mineraal- en plantengiften als wezenlijk specifieke middelen nut bewijzen, doch mede onder voorwaarde, dat de organische stoornissen niet van dien aard reeds zijn, dat zij eenig belangrijk deel in de huishouding van het leven hebben aangetast. Doch ook bij andere intoxicatiën in meer algemeenen zin: chinine is een waar specificum bij malariaziekten, maar doet niets bij individuën waar onder den invloed der malariavergiftiging, milt, nieren en lever reeds aangedaan zijn: kwik is een specificum bij

syphilis, maar is slechts een palliatief verschijnsel zoo het individu niet krachtig en goed gevoed, of onder den invloed der dyskrasie reeds kachektisch geworden is.

Ten tweede vinden wij specifica bij ziekten van het zenuwstelsel, en wel in die aandoeningen waar de organische stoornis zoo gering is, dat zij aan het oog ontsnapt. In beide klassen van ziekten, waar van specifieke middelen sprake is, vinden wij dus geene of geringe organische stoornissen en een eenigzins acuut beloop.

Past nu de melaatschheid, na hetgeen wij van haar ontstaan en haar verloop hebben leeren kennen, in eene dier kategoriën? Voorzeker neen: zich ontwikkelende bij individuen waar de kiem tot de ziekte dikwijls reeds bij de geboorte aanwezig is, en waar bovenal eene slechte voeding en ongunstige levensomstandigheden langzamerhand zulke veranderingen in het ligchaam bragten, dat geen sprake van behoorlijke stofwisseling zijn kan, duurt het incubatietijdperk, alvorens duidelijke lepraverschijnselen waargenomen worden, jaren lang. Welk verstandig mensch zou nu door toediening van eenig middel den slechten invloed van jarenlange ellende of armoede of behoefte op het menschelijk ligchaam kunnen neutraliseren? Of zou men kunnen verwachten, dat door eenige vernieling der uitwendig zigtbare verschijnselen met scherpe of bijtende middelen de dyskrasie zoude kunnen vernietigd worden, waarvan die verschijnselen slechts de uiterlijke teekenen zijn? Voorzeker niet.

Van specifieke middelen en van eene specifieke behandeling kan hier dus mijns inziens geen sprake wezen.

Zoude men dan, door se- en excretie te vermeerderen eenen toestand kunnen te weeg brengen, dat alle schadelijke stoffen verwijderd werden en het gezonde ligchaam terugbleef? Wij hebben boven reeds gezien, dat

de melaatschheid geene ziekte is, veroorzaakt door opname van eenig aan het organisme vijandig contagium of miasma: wat zoude men dus kunnen verwachten van eene afscheiding bevorderende geneeswijze. En zelfs al wilde men de behandeling rigten tegen een hypothetisch miasma, dat mogelijk met de bovengenoemde schadelijke momenten zamenwerkt tot daarstelling der lepradyskrasie, levert ons dan de syphilis, eene exquisite ziekte door contagium te weeg gebragt, niet het voorbeeld, hoe weinig men, vooral bij reeds gevorderde gevallen, vermag met afscheidingen te bevorderen.

Zijn de kuren met decocta Zydmanni en drastika, niet met regt in discrediet geraakt? Alle behandelingen op deze geneeswijze steunende, geloof ik dus dat men uit een rationeel oogpunt verwerpen moet, en dus ook de talrijke onlangs in de tijdschriften aangeprezen houten als Hura Brasiliensis en Hydrocotyle Asiatica.

Tot staving van dit gevoelen dient, dat de geruchten van genezing na het gebruik dier stoffen, later telkens weder door andere waarnemers weêrsproken en niet bevestigd worden.

Wat is er nu te verwachten van de groep krachtige therapeutische agentia, begrepen onder de « médication altérante », eene groep waarin ieder begint en eindigt met te tasten wanneer eenig duister of weerspannig ziekteproces zich voordoet. Ik bedoel de groep waarvan iodium, kwik en arsenicum de waardige vertegenwoordigers zijn. Deze groep vanmiddelen vinden wij herhaaldelijk vermeld, wanneer wij nagaan de verslagen omtrent de behandeling van lepra in verschillende landen. En juist van zulk eene behandelingswijze worden nu en dan genezingen aangehaald. Wat is hier de reden van? Men moge op therapeutisch gebied in nog zulk een geleerd scepticisme

gewikkeld als men wil met verachting op dergelijke «middeltjes» neêrzien, zoo men niet à tort et à travers alles loochenen wil wat de ondervinding leert, kan men den invloed van bovengemelde middelen op sommige processen niet in twijfel trekken. Den gunstigen invloed van arsenicum op met afschubbing gepaarde huidziekten, van kwik op met woekeringen en infiltratiën gepaarde ulceratiën, van iodium op serpigineuse zweren, noem ik hier slechts als bewijzen. En nu verklaar ik den genoemden invloed dier middelen bij lepra tweeledig: ten eerste, doordat zij met goed gevolg zijn aangewend bij ziekten, die eene verkeerde (door de moeijelijkheid er van te verontschuldigen) diagnostiek als lepra heeft gekenmerkt, en die eigenlijk niets anders dan onschuldige exanthemen waren. Ten tweede, doordat die middelen bij hunne aanwending wezenlijk sommige uitwendige verschijnselen der lepra doen verdwijnen, als: schubachtige uitslagen, fontikelachtige zweren, enz. Evenwel aan eene gevolgrijke behandeling der lepra door die middelen is niet te denken; integendeel leert de ondervinding, dat na een langdurig voortgezet gebruik dier middelen, het reeds verzwakte organisme zoo wordt aangetast, dat de ziekte een veel heviger karakter aanneemt.

Welke van de overige geneeswijzen moet dan gevolgd worden? Geene uitsluitende geneeswijze, maar in het algemeen van iedere der overblijvende iets, namelijk datgene, dat tot bereiking van het geneesdoel dienen kan: neutralisering der slechte invloeden hierboven gemeld. De voeding en assimilatie in de eerste plaats te verbeteren moet ons hoogste doel zijn; aan de huid hare vroegere werkzaamheid te geven hiernevens, en verder alle middelen, die eene woning verbeteren en reinheid bevorderen kunnen; voorts vergoeden wat in

het ziekteproces aan het organisme te kort komt. En hiermede kom ik aan de beschrijving hoe ik in het algemeen melaatschen behandelen zoude, en van welke behandeling ik alleen eenig gevolg, zoo niet tot genezing, dan toch tot leniging en begrenzing der ziekte verwachten zou.

Een eerste vereischte voor eene gevolgrijke behandeling is, dit spreekt van zelf, oogenblikkelijke onttrekking aan de schadelijke invloeden, als wier gevolg de lepradyskrasie beschouwd moet worden. Het is gemakkelijk gezegd woningen te verbeteren, vochtigheid, slechte ventilatie, smerigheid te weren; maar zoo hier niet op groote schaal van gouvernementswege met krachtige middelen en strenge wetten gehandeld wordt, weet ik bij ondervinding, dat dit slechts ijdele klanken zijn. Waar dus de schadelijke invloeden nog werken en bestaan, is onmiddellijke opname in een verpleeggesticht noodig. Over de eischen, waaraan zulk een verpleeggesticht voldoen moet, spreken wij later, wanneer wij de verhouding der lepra tegenover de maatschappij beschouwen zullen.

Eene tweede zorg van de grootste noodzakelijkheid moet zijn de verbetering der voeding en (want hier wordt niet alleen eene behoorlijke toereiking van goed voedsel verstaan) eene goede assimilatie. Het spreekt van zelf, dat men bij de keuze van het voedsel ook letten moet op den toestand van het individu zelf. Is de lijder mager, kachektisch, met gezwollen lijmphklieren, zoo geve men dikwijls vleesch onder verschillende bereidingen en hierbij als inwendige middelen ijzerpræparaten en vooral vetten, waaronder levertraan eene eerste plaats bekleedt.

Bij personen waar de voeding, ten minste wat de vetvorming betreft, weinig te wenschen overlaat, laat

men de toediening der vetten na, en bepale zich tot de vleeschspijzen en ijzerpræparaten, in dat geval door bittere en astringerende middelen ondersteund, daar de toestand van maag en ingewanden alsdan dringend versterking noodig heeft.

Ofschoon nu door de minerale middelen, hierboven onder de altererende geneeswijze vermeld, geene genezing bewerkstelligd kan worden en zelfs een langdurig voortgezet gebruik zeer schadelijk zijn kan, zoo kan toch hun invloed op enkele verschijnselen niet ontkend worden en kan men zich genoodzaakt vinden, echter alleen nadat de voeding verbeterd is, zijne toevlugt tot het gebruik dier middelen te nemen, om sommige lastige verschijnselen, als: exanthemen en chronische zweren te doen verdwijnen, zonder dat op zich zelf de lijder daardoor zeer gebaat is.

Eene belangrijke ondersteuning voor de behandeling vindt men in de verschillende hulpmiddelen der hydrotherapie. Overal is dan ook aangeprezen het gebruik van zeebaden twee- of driemaal in de week. In de prikkels der hydrotherapie vinden wij toch de krachtigste agentia, om door opwekking eener sterke reactie de circulatie te bevorderen en te herstellen daar waar zij uit gebrek aan toon der vaatwanden en weefsels gebrekkig plaats heeft. Zoodra zich vlekken beginnen te vertoonen in het begin der ziekte, zou een met kracht gerigte waterstraal op die gedeelten, ondersteund door de toepassing van elektrische prikkels, het dreigende proces in de huid matigen of afweren. Bepaald veel nut werd gevonden (als een rationeel middel zoude ik dit zeer aanprijzen), in het begin van den anæsthetischen vorm, van eene krachtige koud-waterdouche langs de ruggegraat. Heeft de ziekte zich al meer ontwikkeld,

en zijn reeds aanzienlijke tuberkels in de huid gevormd, zoo zoude het middel van DANIELSSEN veel aanprijzing verdienen, namelijk van 2 tot 7 uren gerekte baden van laauw water, waarin later een kleine hoeveelheid koningswater gemengd wordt. Dit geld vooral in den tuberculeusen vorm: wat den anæsthetischen betreft, zoo zal men van die baden alleen zeer in het begin bij de hyperæsthesie en zwelling der zenuwen iets kunnen verwachten: eene goede en langdurig voortgezette toepassing van electro-magnetische stroomen behoudt in het geheele verloop haar nut om de zenuwgeleiding zoo lang mogelijk te onderhouden. Is echter het proces in de zenuwen reeds tot verdikking van het perineurium gekomen, zoo moet deze behandeling ondersteund worden door de aanwending van krachtige, plaatselijk afleidende middelen, als: vliegende vesicatoriën, aanwending van tinctura iodii, lapis infernalis cet. DANIELSSEN maakt onderhuidsche injectiën met chroomoxyd; hij brengt die stof tot vlak bij den aangetasten zenuwstam, om zoodoende eene afleiding voor het proces in het perineurium te weeg te brengen.

Wat de antiphlogistische behandeling van DANIELSSEN betreft, applicatie van bloedzuigers op de zich vormende vlekken, bloedige koppen en inwendig tartarus emethicus, wanneer men instemt met het denkbeeld hierboven over aard en ontstaan der ziekte uitgedrukt, zal men begrijpen dat deze behandeling naar onze opinie geheel verworpen moet worden.

Zooveel voor de behandeling in het eerste begin der ziekte: zoodra nu onder goed voedsel, baden en eene «médication constituante» het organisme bijgekomen is, kan men hierbij eene medicatie voegen die rationeel is, dewijl zij beantwoordt aan hetgeen de ætiologie ons

leert. In verder gevorderde tijdperken van beide hoofdvormen der ziekte, waar door den slechten toestand der eerste wegen staalpræparaten, en door de ulceratiën baden verboden zijn, is de volgende medicatie nog het eenige waarvan men eenig nut, ten minste door het minder hevig worden of tijdelijk stilstaan van het ziekteproces, kan verwachten. Hoewel velen deze geneeswijze aanwenden, is het vooral Dr. Uhlig, die in zijn rapport deze behandelingswijze uitvoerig en grondig behandelt.

De melaatschheid wordt, volgens onze overtuiging, onder meer andere schadelijke invloeden, zoo als hierboven is uiteengezet, hoofdzakelijk te weeg gebragt door gebrekkigen en ontoereikenden toevoer en ook door vermeerderde afscheiding van de stoffen noodig tot instandhouding van het organismus (ik herinner hier nog slechts aan het overwegend zoutgebruik, waardoor eene vermeerderde afscheiding van phosphorzuur in de urine wordt bewerkt), inzonderheid wat betreft den invoer van albuminaten: het is ook hieraan in het bijzonder dat de steeds aanwezige verschijnselen van caries, nekrosis, paralyse en anæsthesie vooral zijn toe te schrijven. Van zelf komt nu het denkbeeld op, te trachten middelen aan te wenden, die zoowel den gebrekkigen toevoer als de overvloedige afscheiding der stoffen noodig tot instandhouding van het ligchaam verbeteren. Hieruit volgt het therapeutisch gebruik van phosphorzuur en kalk- en magnesiazouten hiermede verbonden, gepaard aan eene voeding bestaande zooveel mogelijk uit versche groenten, vruchten en vleeschspijzen. Uhlig merkt hierbij op, dat dezelfde medicatie reeds lang om gelijke redenen en met groot gevolg bij caries en rachitis toegepast is. Hij spreekt

verder van een instinctmatig bewustzijn dat het individu zulke zouten noodig heeft, zich uitende door het eten van zand, klei, goudsche pijpen, mossel- en oesterschalen, even als men dit bij zwangere vrouwen vindt, die in haren toestand eenen vermeerderden toevoer van die stoffen noodig hebben. Zonder nu aan een dergelijk instinct mijne adhaesie te schenken, moet ik evenwel zeggen, dat ik eene dusdanige behandeling zeer rationeel en aanprijzenswaardig vind.

Helaas echter kan de ondervinding nog weinig over den goeden uitslag van zulk eene handelwijze zeggen, daar zij nog te korten tijd op groote schaal is aangewend, om eenige zekere besluiten over het al of niet doelmatige dier behandeling te nemen.

Bij bovengenoemden leefregel wendde UHLIG het phosphorzuur en de kalkzouten aan bij verscheidene melaatschen, en gaf die middelen van een half tot anderhalf jaar lang. De patiënten werden meestal de behandeling moede en wilden die niet langer voortzetten. Zij hadden de kuur begonnen in het denkbeeld van de lepra genezen te worden, en nu zij in die verwachting bedrogen werden en zagen dat de contracturen bleven bestaan, en de verloren vingers niet weder aangroeiden, wilden zij zich meestal niet langer aan eene medicatie, die door hare langdurigheid lastig was, onderwerpen. Nu echter wordt die methode met meer kracht toegepast, en ik geloof dat men goede verwachtingen omtrent den uitslag koesteren mag. En toch is de bovengemelde gestoorde behandeling reeds niet zonder resultaat geweest. Ofschoon de ziekte niet genezen werd, zoo werd het verloop der ziekte tot groot voordeel van den lijder zeer verzacht. De neiging tot cariеuse en nekrotische processen wordt zeer verminderd, zoodat bij sommigen die verschijnselen

geheel wegbleven; hierdoor bleven de zieken meer bij krachten, en werd hun leven minder ellendig en pijnlijk.

Ik vereenig mij in deze behandeling geheel met de waardige en eenvoudige woorden van Dr. Uhlig, die ik zelf op geheele behandeling der ziekte, zoo als ik die voorstelde, wenschte toe te passen:

« Der ehrliche Mann, der diese Krankheit kennt, ist mit diesem Resultate zufrieden, sowie ich es bin; und da es bis jetzt noch nicht in unsren Macht stand, um die Lepra zu genesen, so verdient diese Behandlung sicher Anemphelung für alle Fälle und Länder, wo diese Krankheit auf gleichen Ursachen beruht, und in gleichen Erscheinungen besteht, als die von Surinam.

» Das Leiden hoffnungsloser Brüder allein zu mildern, ist schon viel Gewinn. »

Wat verder de symptomatische behandeling betreft, zoo is die vooral chirurgisch: op deze wijze wordt het carieus en nekrotisch proces zeer vereenvoudigd. Door amputatiën van phalangen, verwijdering van nekrotische pezen en spierscheden wordt het verloop dezer processen zeer bekort, en daardoor het resultaat bereikt, dat het ligchaam niet door den anders zoo langen duur van die ziekteverschijnselen en de daardoor te weeg gebragte reactie wordt verzwakt en aangetast.

Dit zij alleen hier nog vermeld, dat chirurgisch ingrijpen veel gemakkelijker gemaakt wordt door de volstrekte ongevoeligheid en de geringe bloeding, die zelfs bij beduidende operatiën plaats heeft. Men verhaalt dat men den arcus arteriosus der palma manus of planta pedis kan doorsnijden en zelfs de bloeding stillen zonder tamponeren. De atrophie, waarin alle ligchaamsdeelen gelijkelijk deelnemen en niet het minste de extremiteiten, is hier de oorzaak van.

HOOFDSTUK II.

MAATREGELEN OP VERSCHILLENDE PLAATSEN VAN STAATSWEGE MET BETREKKING TOT DE LEPRA GENOMEN.

Terwijl wij nu al nader en nader komen tot het bespreken van het groote vraagstuk uit een sociaal oogpunt, namelijk de verhouding van de melaatschen in de maatschappij, kan het niet anders, of de kennismaking met de verhoudingen waarin de leprozen in de verschillende lepralanden tegenover de maatschappij staan, zal ons goed voorbereiden tot de behandeling van deze quaestie. Belangrijk is deze studie, omdat hieruit blijkt hoe theoretische bespiegelingen tot verschillende en verderfelijke uitersten voeren kunnen.

Dat de studie van dit onderwerp van groot belang is, zagen ook de leden der Engelsche lepracommissie in, en zij stelde daarom onder hare vragen eenige zeer kategorisch naar de wijze waarop de melaatschen in de betreffende streek behandeld worden, wat hunne verhouding in de maatschappij aangaat. Deze vragen zijn:

« Question 11. Are persons affected with leprosy permitted in the colony of...... to communicate freely with the rest of the community? or is there any restriction imposed, or segegration enforced in respect of them?

» 12. What public provision is made for the reception and treatment of the leprous poor?

» Are they admitted into the general hospitals,? or are there seperate infirmaries or asylums provided for them?

» Please to describe the structural and sanitary condition of such buildings, and the arrangements made

for the medical and hygienic treatment of the sicks in them.

» 13. Can you state the number of leprous persons maintained at the public expense in the colony of .....?

» 14. Have you reason, from personal knowledge, to believe, that the disease has been of late years (say during the last 15 or 20 years) on the increase in the colony of ...... or otherwise?

» And if so, please to state what in your opinion may have contributed to its increase or its diminution.»

Men ziet uit de zamenstelling van bovengenoemde vragen, hoezeer men gesteld was op juiste en naauwkeurige beantwoording hiervan, om zoo mogelijk aldus tot het praktische resultaat te komen, waarvoor de commissie ingesteld was, namelijk een wetenschappelijk onderzoek naar de juiste verhouding, waarin de melaatschen tot de overige maatschappij konden verkeeren.

Laten wij beginnen met het land van waar de eerste wezenlijk wetenschappelijke onderzoekingen over de lepra zijn uitgegaan, ik bedoel Noorwegen. Die onderzoekingen waren niet ontstaan uit eene zuiver wetenschappelijke begeerte naar opheldering van dit proces, maar wel degelijk door het gouvernement opgewekt, om tot basis te kunnen verstrekken voor maatregelen die zoo mogelijk de ziekte te keer konden gaan. Wij hebben boven reeds gezien hoe eene reis van Boeck en Danielssen over het geheele vasteland van Europa hiervan het gevolg was. Ingevolge hunne gevestigde overtuiging van niet-besmettelijkheid der lepra, die zij zich echter uitsluitend door erfelijkheid wilden doen voortplanten, werd van gouvernementswege eene wet voorgesteld, waarbij alle melaatschen in daartoe ingerigte gestichten zouden moeten worden opgenomen, en onder toezigt blijven vooral wat

sexueel verkeer betreft, opdat (altijd in bovengemelde meening van uitsluitende voortplanting der ziekte door erfelijkheid) aldus langzamerhand de lepra zoude uitsterven. Deze wet werd in 1851 door het Storthing verworpen voor zoover het verpligtende betreft voor de lijders om zich in deze gestichten te moeten begeven. Er werden evenwel sommen toegestaan, waaruit bepaalde gestichten gebouwd zijn, alleen bestemd ter opname van melaatschen. Zulke gestichten bestaan te Bergen, Molde en eenige andere plaatsen. De opname in deze gestichten is geheel vrijwillig; is men echter opgenomen, zoo verbindt men zich zijn gansche leven aldaar te blijven, en te gehoorzamen aan de vigerende wetten, die hoofdzakelijk bestaan in het strenge afzonderen der seksen. De leprozen kunnen uitgaan en zelfs in de stad verkeeren, echter steeds onder contrôle. Aangelokt door de schoone nieuwe gebouwen en door de hoop op genezing stroomden de lijders toe; na eenigen tijd verminderde de toeloop, toen men zag dat de genezing uitbleef en dat men alleen uitstekende verpleging vond. In de laatste jaren echter neemt het aantal spedalskedlijders, dat in de gestichten toevlugt zoekt, jaarlijks toe, daar met den vooruitgang van beschaving en verkeer in die streken, de ongelukkigen hoe langer hoe meer het vreesselijke en afschuwelijke van hunnen toestand inzien, en hunne levenswijze daardoor ellendiger wordt.

Vóór 3 jaren had ik gelegenheid zelf het leprozengesticht te Bergen te bezoeken. Voorzeker, schooner ligging kan men moeijelijk voor een dergelijk gesticht tot verpleging van incurabelen denken. Het gebouw is zeer schoon en strekt zich met eenen grooten tuin langs de oevers van een soort van inham der zee uit, die echter zoo stil is, dat zij een meer gelijkt. Het geheel is om-

geven door een hoogen muur als veiligheidsmaatregel tegen pogingen om de contrôle te ontsnappen. Het gebouw is in twee helften gescheiden, bestemd voor de beide seksen, en bevat behalve slaapzalen, ieder voor acht lijders, verscheidene werkplaatsen voor de meest verschillende handwerken, waar de verpleegden, zoo zij dit verlangen, werken kunnen en iets verdienen om zich buiten het in de ruimte verstrekte benoodigde iets buitengewoons aan te schaffen. Het schijnt echter dat het denkbeeld melaatsch te zijn de meesten zoo nederdrukt, dat zij ongeschikt zijn tot eenigen arbeid, en of den ganschen dag te bed liggen, of in den tuin blijven. Er is maar ééne ruimte waar beide seksen tegelijk bijeen komen, dat is de kerk, en hier zijn zij nog door een hek gescheiden.

De pogingen aldus door het gouvernement aangewend om de lepra te bestrijden, vonden hevige tegenstanders onder vele medici, die verklaarden dat deze maatregelen geheel nutteloos waren en de oorzaak alleen kon weggenomen worden door de levenswijze der kustbewoners te verbeteren. Aan het hoofd van hen staat Dr. Hyordt te Christiania.

Van Scandinavië op Engeland en zijne koloniën overgaande, waar de lepra op verscheidene plaatsen zulke verwoestingen aanrigt, constateren wij eerst een feit, dat nergens het gouvernement eenigen algemeenen regel genomen heeft aangaande de lepra. Dit bleef overgelaten aan de gewestelijke besturen, aan de provinciën, districten of zelfs gemeenten. Zelfs in die landen waar groote massa's vreemde volkeren onder Engelands schepter staan, zijn de publieke maatregelen, te nemen tegen deze ziekte, geheel aan de inlandsche autoriteiten en hoofden

overgelaten. Eerst dezer dagen heeft het gouvernement de dringende noodzakelijkheid ingezien om krachtige algemeene maatregelen te nemen met betrekking tot de lepra, en om die op eene vaste basis te kunnen nemen, diende het onderzoek en het rapport van het college of physicians, dat meermalen hier is aangehaald.

Laten wij nu in het kort ieder der koloniën van Engeland ten opzigte der verhoudingen van het publiek bestuur tegenover de lepra nagaan.

Wat Nieuw-Brunswijk betreft, het is eerst sinds twintig jaren dat het provinciaal bestuur de aandacht er op vestigde, en de gouverneur Sir WILLIAM COLEBROOKE aan eene commissie van vier geneeskundigen opdroeg een onderzoek daaromtrent in te stellen. Zij verklaarden, dat de ziekte Elephantiasis Græcorum en in hoogen graad besmettelijk was. Dadelijk werd er een lazareth opgerigt en eene wet uitgevaardigd, dat ieder, die door de commissie voor melaatsch verklaard was, binnen de grenzen van deze inrigting zoude gebragt worden. Deze maatregel verwekte schrik en afgrijzen: velen vloden in de bosschen om zich aan zulk eene levenslange gevangenis te onttrekken, en verscheidene der lijders kwamen op deze wijze om. Voor dat het lazareth was opgerigt, gingen de melaatschen vrij met de overige bevolking om.

Het lazareth is een houten gebouw op het eiland Sheldrake in de Miramichi rivier; de verpleegden worden dagelijks door eenen aan het gesticht verbonden geneesheer bezocht: het geheel is door een hoogen muur omgeven om nachtelijke ontsnappingen te voorkomen; verder is er eene uitgestrektheid van vijf of zes bunders aan verbonden voor ligchaamsoefening en wandelplaats der verpleegden. De opgenomenen worden op kosten van de provincie gereed en gekleed. Hunne voeding is zeer goed, vooral

wordt gelet op overvloedig dierlijk voedsel. Aan eene afscheiding der seksen is hier zelfs niet gedacht; daar het gesticht eerst 20 jaren bestaat, schijnt het geval zich nog niet te hebben voorgedaan van individuën uit melaatsche ouders aldaar geboren, die geene teekenen der ziekte vertoonden en verlangden ontslagen te worden. De schildering echter van het leven, dat de ongelukkigen op dit eiland leiden, is verre van opwekkend, zoo als blijkt uit een rapport van den onder-gouverneur GORDON aan den hertog van Newcastle over een aldaar gebragt bezoek. Hij schildert op eene eenvoudige maar krachtige wijze de treurige ligging van de plaats waar zoovelen hun geheele leven slijten moeten; het uitzigt omvat geen punt waar het oog met genoegen op rust: aan de eene zijde eene omstuimige zee waar slechts zelden een zeil op gezien wordt, aan de andere zijde eene eentoonige vlakke landstreek, alleen afgewisseld door de torenspits en houten huizen van een naburig Noord-Amerikaansch dorp. Den indruk over het rampzalige van dien toestand (en die indruk is mij zeer veel waard, vooral omdat hij is ontstaan bij een leek, die anders, door vrees gedreven, zeer voor opsluitingen zijn moet) geeft hij weder in het einde van zijn rapport: «is die ziekte zoo besmettelijk en zoo duidelijk bewezen, dat de opsluiting der aangetasten binnen de muren van zulk een lazareth onvermijdelijk is?» Dit is eene medische quaestie, die ik niet waag op te lossen. Maar zoo geene beweegredenen van gebiedend algemeen welzijn geleid hebben tot zulk eene geestelijke marteling als die opsluiting in dat lazareth is, zoo hoop ik dat die zaak rijpelijk en goed overwogen worde door de Wetgevende magt, alvorens de wetten te bekrachtigen die nu over dit onderwerp bestaan.

Wat de Engelsche eilanden betreft, in de Antilles is de

verhouding eenigzins anders: de melaatschen kunnen gaan waar hun goeddunkt zonder eenige beperking. In de laatste tijden echter is men op Jamaica door het toenemend aantal melaatschen zoowel in de stad als op het land verschrikt geworden, en heeft de publieke pers aangedrongen op beperkingen hieromtrent, vooral omdat door de lijders zelven met hunne ziekte gespeculeerd werd: zij begaven zich vooral naar de drukste plaatsen van verkeer en aan de deuren der meest bezochte winkels. Zij raakten waren en goederen aan, wel wetende dat niemand ze hebben wilde wanneer zij ze hadden aangeraakt, en hopende hiermede hun voordeel te doen.

In sommige der West-Indische koloniën bestond sinds lang eene schuilplaats voor melaatschen, op andere plaatsen eerst sinds kort; op Jamaica bestaat geen afzonderlijk gesticht hiervoor ingerigt, evenmin worden leprozen ergens in de hospitalen opgenomen. Eigenlijke wetten over sequestreren der melaatschen bestaan nergens; alleen als zij bedelende of landloopende gevonden worden, heeft men in de laatste jaren het regt ze in een gesticht te brengen: daar zelfs bestaat geen geheele afsluiting. Op de meeste plaatsen in het binnenland zijn zij aan zich zelven overgelaten, zij worden beschouwd als pariahs; op andere plaatsen leven zij uit eigen beweging bij elkander en ontvangen van de gemeente een vast weekgeld als liefdegift om in hunne behoeften te voorzien. Van afsluiting of van een bepaald stelsel van regeringswege met betrekking tot de melaatschen is hier dus geen sprake. Laten wij verder nog vermelden, dat door de in de laatste jaren vermeende verhooging van het cijfer der melaatschen in die streken de aandacht van het Engelsche gouvernement op deze ziekte

gevestigd is en het rapport van het college of physicians is uitgelokt geworden.

Wat Engelsch Guyana betreft, zoo bestaat er alleen eene wet, die den melaatschen verbiedt zich aan het publiek te vertoonen op straffe van naar het lepra-asylum gebragt te worden; eene wet die echter zeer slecht wordt nageleefd. Ik vermeld dit uitdrukkelijk in tegenstelling met de later te vermelden toestanden in onze naburige West-Indische bezittingen.

In de Engelsche kolonie aan de Kaap bestaat geene wet, die regt geeft den melaatsche over te brengen naar een gesticht, of hem van zijne vrienden te verwijderen. Het gouvernement heeft een zeer goed asyl gebouwd voor alle melaatschen; jammer slechts dat het op een afgelegen eiland gelegen is, daar nu de verpleging te huis verkozen wordt; het hospitaal is gelegen op het Robben-eiland aan den ingang van de Valsche-baai, ongeveer acht mijlen van Cape-Town; het neemt leprozen en krankzinnigen op (lunatics), welke beide soorten van lijders in geene andere hospitalen worden verpleegd. De maatregelen dus, die hier van regeringswege genomen zijn, hebben zuiver en alleen een philanthropisch doel.

Dezelfde verhouding bestaat in de Engelsche bezittingen in Australie. In Nieuw Zuid-Wallis, waar de ziekte, zoo als vermeld is, alleen onder Chinezen voorkomt die derwaarts getogen zijn om goud te zoeken, is onlangs eene wet gemaakt krachtens welke ieder, die met sporen van lepra behebd in de kolonie zoekt te komen, onmiddellijk naar zijn eigen land teruggebragt wordt, des noods op publieke kosten.

Op Mauritius, waar de lepra, in het laatst der vorige eeuw van buitenaf geïmporteerd, nu vrij verspreid is, bestaat alleen eene wet dat bedelende melaatschen naar

een gesticht gebragt moeten worden. Op Mauritius zelf bestaat een hospitaal *St. Lazarus* genaamd, dat geheel door particuliere liefdadigheid onderhouden wordt en waar leprozen verpleging kunnen vinden. Vroeger was er een hospitaal voor melaatschen op het eiland Curieuse, een der Seychellen, waar de arme lijders van Mauritius heen gebragt werden; in de laatste tijden echter heeft het gouvernement de uitgaven voor het personeel aldaar teruggetrokken, zoodat alleen de lijders der Seychellen zelve er nu nog gezonden worden.

Op Ceylon bestaat geene wettelijke bepaling van restrictie of afsluiting der melaatschen; er bestaat echter een publiek gesticht te Colombo, waar de behoeftige melaatschen op gouvernementskosten worden gekleed en gevoed, en waaraan een medicus is verbonden. Zoo lang een door lepra aangetast individu wandelen kan, beweegt hij zich vrij met het andere volk; wanneer bij behoeftigen de krachten te kort schieten om hun beroep van bedelen te kunnen voortzetten (daar op Ceylon deze ziekte meer medelijden dan afschrik verwekt, valt hun dit overigens zeer gemakkelijk), zoeken zij de beschutting en de gemakken van het gouvernementsgesticht op; in de gewone hospitalen worden zij niet opgenomen.

Wat Indië betreft, zoo heeft het Engelsche gouvernement zich slechts weinig met de ziekte ingelatèn, zij erkennen het zelven, zoo als in het summair rapport uit deze kolonie blijkt: « I do not find that there exists in our colony, nor, so far as I know, ever has existed, an institution like the lazarettos, wich Dutch established in some parts. » Alleen hier en daar in de groote steden is van gouvernementswege een hospitaal voor leprozen opgerigt als in Madras, Bombay, enz. Nergens bestaan wettelijke bepalingen of dwangmaatregelen tot opname

in die gestichten; in dit opzigt is de toestand dus even als op Ceylon. De publieke liefdadigheid daarentegen heeft meer hiervoor gedaan. In Bombay is op deze wijze een verpleeghuis opgerigt, *dhurumsalla* genaamd, dat door zijne goede inrigting groote vermaardheid heeft verkregen: het is uitsluitend voor twee klassen van lijders bestemd, namelijk voor melaatschen en voor blinden; deze dhurumsalla is eerder een « home » dan een hospitaal.

Heeft nu het Engelsche gouvernement zich weinig met die ziekte bemoeid, de inboorlingen hebben ieder hunne eigene gewoonten en wetten en daaruit voortvloeijende maatregelen. Hier wordt voor den melaatsche eene hut gebouwd buiten het dorp of de stad en wordt hij op publieke kosten onderhouden; daar wordt hij als een soort van heilige of profeet vereerd even als weleer in Europa de krankzinnigen. Terwijl men op de eene plaats, zoo het gouvernement niet tusschenbeide komt, de melaatschen levend verbrandt, hebben zij op eene andere plaats vrijen en ongestoorden omgang met alle inwoners.

Over het algemeen kan men hier de opmerking niet onderdrukken, dat van regeringswege, bijzonder in Indië, deze belangrijke quaestie geheel aan zich zelve is overgelaten, en dat zij langen tijd van dien kant met eene zekere mate van onverschilligheid behandeld is. Zonder eenigen twijfel zouden wij anders juist uit Bengalen, waar verschillende nationaliteiten geheel afgescheiden en op geheel afzonderlijke wijze te midden van elkander leven, vele belangrijke gegevens tot kennis der lepra kunnen verkregen hebben.

Wat nu de Europesche lepralanden, die nog niet besproken zijn, betreft, zoo vindt men alleen in Portugal nog melding gemaakt van bijzondere maatregelen van staats-

wege met betrekking tot de leprozen. Het vermeerderde voorkomen der melaatschheid spoorde den Portugeschen geneesheer GOMEZ aan, om aan de eerste Portugesche Cortes in 1821 eene memorie over te leggen met het verzoek, dat er wettelijke bepalingen gemaakt zouden worden tot vermindering en, zoo mogelijk, geheele uitroeijing dezer in Portugal nog zoo hardnekkig heerschende ziekte: hij drong er vooral op aan de huwelijken van leprozen, ten minste met gezonde personen, te verbieden, en de bestaande leprozengestichten beter te regelen, opdat men beter de verpleegden zoude kunnen contrôleren. Men vaardigde eenige wetten uit in dezen zin, die echter weldra bleken moeijelijk te kunnen gehandhaafd worden, maar die zelfs nu nog niet zijn ingetrokken.

Met Noorwegen en Portugal moet Candia als de streek genoemd worden in Europa waar melaatschheid het meest voorkomt. Zoodra aldaar bekend is dat iemand door lepra is aangedaan, wordt hij uit zijne stad of dorp verdreven, en gezonden naar plaatsen, die afzonderlijk voor hen zijn ingerigt. Er zijn zes zulke plaatsen, bestaande uit eene rij steenen hutten te midden eener vlakte gelegen. Echter leven dikwijls gezonde personen met hunne leproze betrekkingen aldaar, en van den anderen kant maken de Turken gebruik van het regt des sterksten, hun als heerschers toekomende, om, zoo een onder hen aangetast is, te weigeren dat hij verwijderd wordt; het geloof aan besmetting is dan ook niet onder de Turken verspreid.

Het moet een treurig gezigt zijn, buiten de groote steden die massa ongelukkigen aan den grooten weg te zien zitten, liefdadigheid inroepende. Hunne toestand is vreesselijk; welke ook hunne stand in de maatschappij zijn moge, zijn de sporen der ziekte ontdekt, zoo worden zij

zonder mededoogen uit hunne huisgezinnen als misdadigers verdreven, verbeuren hunne regten als burgers, kunnen niet erven, en worden, ongeschikt hun kost op eenige wijze te verdienen, gedwongen hun leven bedelende staande te houden.

In Japan bestaan, volgens de berigten van den Heer Pompe van Meerdervoort, geene leprozenhuizen of afzonderlijke hospitalen voor deze ziekte, noch hygiënische verordeningen of wettelijke voorschriften met betrekking tot de lepra. De melaatschheid wordt daar geheel als alle andere ziekten beschouwd in hare verhouding tot de maatschappij.

In China daarentegen bestaan reeds van de oudste tijden wettelijke voorschriften voor de melaatschen. Uit godsdienstige overleveringen wordt de lepra beschouwd als eene van hooger hand gezondene straf voor gepleegde misdaden en wel, in den zin van het Oude Testament, uitgestrekt over den dader tot in zijn derde en vierde geslacht. Of hierin, dan wel in eene goede observatie der natuur het geloof berust, dat bij huwelijken tusschen de kinderen van melaatschen van denzelfden graad de ziekte bij de kinderen van het vierde geslacht is « erlöscht » durf ik niet uitmaken. Zooveel is zeker, dat op deze onderstelling de wettelijke voorschriften der Chinezen voor de melaatschheid gegrond zijn. Leprozen worden uit de maatschappij verbannen volgens de wet, en gedwongen zich in afgezonderde, in de nabijheid der groote steden gelegene, zoogenaamde lepradorpen, op te houden. Huwelijken tusschen kinderen van gezonde en leproze individuën zijn volstrekt verboden. Zoodra zich een geval van lepra in eene familie vertoont, worden alle vroeger aangegane huwelijksverbindtenissen als nietig beschouwd. Zoo als boven vermeld is, staat de wet alleen een huwe-

lijk toe tusschen personen die in denzelfden graad van verwantschap tot het geval van melaatschheid onder ouders of grootouders staan, zoodat melaatschen uit eene bepaalde generatie alleen met personen uit dezelfde generatie huwen mogen. Een afstammeling in den vierden graad van eenen melaatsche mag alleen huwen met iemand, die in denzelfden graad eveneens van eenen melaatsche afstamt, al draagt geen van beiden eenig kenteeken der ziekte. De kinderen echter der vierde generatie worden wettelijk als gezond beschouwd en weder in de maatschappij toegelaten. Zoo luidt de wet, die echter, zoo als alle wetten in China, bijna alleen schijnt te bestaan om overtreden te worden; in naam zijn melaatschen afgescheiden van de maatschappij, maar in de daad staat men aan de armen toe bedelende rond te gaan en in hun bestaan te voorzien, en de rijken zijn vrijgesteld van den dwang, om in zulk eene afgezonderde plaats zich te begeven, door eene aanzienlijke geldboete aan de politie uit te betalen. Door het godsdienstig bijgeloof aan de ziekte verbonden, valt den melaatschen slechts weinig medelijden ten deel en verwekken zij overal slechts afkeer en vrees. Bij Canton bestaat zulk een melaatschen-etablissement of lepradorp, even als bij de meeste der negentig omwalde steden van China. Aan de lijders, in de lepradorpen opgenomen, wordt door het gouvernement eene kleine toelage als aalmoes uitgereikt.

Na van de verhoudingen der verschillende gouvernementen tegenover de lepra en de maatregelen tot wering der plaag, op verschillende plaatsen genomen, gesproken te hebben, wil ik dit hoofdstuk besluiten met in het kort te vermelden hoe de zaken in onze West-Indische koloniën gesteld zijn.

De geschiedenis van de genomen maatregelen is zeer

uitvoerig vervat in de meermalen gemelde dissertatie van Dr. DROGNAT LANDRÉ, waaraan wij het volgende ontleenen. Onder de naar deze kolonie aangevoerde negers (met het doel ze bij het werk op de plantages te gebruiken daar er groot gebrek aan handen bestond) waren er, die met melaatschheid, aldaar boasie genoemd, behebd waren. Toen dit aantal grooter werd, begon men eenige vrees te koesteren voor vermeerdering door besmetting en werd een edict uitgevaardigd, waarbij hun verboden werd zich op straat te vertoonen. Niettegenstaande dit verbod meermalen door verschillende gouverneurs herhaald werd, werd deze maatregel slecht opgevolgd. Noch eene naauwkeurige visitatie der nieuw aankomende schepen met negers, noch het oprigten van eene plaats tot bewaring der zieke negers, vermogten de uitbreiding van het kwaad tegen te gaan. In 1816 werd door den Gouverneur-Generaal VAN PANHUIJS met kracht op nieuwe en doortastende maatregelen aangedrongen. Na eenig dralen en wachten werd in 1823 besloten op een bijna onbewoond gedeelte land aan de rivier de Coppename een etablissement op te rigten en aldaar alle besmette negers heen te doen brengen, welk etablissement den naam van *Leprozen-etablissement Batavia* verkreeg. Er werd eene commissie ingesteld waarvoor alle gevallen gebragt moesten worden, waar twijfel bestond of al dan niet boasie aanwezig was, en die in zulke gevallen uitspraak moest doen. Te gelijk werd bepaald, dat alle vrije personen, die door de ziekte werden aangetast, gehouden waren zich van de menschelijke zamenleving af te zonderen en zich binnen hunne woning te houden, op straffe van, bij overtreding van dit gebod, voor de commissie van onderzoek te worden gebragt, en bij besmetverklaring naar het etablissement te worden gezonden. Deze maatregelen hadden ten gevolge,

dat het getal besmetverklaarden op Batavia in 1831 een getal van 194 personen bedroeg. Te gelijk werd naar het moederland geschreven over de tegen de ziekte te nemen maatregelen, vooral ook om hare overplanting naar Nederland te voorkomen. De zaak werd voor het Koninklijk Nederlandsch Instituut gebragt, vele rapporten uitgebragt, maar niets besloten, zoo als doorgaans het geval is. Het eenige resultaat was dat er een geneesheer bij het etablissement werd aangesteld, en men sedert meer uitvoerige berigten over de inrigting verkreeg. Bovengenoemde maatregelen in het begin met kracht doorgevoerd, verslapten echter in vervolg van jaren, niettegenstaande herhaalde aanmaningen van hooger hand, zich streng aan de wet te houden.

Een punt dat van veel belang bij bovengenoemde inrigting was en waarvan de oplossing zeer moeijelijk genoemd moet worden, was het volgende: wanneer bleek dat op het gesticht, hetzij gezond geboren individuën waren (dat wil zeggen zonder uiterlijke teekenen der lepra), hetzij individuën, waarvan later bleek dat zij ten onregte op het gesticht waren gebragt door eene fout van diagnose, kunnen dan die lieden in de maatschappij teruggebragt worden? In het begin werd nimmer voldaan, zelfs niet door het koloniaal gouvernement, aan de artikelen der wet die hierin voorzag, luidende dat alle personen, die gezond bevonden worden op het etablissement *Batavia*, in de maatschappij konden worden teruggebragt, alsmede de gezonde kinderen van besmette ouders, die hun tweede levensjaar waren ingetreden. Jaarlijks echter bleek uit de rapporten, dat er een vrij aanzienlijk getal gezonde personen uit beide kategoriën op het etablissement aanwezig was. Men veranderde echter in dien opzigte dikwijls van handelwijze, zoodat onder anderen in het jaar

1865 plotseling een vrij groot aantal gezond verklaarde individuën uit het leprozengesticht *Batavia* in de maatschappij werd gezonden. Deze handelwijze, op zich zelve niet in strijd, maar integendeel geheel overeenkomstig met de wetten, maakte daarom zooveel opzien, omdat men in andere jaren, zelfs vele jaren achter elkander, deze artikelen volstrekt niet had toegepast, zoodat eene soort van paniek over dezen maatregel tot in het moederland zich verbreidde, en zelfs aanleiding gaf tot eene interpellatie in de Tweede Kamer.

De beoordeeling dezer maatregelen, wat hunne doelmatigheid betreft, hoop ik in het volgende hoofdstuk te behandelen; alleen wensch ik hier uit de plotseling veranderde handelingen van het gouvernement: overgroote slapheid afwisselende met overdrevene gestrengheid, een soort van besluiteloosheid en onzekerheid te constateren, die niet pleiten voor de vastheid der gronden, waarop die wijze van handelen gegrond is.

HOOFDSTUK III.

DE STAAT TEGENOVER DE MELAATSCHHEID.

«La critique est aisée, l'art est difficile» zal wel op ieders mond liggen, zoo men, naar ik hoop overtuigd door mijne voorafgegane redeneringen over ontstaan en aard der lepra, mijne kritiek leest van de maatregelen in verschillende landen ter beteugeling der melaatschheid genomen. En met regt: het is niet genoeg de fouten in een of ander systeem aan te wijzen, men moet er iets beters voor in de plaats stellen, en niet alleen iets beters

of wenschelijkers uit een theoretisch oogpunt, want daar is men weinig mede gebaat, maar iets uitvoerbaars uit een praktisch opzigt. Ik eindig dan ook mijne verhandeling met de blootlegging van een systeem van maatregelen en verordeningen, waardoor ik meen dat aan den eenen kant zooveel mogelijk het gevaar voor verspreiding der lepra wordt weggenomen, aan den anderen kant het lot der aangetasten zooveel mogelijk wordt verzacht. Dat mijn systeem geheel rust op de hiervoor besprokene fundamentele quæstiën over de melaatschheid, spreekt van zelf; hier ga ik van uit, en dus deze punten releveer ik niet meer, zoodat ik ook vertrouw, dat mijn systeem niet los uit mijne verhandeling genomen beoordeeld zal worden, maar men eerst, alvorens het te beoordeelen, zich de moeite getroosten zal kennis te nemen van het hieraan voorafgaande.

Als de twee groote bronnen, waaruit de lepra ontstaat, hebben wij hierboven leeren kennen de praedispositie van ouders gekregen, en eene zamenkomst van verschillende uitwendige momenten. Op die plaatsen, waar lepra eene volksziekte uitmaakt, is het dus de pligt van den Staat de schadelijke werking der beide momenten met kracht tegen te gaan en zooveel mogelijk te vernietigen; daarentegen zich met kracht te verzetten tegen alle maatregelen genomen uit verkeerde denkbeelden over de ziekte, waaronder het geloof aan de besmettelijkheid eene eerste plaats bekleedt, en de vrees den zoo hard beproefden lijders een niet te dragen leven oplegt.

Wat kan een goed ingerigte Staat doen ter wering van die invloeden, die wij hebben leeren kennen als eene groote rol spelende bij het ontstaan der lepra, ja, onder wier werking melaatschheid geheel ontstaan kan, zonder eenige voorafgaande prædispositie? Bij de discus-

sie op het internationaal medisch Congres te Parijs over de pellagra, zeide een Franschman, onder luide toejuiching van alle hoorders: «La pellagre c'est la maladie de la pauvreté, exterminons donc la pauvreté!!» Ons van zulke magtspreuken onthoudende, en overtuigd zijnde, dat, hoewel lepra de ziekte van de ellende is, de ellende echter niet in deze wereld en bloc is weg te nemen, zoo kan de Staat echter al zeer veel doen op sommige punten, die de openbare gezondheid raken.

Als hoofdoorzaken onder die schadelijke momenten hebben wij leeren kennen: alle zoogenaamde malaria-invloeden, slecht drinkwater. Hier kan de Staat zelf werkend optreden. Zoo het aan iemand bekend is, dan is het zeker wel den Nederlander in zijnen voortdurenden strijd tegen het water, dat de kunst hier veel vermag. Door behoorlijke afdammingen der zee, droogmaking der moerassige kuststreken, beplanting van sommige streken met daartoe geschikte gewassen (waaronder in de eerste plaats de helianthus tuberosus genoemd moet worden, waar in de laatste tijden zulke voortreffelijke berigten van zijn) vermindert men de malaria-ontwikkeling, krijgt de grond meer vastheid, verkrijgt men beter drinkwater in de plaats van het vroegere brakke water. En hier zal dan ook weder de waarheid blijken van het spreekwoord, dat wie goed doet, voor zich zelven kapitaal verzamelt; want de Staat zelf zal er bij profiteren, wanneer de gronden van moerassig, zoo als vroeger, langzamerhand beter en bebouwbaar geworden zijn. Dat men verder op iedere plaats waar groote verzamelingen van menschen zijn, zorge voor goede drinkwaterputten; overal kan men met eenige moeite goed water verkrijgen: laat men des noods premiën stellen voor lieden, die op hunne bezittingen goede waterputten laten vervaardigen. Het is weer

de Staat, die er later het voordeel van trekken zal.

Eene tweede hoofdoorzaak is in de slechte voeding gelegen: weinig of geen frisch plantenvoedsel, gezouten of bedorven visch, bijna geen vleesch. Laten wij hier wegens het gewigtige van de quaestie meer speciaal een voorbeeld nemen in het gewest, dat ons het meeste aangaat, namelijk Suriname. Men zocht aldaar zooveel mogelijk uitvoerproducten te verkrijgen, waardoor slechts zeer weinig voor gezonde en versche voedingsmiddelen voor de lagere klasse gezorgd wordt. Suriname is niet in het bezit van voor het zoo geringe aantal zijner bewoners zelfs voldoende uitgebreidheid grond tot aanbouw van versche voedingsmiddelen uit het plantenrijk: met de veeteelt is het nog erger gesteld: men zeide steeds dat men veel goedkooper die producten uit het buitenland kan laten komen, dan zelf bebouwen, en de aanbouw van suiker, koffij en katoen was veel winstgevender. Ja, hoe ver is men hiermede gekomen? dat verschillende plantages door gebrek aan handen stil moesten staan, en waarom gebrek aan handen? omdat onder zulke omstandigheden het koloniseren van eene lagere klasse eene onmogelijkheid is. Had men vroeger minder gelet op het directe belang van den handel, misschien ware Suriname nu een welvarend gewest, waar door eene nijvere bevolking, die zichzelf van aldaar gebouwde voedingsmiddelen in stand hield, meer producten van uitvoer verbouwd werden, dan nu met het invoersysteem. En het zoude niet zulk eene opoffering zijn, maar wel degelijk alle belangen bevredigen, zoo iemand ondernam, niet om koloniale producten van uitvoer te bouwen, maar voor het verbruik in het land zelf veeteelt en landbouw te beoefenen. Men zoude hetzelfde zien als in de goudlanden, waar niet de goud-

zoekers rijk worden, maar wel zij, die aldaar zich toeleggen op het aanbouwen der middelen van bestaan, in wier handen eigenlijk op slot van rekening het goud teregt komt. En juist hierin kon de Staat een krachtig voorbeeld geven. Het is niet genoeg kolonisten te zenden naar een land, waar zij het toch niet uithouden kunnen: laat men van gouvernementswege het initiatief nemen tot bevordering van landbouw en veeteelt. Ik vereenig mij volkomen met wat Dr. Uhlig in zijn rapport hierover zegt: « Haette man Surinam mit Kühen bevölkert, so würde es auch mit Menschen bevölkert sein. » .. En ik zeg alweder: het zoude de Staat zijn, die bij slot van rekening er de voordeelen van trok. In plaats van een telkens toenemend nadeelig saldo, zoude de kolonie weldra op eigene middelen kunnen leven en voordeelen afwerpen.

Ik sprak hier in het bijzonder over Suriname, maar ditzelfde geldt van al de lepralanden, waar slechte voeding onder de hoofdoorzaken genoemd kan worden.

Naast toevoer van goede voeding staat een deugdelijk toezigt en wering van slechte voeding. De geschiedenissen van de haringen in Noorwegen, de sardellen in Portugal en Madera, den kabeljaauw en het pekelvleesch in Suriname komen allen op hetzelfde neder: leveren van slecht bedorven voedsel aan de mindere klasse bij onmogelijkheid om beter te verkrijgen. Sinds men op Madera een beter toezigt hield op den sardellenverkoop, is de gezondheid aldaar zeer verbeterd; en ik geloof wezenlijk, dat het wel zijne winst opleveren zoude, zoo men goed gezouten vleesch of goed ingemaakte haringen verzond, in plaats van dien half verrotten poespas, die dikwijls uit Amerika naar Europa en van daar weder naar de plaatsen van verbruik gezonden wordt.

Eene derde reeks van punten, waarin de Staat krachtig

werkend kan optreden, vinden wij in het hygiënisch toezigt op woningen en op plaatsen waar een groot aantal personen in eene kleine ruimte zamenwoont. Behoorlijke maatregelen van gezondheid bij de groote visscherijen op de Noordsche kusten of in de kwartieren der tegenwoordig vrijgemaakte slaven in West-Indië zouden toch evenzeer geregtvaardigd zijn, als dat men op die maatregelen langs diplomatischen weg laat aandringen in Arabië en Turkije. Laat men bij zich zelf het voorbeeld geven en dan heeft men regt van spreken bij anderen. En gedwongen reinheid strijdt mijns inziens volstrekt niet tegen grondwettelijke vrijheden.

Men ziet dus dat op dit terrein veel door den Staat gedaan kan worden zonder groote opofferingen, en dat men niet de handen in den schoot behoeft te leggen met den wanhopenden troost, dat men toch niet de ellende van de wereld kan wegnemen. Het spreekt van zelf, dat van deze maatregelen alleen sprake zijn kan in streken waar lepra bepaald endemisch heerscht, ofschoon in die streken, waar men enkele of al die schadelijke momenten te zamen vindt zonder lepra, men voorzeker niet anders dan goed doen zal met evenzoo te handelen. Zoo doende zal men de lepra niet uitroeijen, maar het aantal nieuw ontstaande, spontaan zich ontwikkelende, gevallen aanmerkelijk verminderen.

Wij komen nu tot de bestrijding van de tweede klasse van hoofdoorzaken der melaatschheid, namelijk de bespreking der quaestie, hoe te beletten dat de kiem tot lepra door erfelijkheid verspreid worde? Hier komen wij op een zeer moeijelijk terrein. Aan den eenen kant grenzen wij hier aan de noodzakelijkheid van het publiek welzijn een kwaad te beperken, dat zich zoo inwortelt;

aan de andere zijde stuiten wij op de groote woorden: individuele vrijheden, grondwettelijke maatregelen, enz. enz. Het beste middel voorzeker ware zooveel mogelijk toe te zien dat bij melaatschen geen sexueel verkeer, hetzij in of buiten het huwelijk, meer mogelijk ware. Wij zullen hier niet spreken van maatregelen, die door een despotisch gezag zouden kunnen genomen worden, maar als voorbeeld nemen eenen toestand als in ons land, waar bij behoorlijk gewaarborgde individuele vrijheid de wet echter toelaat het nemen van krachtige maatregelen tot bevordering en verzekering der volksgezondheid. Sexueel verkeer aan de melaatschen met geweld te ontzeggen, staat gelijk met ze levenslang gevangen te zetten, want anders kan dit doel niet met zekerheid bereikt worden, en hiertoe heeft men het regt niet.

Maar laat men dan toch in 's hemels naam niet lijnregt het tegenovergestelde gaan doen, en van Staatswege bepaald de voortplanting van melaatschen bevorderen! Laat men melaatschen in de maatschappij, zoo waarschuwt hun afschuwelijk uitzigt en zoovele andere zaken tegen hen, en zondert hen van zelfs eenigzins af. Verzamelt men hen daar entegen op eene plaats, afgescheiden van de overige wereld, terwijl gedeeltelijk in hun onderstand voorzien wordt, zoo neemt het dierlijk leven bij die menschen, reeds gedeprimeerd door hunne ziekte, de overhand, en, om eene Hollandsche uitdrukking te gebruiken, zij teelen onder elkander voort als konijnen. Zij geven het licht aan eene geheele generatie, waarvan velen, geene merkbare teekenen van lepra vertoonende de wereld ingestuurd, onder invloed van gebrek en ontbering des te spoediger aangetast worden, daar zij de kiem der ziekte bij zich omdragen. En toch juist dit systeem vinden wij in onze

bezittingen gevolgd: in Suriname werden leprozen op het etablissement Batavia vereenigd, en, volgens ooggetuigen leven zij er in de walgelijkste onzedelijkheid. Wat moet daaruit worden? In plaats dat die maatregel tot wering der ziekte bijdraagt, zoude men het niet beter kunnen uitdenken, zoo men een middel had willen verzinnen om vooral te voorkomen dat de lepra niet zoude uitsterven! En dat alles is het gevolg van een ingeworteld vooroordeel, namelijk van het geloof aan de besmettelijkheid der ziekte.

In de eerste plaats dus ruimen de Staten, onder wier gebied lepralanden komen, liever van daag dan morgen alle plaatsen op, waar leprozen, zonder verder onderscheid, gesequestreerd worden. Zoo niet, dan zoude het veel beter zijn geene maatregelen te nemen, en de aangetasten in de plaatsen hunner inwoning aan hun eigen lot over te laten.

Aan gedwongene opsluiting met separatie der seksen valt niet te denken, daar het voordeel, dat men hierdoor verkrijgt, niet mag gekocht worden door het onregt, dat men hiermede aan de ongelukkige lijders doet.

Maar al verbieden menschelijkheid en redelijkheid tot zulke radikale middelen toevlugt te nemen, zoo staan er toch een aantal wegen open, waardoor men, zoo niet geheel het kwaad voorkomen, dan toch aanmerkelijk het beperken kan. Hetzelfde zien wij toch bij maatregelen genomen voor de koepokinenting, bij heerschende epidemiën, enz. Zonder de individuele vrijheid aan te randen, kan men eene massa bepalingen maken, die het algemeen opvolgen van den maatregel in de hand werken.

Hoewel de lepra onder alle standen hare slagtoffers kiest, zoo is verreweg het grootste getal uit den aard der zaak onder de laagste klasse, die in ellende en kommer leeft,

met de grootste moeite zich het noodige onderhoud verschaft, en, wat voeding en huisvesting betreft, in de nadeeligste omstandigheden verkeert. Zoo het in gezonden toestand al moeijelijk is zich in dien treurigen staat van zaken van het noodige te voorzien, geheel onmogelijk wordt dit, wanneer de ongelukkige door eene ziekte als lepra aangetast wordt, niet alleen omdat de ligchaamskrachten gesloopt worden, maar ook omdat de lijder door den aard zijner ziekte niet gaarne tot arbeid aangenomen wordt, of men huiverig is werk van hem te koopen.

Rigt nu het gouvernement, zoo als de menschelijkheid gebiedt, plaatsen in, waar de melaatschen worden opgenomen en verpleegd, zoo zullen velen, om uit hunne ellendige levenswijze te geraken, daarin opgenomen willen worden. Stelt men dan als regel in dat huis het gescheiden zijn der seksen, of liever rigt men afzonderlijke verpleeggestichten op voor mannen en voor vrouwen, zoo zal deze conditie misschien velen zwaar vallen, maar hunnen tegenwoordigen toestand vergelijkende met de verpleging die hen daar wacht, zullen zij daarin genoegen nemen, zoo als het voorbeeld in Noorwegen ons leert, en zoo als wij toch ook in onze groote hospitalen zien, waar verscheidene incurabelen verpleegd worden en zich uit vrijen wil aan de regels van het huis hieromtrent onderwerpen. Maakt men nu in zulk eene inrigting zekere regels, waar ieder verpleegde zich naar moet gedragen, zoo zal men, zonder gedwongen te zijn den lijder op te sluiten, hem zelfs den omgang met de buitenwereld kunnen toestaan, en het gevaar voor voortplanting der kiem zijner ziekte op de nakomelingschap aanmerkelijk verminderd zien. Dergelijke regels, zoo als in ieder goed geordend gesticht voorkomen, zijn: te huis komen vóór een bepaald uur in den avond, niet uit het

gesticht zich verwijderen dan op bepaalde uren van den dag, op straffe van, bij overtreding, vermindering of onthouding van sommige gaarne gewenschte voedingsmiddelen. Wanneer men verder zorgt voor ligte bezigheid in het gesticht, voor eenen goeden tuin en plaats om de lucht te genieten binnen de muren, zoodat de lijders genoegzame ontspanning ook binnen het gesticht vinden kunnen, zoo heeft men veel minder moeite de zieken naar ligchaam en geest, die om hun uiterlijk reeds den omgang met de buitenwereld schuwen, in het gesticht te houden. Neemt men verder de voorzorg zulke gestichten niet op het land, maar zooveel mogelijk bij groote steden op te rigten, vervolgens eenen lijder nooit te plaatsen in een gesticht digt bij de plaats zijner inwoning, zoo heeft men waarborgen genoeg dat het gevaar voor eene groote nakomelingschap van leprozen zeer gering is, en allengs minder zal worden, zonder dat men door dwangmaatregelen het leven der ongelukkigen verbittert.

Men begrijpt echter ligt, dat dit heel iets anders is dan het plan van onze regering, zoo als men dit voor een jaar ongeveer vermeldde. Nadat ieder geneesheer eene gedrukte circulaire van den inspecteur der geneeskundige dienst in zijne provincie had gekregen, « om onmiddellijk het aantal lijders aan lepra in zijne praktijk op te geven » (een maatregel, die nergens anders toe dienen kan, dan om den schrik voor de ziekte te helpen verspreiden), hoort men spreken van een plan, om een gesticht te bouwen op het eiland Wieringen en daarin alle in dit land aanwezige melaatschen op te sluiten. Gelukkig dat dit mooije plan alleen op papier is gebleven. Maar ik voor mij acht het hoogst verkeerd, dat zaken van zulk belang beslist moeten worden door menschen, uit wier handelingen blijkt, dat zij niet het

minste denkbeeld over de ziekte niet alleen, maar zelfs geen idée van praktische uitvoerbaarheid hebben. Een lijder aan die ongeneeslijke ziekte, die zich geheel ongeschikt voelt tot het waarnemen zijner maatschappelijke pligten of het verdienen van zijn brood, en zich bovendien een voorwerp van afschuw voor zijne medemenschen gevoelt, zal met gretigheid de gelegenheid aangrijpen om opgenomen te worden in een gesticht, waar hij bij zorgvuldige verpleging zich toch niet gevangen voelt, alleen maar gedwongen is zich te onderwerpen aan de regels van het gesticht waar hij zich bevindt: maar wordt hij bedreigd met geweld gevoerd te worden naar een bijna onbewoond eiland, verre van alle medemenschen verwijderd, zonder mogelijkheid ooit met hen in aanraking te komen, zoo zal hij al het mogelijke doen om zich hieraan te onttrekken. In het eerste geval lenigt men den beklagenswaardigen toestand van den lijder, en voorkomt men eene der grootste oorzaken van verspreiding van lepra: de mogelijkheid van voortplanting in het tweede geslacht; in het andere geval doemt men sommige ongelukkigen tot een ellendig leven, nog ellendiger gemaakt door het denkbeeld opgesloten te zijn, en loopt men even hard gevaar, door het verbergen der ziekteverschijnselen, dat het kwaad door voortplanting veel grooter worden zal.

Maar hoe nu te doen met huwelijken? Een melaatsche die geen te huis heeft, heeft geene verpleging, en zal veel eerder zich in een gesticht begeven, om daar hulp te vinden en zich aan de daar bestaande regelen onderwerpen, dan iemand die dit te huis vinden kan in eene liefderijke verzorging door zijne naaste betrekkingen. Met het volste regt zoude scheiding kunnen worden toe-

gestaan tusschen echtgenooten waar de een bij den ander verschijnselen van lepra ontdekte, en dit wel op gronden reeds in eenige artikelen van ons wetboek vervat. Maar niet zelden zullen er voorbeelden zijn dat, niettegenstaande de lepraverschijnselen volkomen bekend zijn, niet alleen geene scheiding van huwelijk gevraagd zal worden, maar het zelfs geen hinderpaal bij het aangaan van een huwelijk voor de menschen zelven zijn zal. Hier is verder niets aan te doen. Maar even als voor het intreden op scholen en het verkrijgen van vele publieke ambten geëischt wordt een bewijs van koepokinenting, zoude het gouvernement een dergelijk opzigt over kinderen geboren uit zulke leprahuwelijken kunnen uitoefenen. Ik heb boven reeds doen uitkomen, dat erfelijkheid alleen de kiem tot de ziekte legt, en dat het de verschillende momenten in het later leven zijn, die de ziekte te voorschijn doen komen. Welnu, in die landen waar lepra endemisch voorkomt, zoude men kunnen eischen een bijzonder toezigt op de kinderen uit leprahuwelijken geboren. Dit zoude twee voordeelen hebben: ten eerste, dat het bekend bleef dat bij zoo iemand gevaar bestaat dat de kiem van lepra zich ontwikkelt, en niemand dus onvoorzigtig, zonder het vooruit te weten, eene verbindtenis met hem aanknoopt. Ten tweede, dat door een beter opzigt de momenten geweerd worden, onder wier zamenwerking de kiem der ziekte tot ontwikkeling komt. Dit zal eenige kosten vereischen, maar wat zijn die kosten vergeleken met de sommen die nu worden besteed aan maatregelen, genomen in het denkbeeld dat de lepra besmettelijk is, en die de verspreiding der lepra zoo bepaald in de hand werken. Dat men volkomen regt heeft zulke kinderen van leprahuwelijken bij wijze van afkeuring uit te sluiten van alle publieke posten en

ambten, spreekt van zelf, dit doet men eveneens bij kinderen, die duidelijk de sporen vertoonen van constitutionele syphilis, hevige scrophulae enz.; en hierin is, mijns inziens, niets onbillijks gelegen, integendeel, ik acht het een prikkel te meer tot wering dier verbindtenissen, waaruit zulk groot gevaar ontstaan kan.

Dit zijn in het kort de maatregelen, die ik wenschen zoude dat door den Staat genomen werden met betrekking tot de melaatschheid. Laten wij ze nu in een paar stellingen zamenvatten, om ze gemakkelijker te kunnen vergelijken met de resultaten waartoe verdedigers van tegenovergestelde opiniën komen.

RESUMÉ.

De melaatschheid is eene constitutionele ziekte, die niet eene bepaalde reeks van verschijnselen vertoont, maar onder de meest verschillende vormen op kan treden.

Alleen eene meer langdurige bekendheid of waarneming van den lijder kan in twijfelachtige gevallen de diagnose: al of niet melaatschheid, vaststellen.

De melaatschheid kan zich ontwikkelen op volkomen gezonde individuën: doch lieden, in wier familie lepragevallen voorgekomen zijn, bezitten meerdere voorbeschiktheid daartoe.

Hetzij al dan niet een kiem door erfelijkheid aanwezig is, de lepra ontwikkelt zich door de gelijktijdige werking van onderscheidene oorzaken van uitwendigen oorsprong, waarvan de voornaamste bekend zijn, als: gebrekkige woning in malariastreken, aan zee gelegen; slecht drinkwater, slecht voedsel (vooral wat betreft den graad der verschheid), geringe huidkultuur en onzindelijkheid.

Het is niet bekend, en uit theoretische gronden niet aan te nemen, dat er eene of andere specifieke stof bestaat die lepra veroorzaakt.

De lepra is volstrekt niet besmettelijk.

Eene geneeskundige behandeling der melaatschheid moet zich bepalen tot eene verbetering van den vochtontmengingstoestand.

Het is de pligt der gouvernementen:

1°. In de lepralanden te zorgen voor verwijdering of ten minste onschadelijkmaking der oorzaken van lepra. Aan de eene zijde bereikt men dit doel door hygiënische maatregelen (hierboven vermeld). Aan de andere zijde door de lijders in het vooruitzigt op goede verpleging de opname in gestichten te doen verkiezen, waar men door geschikte maatregelen het gevaar der erfelijkheid zooveel mogelijk bestrijdt.

2°. Hoe eerder hoe beter de maatregelen af te schaffen, onder anderen in onze koloniën vigerende, betreffende het afsluiten der leprozen, zoowel uit een philanthropisch oogpunt, als uit het opzigt van algemeen nut.

3°. Melaatschheid, even als het afstammen van melaatsche ouders, te stellen als reden van afkeuring voor alle publieke posten en bedieningen.

4°. Van Staatswege eene contrôle of opzigt te houden op kinderen, afstammende uit huwelijken waarin beide of een der personen melaatsch is.

5°. In landen, waar lepra niet endemisch heerscht, maar slechts nu en dan sporadisch waargenomen wordt, zich van Staatswege met deze zieken evenmin in te laten, als met de lijders aan carcinoma, tuberculose, enz. Immers al kennen wij aan den Staat het regt en zelfs de pligt toe om goede hygiënische maatregelen te nemen, zoo noemen wij alle maatregelen in zulke landen uit een vermeend repressief oogpunt genomen, ongegrond en verkeerd.

Ziehier in het kort zamengevat mijne meening over aard, oorzaken, behandeling en verhouding van den Staat met betrekking tot de melaatschheid. Ik schreef dit met de innige begeerte, zoo mijne meeningen verkeerd zijn, op goede gronden te worden wederlegd, en mogten zij

juist wezen, een prikkel te meer gegeven te hebben tot verbetering van eenen toestand, die zooveel onheilen na zich slepen kan: in allen gevalle, hetzij mijne stellingen waar zijn, hetzij zij valsch bevonden worden, om aan te dringen op eene verandering in den bestaanden toestand der leprozen in West-Indië, die, welke meening men omtrent deze ziekte ook aankleve, barbaarsch of geheel ondoeltreffend is.

KAART
voorstellende
de verspreiding der melaatschheid
over den aardbol.
NB De geschaduwde plaatsen duiden de streken aan, waar lepra heerscht.
Groenland
IJsland
Finland
Turkestan
Perzie
Mexico
Brazilie
Venezuela
Guyana
Ecuador
La Plata
Rio Janeiro
San Paulo
Cuba
Portorico
Antigua
Martinique
Dominica
Barbados
Trinidad
Azoren
Madera
Senegal
Sierra Leone
Congo
Kaapland
Capetown
Zambese
Madagascar
Seychellen
Zwarte Zee
Kaspische Zee
Smyrna
Cyprus
Damascus
Jeruzalem
Alexandrie
Samarkand
Sind
Bombay
Ceylon
Sumatra
Borneo
Java
Amboina
Shanghai
Canton
Macao
Amur
Nipon
Kamschatka

